

audit FINANCIAR

Anul XIII, nr. 126 - 6/2015

6/2015

- **Modificările raportului de audit statutar**
- **Changes of the Statutory Audit Report**

- **Reglementările privind supravegherea auditului din UE**

- **Firme de contabilitate în paradisuri fiscale**

- **Triada sustenabilității în companii europene**

- **Informația non-financiară: o perspectivă europeană**

- **EU Audit Oversight Regulation**

- **Accounting Firms in Tax Havens**

- **The Triad of Sustainability in European Companies**

- **Non financial information: a European perspective**

Sumar / Content

audit
FINANCIAR

6/2015

Clemente KISS, Melinda Timea FÜLÖP, George Silviu CORDOȘ

- Aspecte relevante privind modificările raportului de audit statutar prin prisma reglementărilor internaționale [Click here!](#) 3
- *Relevant Aspects Regarding the Changes of the Statutory Audit Report in the Light of International Regulations* [Click here!](#).....63

Lukas LÖHLEIN

- La fel, dar altfel – Studiu comparativ al reglementărilor privind Supravegherea Auditului din Uniunea Europeană [Click here!](#).....14
- *Same but Different – Comparing European Audit Oversight Regulation* [Click here!](#) 74

Mihai-Bogdan AFRĂSINEI, Iuliana Eugenia GEORGESCU

- Analiza prezenței în paradisuri fiscale a marilor firme de contabilitate [Click here!](#) 21
- *Analysis of the Presence in Tax Havens of the Largest Accounting Firms* [Click here!](#).....81

Mihaela DUMITRAȘCU

- Considerații privind triada sustenabilității în companii europene [Click here!](#).....35
- *Considerations Regarding the Triad of Sustainability in European Companies* [Click here!](#) 94

Alain BURLAUD, Maria NICULESCU

- Informația non-financiară: o perspectivă europeană [Click here!](#) ...43
- *Non financial information: a European perspective* [Click here!](#) ...102

Adrian Doru BÎGÎOI

- Aspecte privind răspunderea judiciară a profesionistului contabil [Click here!](#) 54
- *Aspects Regarding the Judicial Liability of Professional Accountant* [Click here!](#) 113

Revistă lunară editată de
**Camera Auditorilor Financiari
din România**

Str. Sirenelor nr. 67-69, sector 5,
București, OP 5, CP 83

Director științific:
prof. univ. dr. **Pavel NĂSTASE**

Director editorial:
dr. **Corneliu CÂRLAN**

Redactor șef:
Cristiana RUS

Secretar de redacție:
Cristina RADU

Prezentare grafică și tehnoredactare:
Nicolae LOGIN

*Colegiul editorial științific și colectivul
redacțional nu își asumă
responsabilitatea pentru conținutul
articolelor publicate în revistă.*

B.D.I.: <http://www.ulrichsweb.com>;
<http://www.proquest.com>;
www.ebscohost.com; www.cabells.com

*Revista este indexată în trei baze de
date recunoscute de Consiliul Național
de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și
Certificatelor Universitare (CNATDCU)*

Marcă înregistrată la OSIM,
sub nr. M2010 07387

Telefon: (021) 410.74.43 interior 120;
Fax: (021) 410.03.48;
E-mail: revista@cafr.ro;
<http://revista.cafr.ro>
ISSN: 1583-5812,
ISSN on-line: 1844-8801

Tipar: Print Group S.R.L.,
Șoseaua Fundeni nr. 50B, București,
tel: 0744.638.772

Colegiul Editorial Științific

- Prof. univ. dr. Dinu AIRINEI - Universitatea "Al. I. Cuza", Iași*
Prof. univ. dr. Veronel AVRAM - Universitatea din Craiova
Prof. univ. dr. Sorin BRICIU - Universitatea "1 Decembrie 1918", Alba Iulia
Conf. univ. dr. Ovidiu BUNGET – Universitatea de Vest din Timișoara
Prof. univ. dr. Alain BURLAUD – Conservatorul Național de Arte și Meserii, Paris
Prof. univ. dr. Tatiana DĂNESCU - Universitatea „Petru Maior”, Târgu Mureș
Conf. univ. dr. Lilia GRIGOROI - Academia de Studii Economice din Moldova, Chișinău
Prof. univ. dr. David HILLIER - Leeds University Business School, Marea Britanie
Prof. univ. dr. Allan HODGSON - The University of Queensland, Australia
Prof. univ. dr. Emil HOROMNEA - Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
Prof. univ. dr. Robin JARVIS - ACCA, Universitatea Brunel, Marea Britanie
Prof. univ. dr. Maria MANOLESCU - Academia de Studii Economice, București
Prof. univ. dr. Dumitru MATIȘ - Universitatea "Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca
Prof. univ. dr. Ion MIHĂILESCU - Universitatea "Constantin Brâncoveanu", Pitești
Prof. univ. dr. Ana MORARIU - Academia de Studii Economice București
Lector univ. dr. Mirela PĂUNESCU - Academia de Studii Economice București
Conf. univ. dr. Irimie Emil POPA - Universitatea "Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca
Prof. univ. dr. Vasile RĂILEANU - Academia de Studii Economice București
Prof. univ. dr. Ion STANCU - Academia de Studii Economice București
Prof. univ. dr. Donna STREET - Universitatea Dayton, SUA
Prof. univ. dr. Ioan TALPOȘ - Universitatea de Vest din Timișoara
Prof. univ. dr. Eugeniu ȚURLEA - Academia de Studii Economice București
Prof. univ. dr. Iulian VĂCĂREL – membru al Academiei Române

Important pentru autorii!

Articolele se trimit redacției la adresa de e-mail: revista@cafr.ro, obligatoriu în format electronic, scrise în program MS Office Word, în alb-negru.

Autorii sunt rugați să respecte următoarele cerințe:

- limba de redactare a articolului: română și engleză pentru autorii români și engleză pentru autorii străini;
- textul în limba română se redactează cu diacritice, conform prescripțiilor lingvistice ale Academiei Române;
- dimensiunea optimă a articolului: 7-10 pagini / 2000 caractere grafice cu spații pe pagină;
- în articol se precizează titlul, metodologia de cercetare folosită, contribuțiile autorilor și referințele bibliografice;
- rezumatul se redactează la persoana a III-a și prezintă obiectivul cercetării, principalele probleme abordate și contribuția autorilor;
- 4-5 cuvinte cheie;
- clasificări JEL.

Tabelele și graficele se elaborează în alb-negru cu maximum 6 nuanțe de gri și se trimit și separat, în cazul în care au fost elaborate în programul MS Office Excel.

Evaluarea articolelor științifice se realizează de către membri din Consiliul Științific de Evaluare al revistei, în modalitatea double-blind-review, ceea ce înseamnă că evaluatorii nu cunosc numele autorilor și nici autorii nu cunosc numele evaluatorilor.

Criterii de evaluare a articolelor: • originalitatea, actualitatea, importanța și încadrarea în aria tematică a revistei; • calitatea metodologiei de cercetare; • claritatea și relevanța prezentării și argumentării; • relevanța surselor bibliografice utilizate; • contribuția adusă cercetării în domeniul abordat.

Recomandările Consiliului Științific de Evaluare al revistei sunt: acceptare; acceptare cu revizuire; respingere. Rezultatele evaluărilor sunt comunicate autorilor, urmând a fi publicate numai articolele acceptate de Consiliul Științific de Evaluare.

Detalii, pe site-ul www.revista.cafr.ro, la secțiunile „Recenzii” și „Manuscrise”.

Aspecte relevante privind modificările raportului de audit statutar prin prisma reglementărilor internaționale

---

Dr. Clemente KISS,
director în KPMG România,
e-mail: clementekiss@kpmg.com

Lector univ. dr. Melinda Timea FÜLÖP,
Universitatea „Babeș-Bolyai”, Facultatea de Științe
Economice și Gestiunea Afacerilor, Cluj-Napoca,
România, Departamentul de Contabilitate și Audit,
e-mail: fulop_melinda@yahoo.de

Drd. George Silviu CORDOȘ,
Universitatea Babeș-Bolyai, Facultatea de Științe
Economice și Gestiunea Afacerilor, Cluj-Napoca,
România, Departamentul de Contabilitate și Audit,
e-mail: george.cordos@gmail.com

Rezumat

Studiul prezintă aspecte relevante privind modificările aduse raportului de audit în perioada post criză economică. Motivația care a determinat autorii să abordeze aceste modificări ale raportului de audit a fost actualitatea și importanța acestui document care finalizează o misiune de audit. Astfel, la nivelul literaturii de specialitate s-au întreprins o serie de studii privind importanța și modificarea structurii raportului de audit. În cadrul analizei, autorii au realizat o serie de comparații, precum modificările și îmbunătățirile aduse raportului de audit prin prisma reglementărilor internaționale și regionale: Consiliul pentru Standarde Internaționale de Audit și Asigurare (IAASB), Uniunea Europeană (UE), Consiliul de Supraveghere a Contabilității Întreprinderilor Publice (US PCAOB) și a celor din Marea Britanie, cât și o comparație a structurii raportului de audit curent cu un raport de audit extins al companiei Rolls Royce ale cărei rapoarte au fost analizate. Rezultatele cercetării arată că aceste modificări la nivel european sunt în curs de aplicare, în timp ce în Marea Britanie o parte din aceste modificări au fost deja aplicate din anul 2013, de către companii precum Rolls Royce. Autorii consideră de asemenea că un studiu complex ar putea fi realizat în urma aplicării standardelor de audit revizuite și nou emise de IAASB la 15 ianuarie 2015, cu aplicabilitate din 2016, care ar putea furniza o serie de noi tendințe.

Cuvinte-cheie: raportul auditorului statutar, IAASB, aspectele cheie aferente auditului

Clasificare JEL: M42

1. Introducere

Nevoia schimbărilor aferente profesiei contabile și auditului este un subiect discutat și acceptat atât de organismele de reglementare, cât și de profesioniștii contabili. Evoluția sistemului economic și financiar, destabilizat în urma unor scandaluri financiare, este condiționată de adoptarea unor standarde revizuite. Ca urmare a crizei globale financiare, utilizatorii de informații financiare auditate doresc acces la mai multe informații privind entitățile auditate și situațiile financiare ale acestora.

În literatura de specialitate, *calitatea informațiilor este descrisă ca fiind „seva piețelor puternice”* (He et al., 2009). Ținând cont de această afirmație, atât organismele de reglementare, cât și practicienii au fost și sunt preocupați de a determina factorii care influențează calitatea situațiilor financiare, scopul final fiind îmbunătățirea calității documentelor emise. Interesul pentru informațiile financiare este determinat de faptul că acestea au un rol important în procesul de luare a deciziilor de către investitori și reprezintă modalitatea de comunicare între companie și părți interesate (Ibrahim et al, 2009).

Scandalul financiar provocat de eșecul unor mari corporații ca Enron, împreună cu implicarea directă în acest caz al auditorului Arthur Andersen, a dus la o accentuare și accelerare a procesului de revizuire a standardelor și reformei în raportarea în audit. Opinia publică este cea care aduce în discuție întrebarea: care este rolul și responsabilitatea auditorilor în acest „spectacol”? Inclusiv implicarea auditorilor în recenta criză financiară este un subiect discutat și dezbătut de specialiști, în ultimii ani, din cauza faptului că multe decizii ale investitorilor s-au bazat și pe opinia exprimată de auditori. Bineînțeles, responsabilitatea auditorului este limitată, asigurarea oferită fiind „rezonabilă” și nu „absolută”, ea fundamentându-se pe informațiile prezentate în situațiile financiare. Iar dacă situațiile financiare sunt viciate prin lipsa dezvoltării corespunzătoare a informațiilor, auditorul nu poate fi tras la răspundere. Însă publicul neavizat cu privire la responsabilitatea reală a auditorului poate trage concluzii greșite și poate avea așteptări eronate de la o misiune de audit, creându-se un decalaj între ceea ce utilizatorii consideră că este responsabilitatea auditorului și ceea ce auditorul realizează în misiunea sa, conform angajamentelor și standardelor de audit. Literatura de

specialitate numește acest dezacord ca fiind decalajul de așteptări între auditori și utilizatori. Cu timpul, acest decalaj s-a perpetuat și s-a creat și un decalaj ce apare la nivelul comunicării dintre auditor și părțile interesate.

Deși opinia auditorului este foarte importantă, se consideră că raportul de audit statutar ar trebui să furnizeze mai multă transparență cu privire la ce acțiuni întreprinde auditorul statutar într-o misiune de audit și cum ajunge la rezultatele muncii sale. Astfel, luând în considerare că auditorii statutari au acces mai amplu la o companie decât orice altă profesie, auditorii statutari se află în poziția unică de a livra mai mult decât un raport admis/respins. În acest context au apărut noile reglementări¹ emise în ianuarie 2015 ale organismului internațional de reglementare în domeniul auditului (Consiliul pentru Standarde Internaționale de Audit și Asigurare - IAASB). Acestea au menirea de a dezvolta raportul de audit, în scopul de a furniza mai multe informații privind aspectele pe care auditorul le consideră a fi cele mai semnificative în cadrul auditului. Aceste reglementări ale IAASB reprezintă un prim pas important pentru a răspunde mai bine nevoilor utilizatorilor, care doresc să obțină o imagine mai cuprinzătoare privind auditul efectuat.

Majoritatea studiilor întreprinse în ultimul deceniu se concentrează pe măsurarea calității raportării în audit, prin prisma beneficiilor aduse utilizatorilor în urma misiunii de audit. De asemenea, cercetătorii analizează și modalități de extindere a raportului pentru a include informațiile despre compania auditată, care utilizatorii consideră că i-ar ajuta în procesul decizional.

2. Metodologia cercetării

În mod curent, lucrările de specialitate definesc metodele de incursiune științifică și construcție a textului unei lucrări ca fiind o „cale” de urmat în activitatea de cercetare pentru îndeplinirea obiectivelor, adică pentru informare și formare. Procedeele, tehnicile și instrumentele utilizate în incursiunea științifică sunt componente ale metodei, privite ca elemente de sprijin sau ca modalități concrete de valorificare a acesteia (Gray et al.2007, Dunbar și Weber, 2014).

¹ Reporting on Audited Financial Statements – New and Revised Auditor Reporting Standards and Related Conforming Amendments, <http://www2.ifac.org/publications-resources/reporting-audited-financial-statements-new-and-revised-auditor-reporting-standards>

Pentru atingerea obiectivelor fixate de această cercetare, demersul nostru științific se fundamentează pe o abordare deductivă (Gray et al., 2007), în care pornim de la aspecte teoretice, dar și pe o abordare inductivă (Lesage și Wechtler, 2012), deoarece ne bazăm pe metoda de observație, respectiv metoda de inducție.

În vederea punctării reformelor din domeniul auditului vom apela la metode transversale, care se aplică cu precădere asupra aspectelor teoretice, unde vom prezenta o incursiune istorică a celor mai importante reforme din domeniul auditului. Pe aceeași idee, cercetarea este continuată de o examinare a modificărilor și îmbunătățirilor aduse raportului de audit, prin prisma reglementărilor internaționale. Finalizând cercetarea cu un exemplu de bune practici privind raportul de audit, vom apela la observație și investigație, în vederea filtrării elementelor esențiale ale raportului de audit și aspectelor referitoare la modificarea acestuia. Această secțiune este urmată de prezentarea concluziilor studiului.

3. Dezbateri la nivelul literaturii de specialitate privind modificările aduse raportului de audit

Raportul de audit reprezintă rezultatul „muncii” auditorului, finalitatea misiunii de audit. Francis (2004) afirmă că din 1989 au existat două tipuri esențiale de rapoarte de audit emise în SUA: un raport standard (fără rezervă) și raportul de audit modificat pentru incertitudinea în ceea ce privește continuitatea activității. Putem însă spune că o misiune de audit nu aduce plus-valoare dacă publicul nu are încredere în informațiile oferite de auditor sau dacă se consideră că acesta ar putea oferi mai mult de atât (Maijor și Vanstraelen, 2012; Mock et al., 2013).

Cuvântul „audit” provine de la cuvântul latin *auditus*, care se traduce prin „a auzi” și se referă la susținerea integrității raportării financiare și a conduitei de afaceri, cât și la căutarea adevărului. Rolul auditului este critic în societate, pentru menținerea încrederii în operațiunile de afaceri pe piețele de capital și în sectorul public. În accepțiunea modernă, auditul s-a concentrat pe analiza

situațiilor financiare publice raportate, în conformitate cu principiile contabile general acceptate (Percy, 1997).

Conceptul de „auditor” vine de la faptul că raportul de audit a fost furnizat ca un raport verbal detaliat, urmând apoi o serie de modificări de-a lungul timpului, care au transformat raportul într-o formă scrisă. La începutul anului 1990, raportul de audit era un raport nestandardizat, sub forma unui certificat, prin care auditorul atesta că situațiile financiare sunt veridice și corecte. Nu era neobișnuit ca raportul de audit să conțină una sau două propoziții sau chiar numai cuvântul „certificat” (Jamal și Sunder, 2013; Church, Davis și McCracken, 2008).

IFAC definește auditul ca „o *examinare independentă a situațiilor financiare sau a informațiilor financiare relevante ale unei entități, fie ea orientată spre profit sau nu, indiferent de mărimea ei sau forma de organizare legală, atunci când examinarea are ca finalitate exprimarea unei opinii asupra acestor informații*”.

Carmichael și Winters (1982) prezintă o astfel de structură a raportului de audit emis de Price Waterhouse & Company: „*Am examinat situațiile financiare ale entității și considerăm că acestea au fost întocmite corect. Aprobăm și certificăm că bilanțul prezentat de entitate este corect și reflectă poziția entității*”.

Cu timpul, raportul de audit s-a conturat și a devenit un model similar precum cel regăsit astăzi (Cohen Commission, 1978; Geiger, 1993; Smieliauskas et al., 2008; Church et al., 2008, Mock et al., 2009, Porter et al., 2009, Asare și Wright, 2009; Gold et al., 2009; Asare și Wright, 2012; Gold et al., 2012; Vanstraelen et al., 2012; Mock et al., 2013; Carson et al., 2013; Weirich și Reinstein, 2014).

Raportul de audit, din cauza formatului și limbajului standardizat, este considerat de unii utilizatori ca fiind inutil în măsura în care nu oferă mai mult decât dacă există o opinie fără rezerve sau cu rezerve (Gray et al., 2011). O altă constatare este faptul că există un decalaj între așteptările utilizatorilor și auditori, de exemplu privind responsabilitățile auditorului și, de asemenea, că unele elemente din raport sunt înțelese greșit de către utilizatori, ceea ce duce la un decalaj semnificativ (Gold et al., 2012).

Decalajul dintre utilizatori și auditori a fost studiat încă din anul 1983 de către Bailey, care a analizat percepția

responsabilității pe care o are auditorul în misiunea de audit. În urma analizei, autorul sesizează existența decalajului între așteptări și realitate. Această temă controversată a fost analizată de-a lungul timpului de diferiți cercetători, dintre care îi amintim de Bailey (1983), Asare și Wright (2000), Leung și Chau (2001), Bostick și Luehlfing (2004), Zikmund (2008), Porter et al. (2009), Mock et al. (2012), Asare și Wright (2012), Mock et al. (2013), Christensen et al. (2014) și Ruhnke și Schmidt (2014). Alți autori, precum Fadzy și Ahmad (2004), Siddiqui et al. (2009), Pourheydari și Abousaiedi (2011), De Muylder (2012), Ihendinihu și Robert (2014) și Devi și Devi (2014), au analizat decalajul dintre utilizatori și auditori prin prisma unor cercetări empirice, care au fost aplicate la diferite categorii de respondenți, una dintre constatările la care au ajuns acești cercetători fiind că o influență asupra decalajului îl are nivelul de cunoștințe al utilizatorilor în ceea ce privește noțiunile de audit.

Calitatea informațiilor financiare care sunt oferite clienților de asemenea joacă un rol important. Astfel, în zilele noastre este esențială imaginea fidelă a situațiilor financiare, care reprezintă elementul central al raportului de audit. Recentele cercetări demonstrează faptul că utilizatorii apreciază ca foarte valoroasă opinia auditorului cu privire la fiabilitatea și calitatea situațiilor financiare ale entității (Church et al. 2008; Porter et al. 2009; Gray et al. 2011).

Cercetările în domeniu arată că un prim pas în ceea ce privește modificarea structurii raportului de audit statutar vizează introducerea aspectelor cheie aferente auditului (Dobija & Cieslak, 2013; Bédard et al., 2014). În vederea identificării elementelor cheie aferente auditului, auditorul trebuie să urmeze următorii pași:

- Identificarea tuturor aspectelor discutate cu cei însărcinați cu governanța;
- Identificarea aspectelor care au necesitat o atenție semnificativă din partea auditorului în cadrul procesului de audit;
- A se stabili care dintre aceste aspecte au fost cele mai importante/ semnificative în cadrul procesului de audit – acestea ar reprezenta aspecte cheie aferente auditului; apoi, urmează etapa documentării corespunzătoare;
- Întocmirea listei privind aspectele cheie de audit care par relevante, urmate de o analiză critică ce va

duce la reducerea acestei liste, astfel încât să fie prezentate doar aspectele cheie de audit.

Astfel, putem desprinde o serie de argumente pro și contra în ceea ce privește îmbunătățirea și dezvoltarea raportului de audit. Printre argumentele pro amintim faptul că această propunere sporește încrederea în situațiile financiare și facilitează accesul la „cutia neagră” a procesului de audit. Regăsim alături de argumentele pro și argumente contra, dintre care dorim să menționăm faptul că aspectele semnificative descrise în raportul de audit vor tinde să se repete de la un an la altul, pierzându-și astfel din relevanță. Totodată, un alt argument contra este faptul că raportul de audit îmbunătățit/ dezvoltat nu va reuși niciodată să înglobeze acea sinergie care este generată de discuțiile ce au loc între auditorii externi independenți și comitetele de audit, în cadrul misiunii de audit.

Dat fiind interesul cu care au fost primite îmbunătățirile aduse raportului de audit, reiese clar că argumentele pro au câștig de cauză, ideea de bază fiind îmbunătățirea transparenței și a încrederii în situațiile financiare.

4. Analiza privind modificările raportului de audit prin prisma reglementărilor internaționale

De-a lungul timpului, standardele de audit au suferit o serie de modificări și îmbunătățiri menite să conducă la facilitarea înțelegerii lor, la simplificarea aplicării și la soluționarea diferitelor neclarități sesizate de către practicienii în aplicarea raționamentului profesional. Astfel, Consiliul pentru Standarde Internaționale de Audit și Asigurare a dezvoltat mai multe proiecte de îmbunătățire a conținutului acestor reglementări. Aceste proiecte au avut ca scop stabilirea unor convenții ce trebuie respectate de către Consiliul emitent al ISA în formularea și emiterea viitoarelor standarde, precum și obligațiile auditorilor privind aplicarea acestor standarde.

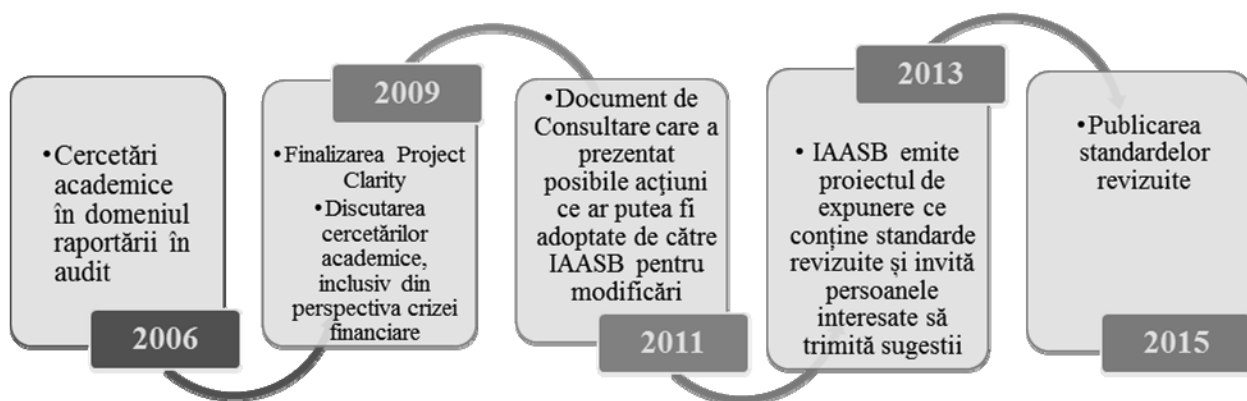
Toate modificările aduse prin *Clarity Project* au fost sintetizate și prezentate în documentele denumite „*Baze pentru concluzii: Claritate*”, menționându-se de asemenea că aceste amendamente nu pot fi aplicate în toate jurisdicțiile.

În 2012, IAASB a examinat modalitatea în care poate fi modificat raportul de audit, pentru a crește nivelul de transparență și de divulgare a informațiilor pe care

auditorul le culege în cadrul misiunii de audit. Aceste informații sunt considerate de o importanță sporită de către utilizatori, în special în ceea ce privește expunerea

entității la riscuri ce ar putea afecta continuitatea activității (IAASB, 2012). Acest proces, dar și alte reforme inițiate de IAASB sunt sintetizate în **Figura 1**.

Figura 1. Procesul de revizuire a standardelor, efectuat de IAASB în perioada 2006-2015

Sursă: Proiecție proprie

În opinia noastră, elaborarea acestor proiecte de îmbunătățire a conținutului și modului de aplicare a standardelor internaționale de audit reprezintă un răspuns la necesitățile practice de acțiune desprinse din practica internațională și în vederea restabilirii încrederii pe piața de financiară. Astfel considerăm a fi

utilă o prezentare comparativă privind modificările și îmbunătățirile aduse raportului de audit prin prisma reglementărilor internaționale și regionale: Uniunea Europeană (Comisia Europeană), IAASB, US PCAOB și din Marea Britanie (**Tabelul 1**).

Tabel 1. Situația comparativă a reglementărilor internaționale și regionale				
	UE	IAASB	US PCAOB	Marea Britanie
Reglementare	Adoptată în aprilie 2014 (Directiva 56 și Regulamentul 537)	Standarde revizuite privind raportarea – ianuarie 2015	Propunere – august 2013; propunere revizuită – până în martie 2015	Adoptată în iunie 2013
Intrare în vigoare	Exercițiul financiar încheiat la 30 iunie 2017	An calendaristic încheiat în decembrie 2016	Incert – se dorește totuși alinierea cu IAASB	A intrat deja în vigoare
Entități cărora li se aplică aceste prevederi	Entități de interes public: entități ale căror valori mobiliare sunt tranzacționate pe o piață reglementată din cadrul UE, instituții de credit și societăți de asigurare. Posibilă și o aplicare mai largă	Toate entitățile – cerințe suplimentare pentru entitățile de interes public	Entități publice (înregistrate SEC)	Companii listate în Marea Britanie

	UE	IAASB	US PCAOB	Marea Britanie
Ce ar trebui descris în raportul de audit	Descriere a celor mai semnificative riscuri de denaturare semnificativă (inclusiv cele referitoare la fraudă); un sumar al răspunsurilor auditorului cu privire la aceste riscuri; observații cheie privind acele riscuri, în cazul în care sunt relevante	Aspecte cheie privind auditul ("Key audit matters") – reprezintă ariile cele mai semnificative din cadrul auditului, rezultate din aspecte discutate cu cei însărcinați cu guvernarea și care au necesitat o atenție semnificativă din partea auditorului; acest paragraf va fi obligatoriu doar pentru auditul entităților cotate	Aspecte critice privind auditul ("Critical audit matters") – reprezintă ariile din cadrul auditului situațiilor financiare cu dificultatea cea mai mare pentru auditor	Pragul de semnificație, scopul auditului, cele mai semnificative riscuri de denaturare semnificativă și cum au fost abordate acestea
Durata mandatului	Se menționează data la care a fost numit auditorul și durata mandatului	Urmează a fi inclusă	Nu există cerințe în acest sens	Nu există cerințe în acest sens
Continuitatea activității	Nu există cerințe de descriere detaliată a responsabilităților privind continuitatea activității; în rest, cerințe similar IAASB	Este necesar un paragraf descriptiv în cazul în care există o incertitudine semnificativă privind capacitatea entității de a-și continua activitatea. Toate rapoartele de audit vor include o descriere detaliată a responsabilităților conducerii și auditorului privind evaluarea continuității activității.	Va fi abordată de către PCAOB printr-o inițiativă separată	Va fi abordată printr-o inițiativă separată
Responsabilitatea auditorului privind alte aspecte	Auditorul va confirma că raportul administratorului este în conformitate cu situațiile financiare	Reglementări separate care vor fi integrate în raportul îmbunătățit/dezvoltat	Auditorul va citi și evalua aceste alte aspecte/informații și va menționa în raport rezultatul acestor evaluări	Nu există cerințe în acest sens în cadrul acestor reglementări (a se corobora cu cerințele anterioare)
Format	Nu există un format standard propus	Reordonarea raportului – astfel, raportul începe cu opinia. Permite auditorului să plaseze identificarea anumitor responsabilități ale auditorului într-o anexă la raportul de audit sau, în cazul în care este permis de către autoritatea competentă adecvată, utilizarea unei referințe la un website care descrie aceste responsabilități	Nu există un format standard propus	Nu există un format standard propus
Numele Partenerului menționat în raport	Există deja o cerință în acest sens	Cerință pentru entitățile listate	Inițiativă separată planificată de către PCAOB	Există deja o cerință în acest sens
Alte declarații ce urmează a fi incluse în raport	Este cerută o certificare privind faptul că nu au fost furnizate servicii non-audit interzise	Declarații afirmative în raportul auditorului cu privire la independența auditorului și alte cerințe etice relevante	Nu există cerințe în acest sens	Auditorului i se cere să raporteze dacă declarațiile conducerii nu adresează aspectele comunicate comitetului de audit

Sursa: Proiecție proprie

Așa cum se poate observa, între reglementările comparate există diferențe importante în ceea ce privește forma raportului, însă există un oarecare consens în ceea ce privește conținutul. În toate cele patru reglementări există prevederi legate de includerea aspectelor cheie ale auditului (prezentate cu denumiri diferite), dar și în ceea ce privește aplicarea corectă a principiului continuității activității, aspect ce este reglementat prin propuneri. Astfel, auditorii sunt sau vor fi nevoiți să comunice un volum mai mare din munca lor cu investitorii și părțile interesate, prin prisma unui raport extins (în conformitate cu standardele revizuite în 2015), care să răspundă nevoilor actuale ale societății.

5. Exemplu de bune practici – raportul de audit

Pentru a evidenția schimbările la nivelul raportului de audit în urma aplicării noilor reglementări am considerat

oportun să prezentăm situația unei companii care deja a aplicat noua structură a raportului de audit. Astfel, așa cum am observat și din tabelul comparativ privind aplicarea noilor reglementări, Marea Britanie este singura țară care încă din 2013 folosește noua structură a raportului de audit. Conform IAASB, această nouă structură a raportului de audit va fi aplicată începând cu anul 2016.

În ceea ce privește o comparație dintre un raport de audit curent și un raport de audit extins (conform prevederilor emise de Consiliul pentru raportare financiară - FRC), considerăm că raportul de audit realizat de KPMG în Marea Britanie pentru compania Rolls Royce în anul 2012, respectiv 2013, este un bun exemplu de modificări aduse raportului pentru a îmbunătăți comunicarea dintre auditor și părțile interesate (Tabelul 2).

Tabelul 2. Analiza comparativă a structurii raportului de audit curent cu un raport de audit extins				
	Poziția paragrafelor în raport		Numele paragrafelor și explicații	
	Raport 2012	Raport 2013	Raport 2012	Raport 2013
Titlu	Începutul raportului	Începutul raportului	Raportul auditorului independent	Raportul auditorului independent
Adresat către:	Începutul raportului	Începutul raportului	Aționarii Rolls-Royce Holdings	Aționarii Rolls-Royce Holdings plc
Paragraf introductiv	După titlu	Se pune accent pe opinia auditorului – raportul începe prin a face referire la opinie	Numele entității auditate, denumirile situațiilor financiare auditate, data/ perioada situațiilor financiare auditate	Inclus în primul paragraf: Opinia auditorului Numele entității auditate, denumirile situațiilor financiare auditate, data/ perioada situațiilor financiare auditate
Responsabilitatea managementului pentru situațiile financiare	Primul paragraf	Ultimul paragraf	Responsabilitățile managementului și ale auditorului	Scopul raportului și responsabilități
Responsabilitatea auditorului	Al 2-lea paragraf	Al 3-lea paragraf	Scopul auditului situațiilor financiare	Aplicarea materialității și o privire în ansamblu a scopului auditului
Opinia auditorului	Al 3-lea paragraf	Primul paragraf	Opinia asupra situațiilor financiare Situațiile financiare prezintă o imagine fidelă și corectă, în concordanță cu IFRS.	Opinia asupra situațiilor financiare este fără rezerve Situațiile financiare prezintă o imagine fidelă și corectă, în concordanță cu IFRS.
Opinia asupra altor aspecte	Al 4-lea paragraf	Al 4-lea paragraf	Existent	Existent

	Poziția paragrafelor în raport		Numele paragrafelor și explicații	
	Raport 2012	Raport 2013	Raport 2012	Raport 2013
Aspecte necesare de raportat (legislație UK)	Al 5-lea paragraf	Al 5-lea paragraf	Existent	Existent
Aspectele cheie ale auditului (Key Audit Matters)	Inexistent	Al 2-lea paragraf	<i>Inexistent</i>	Evaluarea riscurilor Auditorul prezintă pragul de semnificație, cele mai semnificative riscuri de denaturare semnificativă (problematicile cheie ale auditului); un sumar al răspunsurilor auditorului cu privire la aceste riscuri; observații cheie privind acele riscuri, în cazul în care sunt relevante.
Numele partenerului de audit	Finalul raportului	Finalul raportului	Existent	Existent
Data raportului de audit	Finalul raportului	Finalul raportului	Existent	Existent
Adresa auditorului	Finalul raportului	Finalul raportului	Existent	Existent

Sursa: Proiecție proprie, pe baza rapoartelor anuale Rolls-Royce

În cazul companiei Rolls-Royce, raportul de audit statutar se transformă dintr-un document formalizat cu o structură bine-cunoscută de foarte mulți ani și cu dimensiunea de o pagină în anul 2012 (Raportul anual Rolls Royce, 2012), într-un raport modificat și extins în 2013. În acest nou raport primul paragraf este dedicat opiniei auditorului privind conformitatea situațiilor financiare, aspect ce denotă importanța acordată opiniei auditorului în structura raportului. O altă schimbare importantă este includerea celor mai importante aspecte aferente misiunii de audit (Key Audit Matters). Câteva dintre paragrafe își schimbă poziționarea în raport; opinia auditorului este paragraful de început al raportului pentru a acorda o importanță sporită acestuia. O altă schimbare majoră este includerea „aspectelor cheie ale auditului”, o secțiune în care auditorul prezintă riscurile la care entitatea este expusă și modul în care aceste riscuri au fost abordate (Raportul anual Rolls Royce, 2013), fiind exact ceea ce utilizatorii de informații financiare așteptau de la raportul de audit.

6. Concluzie

Această lucrare și-a propus să studieze câteva aspecte importante cu privire la modificările aduse raportării în

audit în perioada post criză. Prin obiectivele propuse, considerăm că lucrarea aduce plus-valoare datorită abordării temei atât din punct de vedere conceptual, din punctul de vedere a reglementărilor din domeniu, cât și practic, grație studiului realizat privind exemplul de bune practici: raportul de audit statutar extins pentru compania Rolls Royce.

Interesul pentru forma și conținutul raportului de audit este mai ridicat ca niciodată, ca o reacție la criza financiară și scandalurile financiare ale ultimilor ani. Investitorii sunt prudenți din cauza fraudelor financiar-contabile, astfel că cerința lor pentru un raportul de audit revizuit și pentru un audit considerat de calitate este justificată. Organismele de reglementare și cercetătorii și-au îndreptat atenția asupra acestui subiect, iar reformele nu întârzie să apară, standardele revizuite fiind publicate la începutul anului 2015, urmând să intre în vigoare începând cu anul 2016. Odată cu aceste revizuirii a fost modificat și gradul de transparență a informațiilor, crescând astfel și gradul de asigurare cu privire la conformitatea cu codul de guvernanță corporativă a entității.

Deși raportul de audit în forma propusă actuală (standarde 2015) este mult mai transparent și detaliat, cea mai mare problemă cu care se confruntă auditorii

este lipsa de înțelegere a utilizatorilor asupra ceea ce fac auditorii și cum se interpretează opinia de audit. Mult prea mulți utilizatori privesc auditul ca pe o poliță de asigurare – o „garanție” care îi apără de toate aspectele de natură financiară, de risc, de conducere sau de reglementare ce ar putea afecta o entitate. Ca atare, auditorilor le rămâne ca temă să explice că un auditor nu este un „magician” care face să dispară toate riscurile și problemele unei entități, ci mai degrabă că o misiune de audit constă în efectuarea anumitor proceduri și în exprimarea unei opinii în conformitate cu cerințele standardelor de audit și cu respectarea cerințelor etice specifice profesiei.

Un exemplu de bune practici privind raportul de audit poate fi compania Rolls Royce, care deja din anul 2013 prezintă un raport de audit extins, ceea ce se dorește pe viitor la toate companiile listate auditate. Considerăm că

această tematică, a raportării în audit, trece în prezent printr-o continuă schimbare, oferind o oportunitate pentru cercetători de a contribui la dezvoltarea și revizuirea modului de elaborare și a modelului de raport de audit, iar IAASB și alte organisme de reglementare au demonstrat că iau în considerare feedback-ul primit de la persoane interesate.

Mulțumiri

Această lucrare a fost susținută din Fondul Social European, prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 - 2013, numărul de proiect POSDRU/159/1.5/S/142115, titlul proiectului "Performanță și excelență în cercetarea doctorală și postdoctorală în domeniul științelor economice din România".

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Asare, S. K., and A. M. Wright (2009), *Investors', Auditors', and Lenders' Understanding of the Message Conveyed by the Standard Audit Report*, Report Prepared for the AICPA's Auditing Standards Board (ASB) and International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB). (September). New York, NY. Accesibil la: http://www.ifac.org/sites/default/files/downloads/Study_3_AICPA_IAASB_Paper.pdf
2. Asare, S., Wright, A. (2012): *Investors', Auditors', And Lenders' Understanding of the Message Conveyed by the Standard Audit Report*, Accounting Horizons: June 2012, Vol. 26, No. 2, pp. 193-217
3. Bailey, K.E., Bylinski, J.H. and Shields, M.D. (1983), *Effect of audit report wording changes on the perceived message*, Journal of Accounting Research, Autumn, pp. 355-370.
4. Bédard, J., Gonthier-Besacier, N., Schatt, A. (2014), *Costs and Benefits of Reporting Key Audit Matters in the Audit Report: The French Experience*, ISAR 2014 paper
5. Bostick, L., Luehlfing, M. (2004), *Minimizing the expectation gap*, Academy of Accounting and Financial Studies Journal, Vol. 8, Number 1, 2004, pp. 51-61
6. Carmichael, D.R. & Winters A.J. (1982), *The evolution of audit reporting. In Proceedings of the 1982 Touche Ross/ University of Kansas Symposium on Auditing Problems*, Lawrence, KS: University of Kansas;
7. Carson, E., N. L. Fargher, M. A. Geiger, C. S. Lennox, K. Raghunandan, and M. Willekens. (2013), *Audit reporting for going-concern uncertainty: A research synthesis*, Auditing: A Journal of Practice & Theory, no. 32 (Supplement): 353–384.
8. Christensen, B. E., S. M. Glover, and C. J. Wolfe. (2014), *Do Critical Audit Matter Paragraphs in the Audit Report Change Nonprofessional Investors' Decision to Invest?*, AUDITING: A Journal of Practice & Theory,
9. Church, B.K., Davis, S.M. & McCracken, S.A. (2008), *The Auditor's Reporting Model: A Literature Overview and Research Synthesis*, Accounting Horizons, vol. 22, no. 1, pp. 69-90
10. De Muylder, J., Hardies, K., Breesch, D. (2012), *The Expectations gap: Two Remedies Investigated*, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2190404;
11. Devi, A., Devi, S. (2014), *Audit Expectation Gap between Auditors and Users of Financial Statements*, European Journal of Business and Management, Vol. 6, No. 14, pp. 75-82;
12. Dobija, D., Cieslak, I. (2013), *Extended Audit Reporting. An insight from the auditing profession in Poland*, <http://ssrn.com/abstract=2215605>;

13. Dunbar A. E. & Weber D. P. (2014), *What Influences Accounting Research? A Citations-Based Analysis*, Issues in Accounting Education, February 2014, No. 1, pp. 1-60.
14. Fadzly M., Adman, Z. (2004), *Audit expectation gap*, Managerial Auditing Journal, Vol. 19 No. 7, 2004, pp. 897-915
15. Francis, J.R. (2004), *What do we know about audit quality?*, The British Accounting Review, Vol. 36 No. 4, pp. 345-368.
16. Geiger, M. A. (1993), *Evolution of the standard auditor's report in the United States. In Setting the Standard for the New Auditor's Report: An Analysis of Attempts to Influence the Auditing Standards Board*, Studies in Managerial and Financial Accounting, edited by M. J. Epstein, 7-39. Amsterdam, The Netherlands: JAI Press.
17. Gold, A., U. Gronewold, and C. Pott (2009), *Financial Statement Users' Perceptions of the IAASB's ISA 700 Unqualified Auditor's Report in Germany and the Netherlands*, Report Prepared for the AICPA's and IAASB. (September). New York, NY. Available at: http://www.ifac.org/sites/default/files/downloads/Study_4_ASB_ResearchReport.pdf
18. Gray P., Williamson J.B., Karp D.A. & Dalphin J.R. (2007), *The Research Imagination – an introduction to qualitative and quantitative method*, Cambridge University Press, ISBN-13 978-0-511-33417-7, Cambridge, pp.480;
19. Gray, Glen L., Turner, Jerry L., Coram, Paul J. and Theodore J. Mock. (2011), *Perceptions and misperceptions regarding the unqualified auditor's report by financial statement preparers, users, and auditors*, Accounting Horizons, Dec. 2011, Vol. 25, Nr. 4
20. He L., Labelle R., Piot C., Thornton B. D., (2009), *Board monitoring, audit committee effectiveness, and financial reporting quality: review and synthesis of empirical evidence*, Journal of Forensic & Investigative Accounting, Vol.1, Issue 2.
21. Ibrahim D. N., Raman K.J., Saidin S. F., (2009), *Audit Committee Characteristics and quality of unaudited financial accounts*, Singapore Management Review, Vol.31, Issue 2.
22. Ihendinihu, J., Robert, S. (2014), *Role of Audit Education in Minimizing Audit Expectation Gap (AEG) in Nigeria*, International Journal of Business and Management, Vol. 9, No. 2, pp. 203-211;
23. Jamal, K. & Sunder, S. (2013), *To change or not?*, CA Magazine, vol. 146, no. 5, pp. 37-40
24. Lesage, C., Wechtler, H. (2012), *An inductive typology of auditing research*, Contemporary Accounting Research, Vol. 29 No.2, pp.487-504
25. Leung, P., Chau, G. (2001), *The problematic relationship between audit reporting and audit expectations: Some evidence from Hong Kong*, Advances in International Accounting, Volume 14, pp. 181-200
26. Maijoor, S., and Vanstraelen, A. (2012), *Research opportunities in auditing in the EU, revisited*, Auditing: A Journal of Practice & Theory, vol. 31, no. 1: 115-126
27. Mock, T. J., J. L. Turner, G. L. Gray, and P. J. Coram (2009), *The Unqualified Auditors' Report: A Study of User Perceptions, Effects on User Decisions and Decision Processes, and Directions for Further Research*, Report Prepared for the AICPA's ASB and the IAASB. (September). New York, NY. Available at: http://www.ifac.org/sites/default/files/downloads/Study_1_ASB_Summary_Report.pdf
28. Mock, T. J., Jean Bedard, Paul Coram, Shawn Davis, Reza Espahbodi, and Rick C. Warne. (2013), *The audit reporting model: Current research synthesis and implications*, Auditing: A Journal of Practice & Theory 32 (1) (supplement): 323-351.
29. Percy, J.P., (1997), *Auditing and Corporate Governance - a Look Forward into the 21st Century*, International Journal of Auditing, vol.1, No.1.;
30. Porter, B., Ó hÓgartaigh C. , and Baskerville R (2009), *Report on Research Conducted in the United Kingdom and New Zealand in 2008. Investigating the Audit Expectation-Performance Gap and Users' Understanding of, and Desired Improvements to, the Auditor's Report*. Report Prepared for the AICPA's ASB and the IAASB. (September). New York, NY. Available at: http://web.ifac.org/download/Porter_et_al_Final_Report_Combined.pdf
31. Pourheydari, O., Abousaiedi, M. (2011), *An empirical investigation of the audit expectations gap in Iran*, Journal of Islamic Accounting and Business Research, vol. 2. No. 1, pp 63-76;
32. Ruhnke, K., Schmidt, M. (2014), *The audit expectation gap: existence, causes, and the impact of changes*, Accounting and Business Research, 44:5, pp. 572-601;
33. Siddiqui, J., Nasreeen, T., Choudhury-Lema, A. (2009), *The audit expectations gap and the role of*

- audit education: the case of an emerging economy*, Managerial Auditing Journal, Vol. 24 No. 6, 2009, pp. 564-583;
34. Smieliauskas, W., R. Craig, and J. Amernic. (2008), *A proposal to replace true and fair view with acceptable risk of material misstatement*, Abacus 44 (3): 225–250
  35. Vanstraelen, A., C. Schelleman, R. Meuwissen, and I. Hofmann. (2012), *The audit reporting debate: Seemingly intractable problems and feasible solutions*, European Accounting Review 21 (2): 193– 215.
  36. Weirich, T.W. & Reinstein, A. (2014), *The PCAOB's Proposed New Audit Report*, CPA Journal, vol. 84, no. 4, pp. 24-29
  37. Zikmund, P. (2008), *Reducing the Expectations Gap*, The CPA Journal, Vol. 78, No. 6, pp. 20-25
  38. Cohen Commission. 1978, *The Commission on Auditors' Responsibilities: Report, Conclusions, and Recommendations*, New York, NY: AICPA.

La fel, dar altfel

– Studiu comparativ al reglementărilor privind supravegherea auditului din Uniunea Europeană

---

*Drd. Lukas LÖHLEIN,
Universitatea din Luxemburg, Centrul de Cercetare în
Economie și Gestione,
Facultatea de Drept, Economie și Finanțe, Luxemburg,
e-mail: lukas.loehlein@uni.lu*

Rezumat

În ultimii ani, Uniunea Europeană a adoptat diferite prevederi menite să întărească independența sistemelor de supraveghere a auditului din Europa. Cu toate acestea, nu a fost încă derulat niciun studiu sistematic care să cuprindă o comparație a rezultatelor acestor reforme, implementate de către Statele Membre. Articolul de față analizează, așadar, diferitele cadre de reglementare existente în Statele Membre UE și diferitele moduri în care au fost abordate inițiativele legislative europene comune și presiunea internațională privind armonizarea. Cu toate că observatorii au prezis că, în timp, presiunile pieței vor diminua diferențele în materie de reglementare a profesiei de audit statutar, analiza reflectă diferențe semnificative cu privire la modul în care Statele Membre își organizează sistemele de supraveghere publică.

Cuvinte-cheie: reglementarea auditului, sisteme de supraveghere a auditului, convergența în materie de reglementări

Clasificare JEL: M4, M48

Introducere

Independența sistemelor de supraveghere a auditului constituie piatra de temelie a restabilirii încrederii publice în misiunile de audit, în urma scandalurilor contabile din trecut și a crizei financiare. Acesta a fost motivul pentru care, în ultimii ani, Uniunea Europeană a adoptat mai multe prevederi vizând creșterea independenței sistemelor de supraveghere din Europa. Cu toate acestea, se simte încă lipsa unei comparații sistematice și ample referitoare la reformele întreprinse de fiecare Stat Membru.

Acest studiu răspunde apelurilor privind cercetări mai aprofundate referitoare la auditurile transfrontaliere, pentru a se cunoaște mai bine diferitele forme ale sistemelor de supraveghere publică (Maijoor și Ann Vanstraelen, 2012). Deja în anii '90, Schilder (1996) a susținut că cercetarea ar trebui să se axeze mai mult pe caracteristicile cadrelor de reglementare naționale specifice, care "influențează foarte mult mediul de afaceri în care operează clienții de audit" (Schilder, 1996, 98). Deși, două decenii mai târziu, volumul studiilor de cercetare din Europa referitoare la audit au crescut, o privire mai atentă asupra literaturii de specialitate privind reglementarea auditului continuă să ne releve o deficiență: o comparație metodică și detaliată între diferitele reforme normative. Articolele de specialitate ilustrează cu precădere baza studiilor de caz comparative care vizează un număr de țări mai degrabă redus și extrem de selectiv (Evans, Nobes, 1998; Baker et al., 2001), punându-se accentul doar pe țările mari, precum Franța, Germania și Marea Britanie. Prezentul studiu umple golul unei cercetări necesare în acest domeniu, comparând pentru prima dată toate sistemele de supraveghere a auditului din UE și sistemul de supraveghere din Statele Unite.

Cadru general

În 2002 Enron și alte cazuri de manipulări contabile au ridicat semne de întrebare cu privire la independența, competența și nivelurile generale de angajament etic ale auditorilor (Dewing și Russell, 2004). Organele legislative din America nu mai erau dispuse să accepte auto-reglementarea profesiei și au înlocuit sistemul de auto-reglementare și evaluare inter pares, cu o vechime de 30 de ani, cu un sistem de control direct, organizat de către nou-înființatul PCAOB (Consiliul de Supraveghere al Contabilității Companiilor Publice). Această schimbare

de paradigmă a pus presiune pe Europa: în cele din urmă, cazuri precum Parmalat sau alte scandaluri financiare din Europa constituiau pe atunci dovezi vii ale incapacității cadrului normativ european (încă dominat la acea vreme de Directiva a 8-a datând din 1984) de a răspunde cerințelor piețelor financiare globale.

În 2006, Comisia a înlocuit oficial fosta Directivă a 8-a cu Directiva privind Auditul Statutar (aprobată de Parlamentul European și de Consiliu în 2006). Directiva a constrâns, în mod evident, Statele Membre să implementeze un sistem de supraveghere publică independent de profesia contabilă, sistem obligatoriu pentru firmele de audit statutar, care urmau a fi supuse unei revizuiri externe a asigurării calității. Aceasta însemna că, deși directiva definea consiliul de supraveghere publică "independent" drept autoritate finală, le permitea organismelor profesionale să fie direct responsabile de înregistrarea, controalele de calitate externe și sistemele de disciplină aferente firmelor de audit statutar. În mod surprinzător, criza financiară din 2008 a întrerupt, în loc să accelereze, discuția privind reglementarea auditului. Criza nu pare să fi afectat prea mult reputația profesiei de audit (Humphrey et al. 2011, 436). Auditorii nu s-au regăsit în bătaia puștii și acuzațiile au vizat în principal agențiile de rating de credit, băncile și organele de reglementare financiară (Humphrey et al. 2011, 432). Totul s-a schimbat când Barnier a anunțat că va publica o Carte Verde privind rolul auditorilor: "Am convingerea că este momentul potrivit pentru a lansa o dezbatere reală la nivel european, pe tema auditului. Această convingere este întărită de întrebările ridicate recent în contextul auditului conturilor băncii americane Lehman Brothers." (Barnier, 2010).

Cartea Verde a fost lansată în 2010 și a făcut parte din strategia globală a Comisiei de a stabili piața financiară. Apoi, în decembrie 2013 și în urma unor dezbateri îndelungate, Comisia Europeană, Parlamentul European și Consiliul au ajuns la un acord pe marginea a două proiecte legislative și au adoptat "Directiva privind auditul legal al situațiilor financiare anuale și al situațiilor financiare consolidate" și "Regulamentul privind cerințe specifice referitoare la auditul statutar al entităților de interes public" în aprilie 2014.

Cadru general teoretic

Lucrările științifice pe marginea politicilor publice prevăd că recunoașterea problemelor comune și a soluțiilor privind cele mai bune practici de către autoritățile de

reglementare naționale duc la creșterea convergenței soluțiilor normative (Coen, 2002; Coen și Doyle, 2000; Eberlein și Grande, 2000; Posner și Véron, 2010; Thatcher, 2002a, p. 136). De fapt, o serie de țări au experimentat mari scandaluri contabile în anii 1990. Astfel, aceleași tendințe au fost, de asemenea, anticipate în ceea ce privește reglementarea auditului. Observatorii au afirmat că presiunile pieței ar putea genera diferențe în regimurile de reglementare a auditorilor statutare, diferențe care se vor diminua în timp (Baker et al. 2001, 783) sau chiar că “inconsecvențele sunt în curs de eliminare” (Harding, 2000).

Convergența poate fi atinsă și prin “impunere” (Holzinger și Knill, 2005) sau “izomorfism coercitiv” (DiMaggio and Powell, 1983, p. 150; a se vedea și Dobbin et al., 2007, p. 454). Ambii termeni descriu o situație în care organizații puternice exercită presiuni vaste formale și informale asupra altor organizații care depind de un astfel de factor major (a se vedea, de exemplu, Guler et al., 2002). PCAOB-ul din Statele Unite nu este doar în linia întâi de reglementare, dar exercită, de asemenea, presiuni puternice asupra altor jurisdicții de a urma și adopta exemplul normativ al SUA (Humphrey și Moizer, 2008, p. 263). Așadar, izomorfismul instituțional (mai precis, armonizarea normelor) în domeniul reglementării auditului se poate aștepta să se realizeze prin constrângere, mimetism și presiuni normative.

Metodă

O analiză comparativă prevede date comparabile. Datele au fost colectate pe baza chestionarelor transmise prin e-mail tuturor autorităților europene de supraveghere. Din cele 28 de State Membre, am primit răspuns de la 22 de organisme de supraveghere¹. Dacă a fost nevoie de clarificări ulterioare, autoritățile au fost abordate într-o a doua etapă. S-au obținut informații suplimentare în mod direct, prin examinarea prevederilor naționale referitoare la alcătuirea și responsabilitățile sistemelor de supraveghere a auditului. Alte surse de informare au fost reprezentate de Forumul Internațional al Autorităților Independente de Audit (IFIAR), site-urile proprii ale organismelor de supraveghere și raporturile lor anuale.

¹ Ciprul nu face parte din analiză, deoarece nu am reușit să obținem informații despre prevederile normative relevante sau numele unei eventuale persoane de contact.

Prin compararea sistemelor europene, acest studiu analizează dacă procesul de reformă din Europa a dus, într-adevăr, la crearea unor structuri instituționale convergente și funcționale sau dacă țările au reacționat diferit la presiunile de a implementa un sistem de supraveghere a auditului. Prin urmare, următoarele întrebări fac obiectul studiului: (1) Cum sunt integrate în prezent sistemele actuale de supraveghere a auditului în cadrul general de reglementare național? (2) Procesul european de reformă a creat structuri instituționale convergente și funcționale sau țările au avut mai degrabă reacții diferite la presiunile de a implementa un sistem de supraveghere a auditului?

Formele actuale diferite ale sistemelor de supraveghere a firmelor de audit care au clienți de interes public au fost rezumate în categorii, în funcție de autoritatea de supraveghere publică respectivă și de măsura în care responsabilitatea finală este deținută de un singur organism sau împărțită între mai multe entități. În plus, diversitatea structurilor financiare ilustrează diferențele referitoare la autoritatea și competențele sistemelor de supraveghere a auditului din Uniunea Europeană.

Rezultate

În consecință, patru modele instituționale de reglementare au fost identificate, de la organisme auto-reglementate la cele reglementate și gestionate formal și integral de către Stat.

(1) Reglementare prin intermediul unui sistem de revizuire inter pares

Primul model descrie un sistem în care activitățile operative, de exemplu, inspecțiile externe privind asigurarea calității, sunt delegate unui organism național al profesioniștilor contabili. Modul în care organismele profesionale își reglementează și monitorizează membrii este supravegheat de către autoritatea de supraveghere din țara respectivă. Această autoritate nu este direct implicată în procesul normativ de zi cu zi. Prin urmare, aceste sisteme pot fi cel mai bine descrise drept un sistem de revizuire inter pares. Cerințele pentru a fi membru al consiliului organismului de supraveghere, similare în majoritatea țărilor, se regăsesc și în acest sistem: membrii trebuie să fie practicieni activi în contabilitate și finanțe, științe economice sau drept și să dispună de cunoștințe necesare și experiență relevantă.

Acest sistem poate fi întâlnit în Estonia, Irlanda, Grecia și Austria.

(2) Supravegherea exercitată asupra organismelor profesionale

Un organism profesional este o entitate care, potrivit legii, exercită un anumit nivel de autoritate normativă asupra profesiei contabile și de audit. În majoritatea țărilor, aceste organisme sunt instituționalizate, suplimentând alte forme de reglementare națională și calitatea de membru este obligatorie pentru auditorii statutari. În același timp, totuși, aceste camere funcționează și drept grupuri de interese tradiționale¹. Sistemele de supraveghere care funcționează prin supravegherea exercitată asupra organismelor profesionale se aseamănă cu prima abordare, având de a face cu o repartizare între responsabilitatea operativă și cea finală. Așadar, organismele profesionale sunt supravegheate de un Consiliu, Comisie sau Comitet care are responsabilitatea finală și care are dreptul de a accesa orice informații pe probleme de supraveghere și de a lua parte la orice activitate de supraveghere. Cu alte cuvinte, fiecare decizie operativă poate fi confirmată, respinsă sau înlocuită. În contrast cu prima abordare, inspecțiile sunt derulate de către inspectori angajați direct de către institutul profesional. Această a doua abordare a regimurilor de reglementare este preluată de majoritatea Statelor Membre UE și poate fi regăsită în Belgia, Croația, Republica Cehă, Finlanda, Franța, Lituania, Polonia, România, Slovacia și Portugalia. Dat fiind caracterul ambiguu al unui organism profesional – având atât rol de entitate de reglementare, dar și de grup de interese – această a doua abordare poate fi poziționată cumva între sistemul de revizuire inter pares și următoarele două abordări, în care ne confruntăm cu un grad semnificativ mai ridicat de interferență din partea autorităților Statului.

(3) Reglementare prin intermediul unor agenții de reglementare independente

În timp ce prima și a doua abordare dispun de trăsături comune, o abordare cumva diferită este adoptată de

¹ Camera Contabililor Publici din Germania, spre exemplu, prevede clar că „apărarea intereselor și pozițiilor profesiei vizavi de public și factorii de decizie” este una dintre sarcinile sale principale.

țările: Luxemburg, Italia, Olanda, Marea Britanie, Slovenia, Estonia și Bulgaria. Aceste țări și-au integrat sistemul de supraveghere într-o agenție de reglementare, fie prin adăugarea supravegherii auditului drept sarcină suplimentară a unei autorități deja existente de supraveghere a pieței financiare sau prin înființarea unei noi autorități, așa cum a fost cazul PCAOB din Statele Unite. Principala caracteristică a agențiilor incluse în această categorie este că, deoarece sunt responsabile de toate sarcinile funcționale imediate care țin de supravegherea publică, atât răspunderea inițială, cât și cea finală rezidă într-o singură autoritate, care, prin statutul său legal, este independentă de Stat. Aceste agenții combină funcțiile legislative, executive și juridice, adică adoptă reglementări, supervizează aplicarea lor și introduc sancțiuni, după caz.

(4) Reglementare prin intermediul unor agenții administrative

Sistemele de supraveghere a auditului din Suedia, Danemarca, Ungaria, Letonia și Malta sunt organizate sub forma unei autorități de reglementare echipate cu propriile sale resurse și propriul său personal. Aceste entități sunt organizate “drept o autoritate guvernamentală” sub tutela Ministerului de Justiție (Suedia), Ministerului Economiei și Afacerilor (Danemarca) sau Ministerului Național al Economiei (Ungaria) sau fac parte din structura internă a unui minister, așa cum este cazul Letoniei. Prin urmare, această abordare cuprinde organisme foarte politizate (Figura 1).

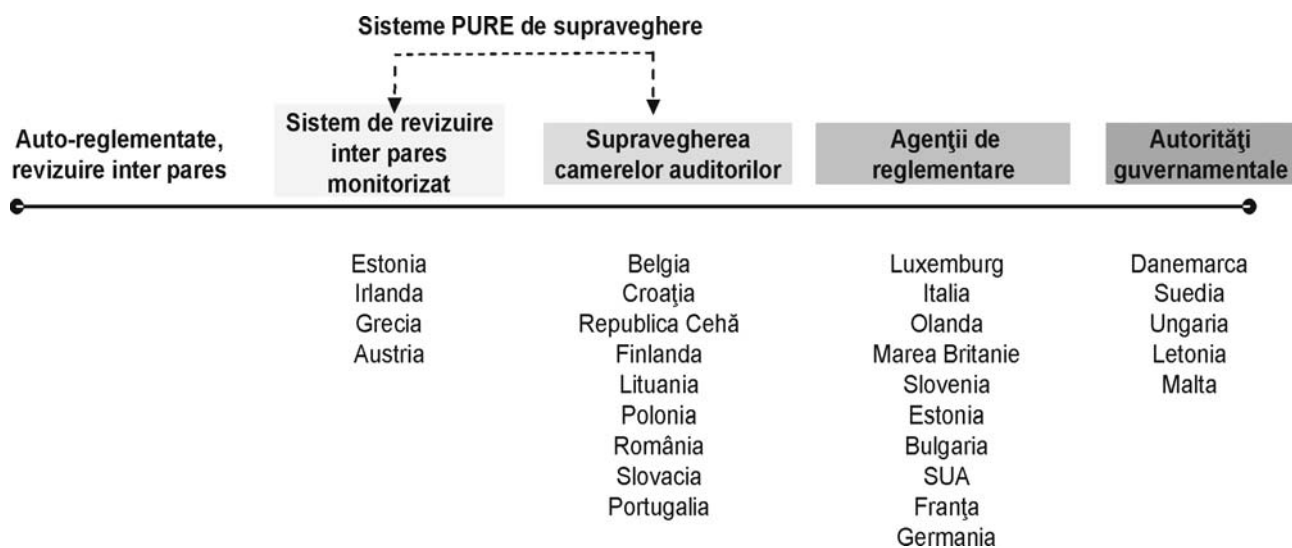
Concluzii

Cu toate că observatorii au prezis că presiunile pieței vor duce, de-a lungul timpului, la diminuarea diferențelor în materie de reglementare a profesiei de audit statutar, studiul nostru ilustrează diferențe semnificative în modul în care Statele Membre UE își organizează sistemele de supraveghere publică. În concluzie, sistemele de supraveghere din Europa pot fi clasificate în patru modele diferite de reglementare, acestea fiind, la rândul lor, împărțite în două grupe principale: modele care reflectă o separare între sarcinile operative și răspunderea finală și modele care combină aceste două aspecte. Deși toate Statele Membre UE au pornit la început dintr-un punct în care nu exista nicio formă de reglementare a supravegherii auditului, această privire

de ansamblu inițială evidențiază o varietate de abordări ale regimului normativ de reglementare contabilă. **Figura 1** cuprinde o prezentare generală a acordurilor instituționale aferente sistemelor de supraveghere a auditului din

Europa, precum și trecerea de la auto-reglementare integrală la reglementarea exercitată direct de către Stat. **Tabelul 1** prezintă diferitele structuri financiare în ceea ce privește cifrele totale și resursele bugetare.

Figura 1. Categoriile ale sistemelor europene de supraveghere a firmelor de audit ce au clienți de interes public (2014)

Sursa: Proiecție proprie

Tabelul 1. Structura de finanțare a autorităților de supraveghere

Țara	Denumirea organizației	Structura de finanțare	Buget
Austria	Autoritatea de Supraveghere a Auditorilor din Austria	Bugetul de Stat	Nu este public
Belgia	Consiliul Superior al Profesiilor Economice	Potrivit legii, contribuție din partea organismului de contabilitate	400.000 Euro
Bulgaria	Comisia pentru Supravegherea Publică a Auditorilor Statutari (CPOSA)	Stat	631.077 (2013)
Republica Cehă	Consiliul pentru Supravegherea Publică a Auditului	Bugetul de Stat (posibilitatea de majorare a veniturilor prin amenzi)	Nu este public
Croatia	Comitetul de Supraveghere Publică a Auditului (APOC)	Bugetul de Stat	53.000 (2013)
Danemarca	Autoritatea de Supraveghere a Auditului din Danemarca (DSAA)	Onorarii de la firmele de audit	2.5 M Euro (2013)
Estonia	Consiliul de Supraveghere a Activităților Auditorilor (AAOC)	Bugetul de Stat	200.000 Euro (2013)
Finlanda	Comitetul de Audit al Camerei Centrale a Comerțului (AB3C)	Onorarii de la auditori	1.75 M Euro (2013)
Franța	Consiliul Superior al Auditului (H3C)	Taxe de la firmele de audit	€ 8.5 M (2013)

Țara	Denumirea organizației	Structura de finanțare	Buget
Germania	Comisia de Supraveghere a Auditorilor(AOC)	Onorarii de la firmele de audit	5.2 M Euro (2012)
Grecia	Consiliul de Supraveghere a Standardelor de Contabilitate și Audit din Grecia	Onorarii de la auditori (dacă este cazul, suplimentat de Stat)	Nu este public
Ungaria	Comitetul de Supraveghere Publică a Auditorilor (APOC)	Bugetul de Stat Contribuții de la camera auditorilor	Nu este public
Italia	Comisia Națională pentru Societate și Bursă (CONSOB)	Bugetul de Stat Taxe plătite de firmele de audit	127 M Euro Altele 0.4 M Euro taxe
Irlanda	Autoritatea de Supraveghere a Contabilității și Auditului din Irlanda	40%: Bugetul de Stat 60%: Organismele contabile	2.00 M Euro (2012)
Letonia	Autoritate de Audit și Contabilitate	Bugetul de Stat	Nu este public
Lituania	Autoritatea pentru Audit și Contabilitate (3A)	Bugetul de Stat	460.000 Euro (2011)
Luxemburg	Comisia de Supraveghere a Sectorului Financiar (CSSF)	90%: Bugetul de Stat 10%: Onorarii de la firmele de audit	51 M Euro: 5.1 pentru supravegherea auditului (2012)
Malta	Comitetul de Supraveghere a Asigurării Calității (QAOC)	50%: Bugetul de Stat 50%: Profesia de audit	Nu este public
Olanda	Autoritatea pentru Piețe Financiare din Olanda (AFM)	Bugetul de Stat Onorarii de la firmele de audit	25.6 M Euro Stat 52.7 M Euro onorarii (2012)
Polonia	Comisia de Supraveghere a Auditului	80%: Bugetul de Stat 20%: Onorarii de la firmele de audit	342.989 Euro (2012)
Portugalia	Consiliul Național de Supraveghere a Auditului (CNSA)	60%: Entitățile care numesc membrii în Consiliu, 40%: firmele de audit	Nu există un buget oficial
România	Consiliul pentru Supravegherea în Interes Public a Profesiei Contabile	22%: CAFR, 38%: CECCAR, 40%: Stat	Nu este public
Slovacia	Autoritatea de Supraveghere a Auditului (UDVA)	66%: EIP și firmele de audit 33%: Bugetul de Stat	Nu este disponibil
Slovenia	Agenția de Supraveghere Publică a Auditului	În mare parte: Bugetul de Stat În mică parte: Onorarii de la firmele de audit	353.500 Euro (2010)
Spania	Institutul de Contabilitate și Audit (ICAC)	Venituri și taxe din publicații	6.9 M Euro (2012)
Suedia	Consiliul de Supraveghere al Contabililor Publici	Onorarii de la firmele de audit	3.5 M Euro (2012)
Marea Britanie	Consiliul de Raportare Financiară (FRC)	În mare parte: Firmele de audit & mediul de afaceri; În mică parte: de la Stat	31.7 M Euro (2013)
Statele Unite	Consiliul de Supraveghere al Contabilității Companiilor Publice (PCAOB)	Onorarii contabile plătite de firmele de audit	190 M Euro (2014)

Sursa: Proiecție proprie

Deși reformele auditului din Europa au fost declanșate de către înființarea PCAOB, Statele Membre UE nu au copiat pur și simplu modelul de referință american și competențele sale de reglementare extensive. Așadar, răspândirea noii paradigme a reglementării – pornind de la auto-reglementare până la supravegherea de către Stat – nu a dus la convergența modelului instituțional și a funcțiilor de reglementare ale organismelor de supraveghere publică.

Este surprinzător că majoritatea țărilor utilizează o formă de supraveghere în care un comitet al unei structuri organizaționale a unui institut profesional invocă

reprezentarea publică reală. Aceasta poartă denumirea de “supraveghere integrată”. Măsura în care aceste comitete aderă la logica auto-reglementării constituie o întrebare empirică de abordat în articolele de cercetare ulterioare.

Statele membre au la dispoziție doi ani pentru a adopta și a se conforma Directivei din 2014. Regulamentul intră în vigoare imediat după publicare. Viitorul ne va dovedi dacă noul cadru general de reglementare va crea premisele unei armonizări a reglementărilor sau dacă vor continua să se mențină regimurile naționale de reglementare.

BIBLIOGRAFIE

- Coen, David. 2002, *Politica de reglementare din Europa*, Journal of European Public Policy 9 (1): 141–45.
- Coen, D. C. și Doyle. 2000, *Conceperea de instituții economice de reglementare pentru sectoarele bazate pe rețele*, Current Politics and Economics of Europe 9 (4): 83–106.
- DiMaggio, Paul J. și Walter W. Powell. 1983, *Colivia de fier revizuită: izomorfismul instituțional și raționalitatea colectivă în câmpurile organizaționale*, American Sociological Review 48 (2): 147–60.
- Dobbin, Frank, Beth Simmons și Geoffrey Garrett, 2007, *Răspândirea globală a politicilor publice: Construcția socială, constrângerea, competiția sau învățarea?*, Annual Review of Sociology, 33 (1): 449–72.
- Eberlein, B. și E. Grande. 2000, *Reglementarea și gestiunea infrastructurii: regimurile de reglementare din Germania și Cadrul general al UE*, German Policy Studies, 1: 39–66.
- Guler, Isin, Mauro F. Guillén și John Muir Macpherson. 2002, *Competiția globală, instituții și difuzarea practicilor organizaționale: ampoarea internațională a ISO 9000 Certificate de calitate*, Administrative Science Quarterly, 47 (2): 207–32.
- Holzinger, Katharina și Christoph Knill. 2005, *Cauzele și condițiile convergenței politice transfrontaliere*, Journal of European Public Policy 12 (5): 775–96.
- Humphrey, Christopher și Peter Moizer. 2008, *Înțelegerea reglementării în contextul său global*, revista „Auditing, Trust and Governance: Developing Regulation in Europe”, ediția I, 262–78, editura Routledge, Londra.
- Posner, Elliot și Nicolas Véron. 2010, *UE și Reglementarea financiară: Autoritate fără niciun scop?*, Journal of European Public Policy, 17: 400–415.
- Thatcher, Mark. 2002, *Delegarea sarcinilor către agențiile independente de reglementare: Presiunile, Funcțiile și medierea contextuală*, West European Politics 25 (1): 125–47.
- Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene. 2014, *Regulamentul (UE) nr. 537/2014 al Parlamentului European și al Consiliului din 16 aprilie 2014 privind cerințe specifice referitoare la auditul statutar al entităților de interes public și de abrogare a Deciziei 2005/909/CE a Comisiei*
- Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene. 2014, *Directiva 2014/56/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 aprilie 2014 de modificare a Directivei 2006/43/CE privind auditul legal al situațiilor financiare anuale și al situațiilor financiare consolidate*

Analiza prezenței în paradisuri fiscale a marilor firme de contabilitate

---

Drd. Mihai-Bogdan AFRĂSINEI,

*Școala Doctorală de Economie și Administrarea
Afacerilor din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza”
din Iași, România, e-mail: bogdan.afrasinei@yahoo.com*

Prof. univ. dr. Iuliana Eugenia GEORGESCU,

*Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor,
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România,
e-mail: iuliag@uaic.ro*

Rezumat

Utilizarea paradisurilor fiscale în rândul marilor companii multinaționale a atins cote extrem de ridicate. În contextul optimizării fiscale internaționale, există puține companii multinaționale care să nu aibă măcar o filială sau societate afiliată în paradisuri fiscale. Prin utilizarea unor scheme complexe de optimizare fiscală prin intermediul paradisurilor fiscale companiile reușesc să își diminueze sarcinile fiscale. Literatura de specialitate evidențiază faptul că în funcționarea paradisurilor fiscale un rol foarte important îl au marile bănci din lume, marile firme de avocatură, precum și firmele de contabilitate din grupul Big 4. Pornind de la această observație, autorii și-au propus în acest studiu exploratoriu să analizeze prezența în paradisuri fiscale a marilor firme de contabilitate și audit din grupul Big 4. Pentru a atinge scopul propus, au fost analizate locurile în care operează marile firme de contabilitate din grupul Big 4. Rezultatele arată faptul că firmele de contabilitate din grupul Big 4 tind să opereze în paradisuri fiscale printr-un număr disproporționat de birouri în raport cu numărul de locuitori, în comparație cu situația din celelalte țări. Astfel, autorii constată că aceste firme sunt prezente în locațiile cu o activitate financiară intensă, ceea ce poate conduce la concluzia că firmele din Big 4 susțin economia offshore.

Cuvinte-cheie: paradisuri fiscale, optimizare fiscală internațională, firme de contabilitate, grupul Big 4

Coduri JEL: F23, F38, F53, M41, M48

Introducere

Adam Smith afirma că nu ar fi absurd ca cei bogați să plătească impozite nu doar proporțional cu veniturile acestora, ci într-o proporție chiar mai mare. De asemenea, la mijlocul secolului al XVIII-lea, Benjamin Franklin era de părere că în această lume doar de moarte și de impozite nu ne putem feri (Johnson și Holub, 2004).

În prezent, aceste afirmații par a fi de domeniul „science fiction”, deoarece în economia actuală „doar oamenii mici plătesc impozite”, după cum afirma Leona Helmesey (Wood, 2015). În multe cazuri, cei bogați (atât persoane fizice, cât și juridice) nu doar că nu plătesc impozite mai mari, dar reușesc să se sustragă de la plata acestora chiar și în totalitate.

Una dintre problemele cu care se confruntă societatea actuală este aceea că societățile multinaționale se detașează tot mai mult de economiile naționale și își creează propriile economii offshore, separate, ascunse și virtuale (Brittain-Catlin, 2006).

Jack Blum, preocupat de fenomenul evaziunii fiscale și unul dintre principalii combatanți din Statele Unite împotriva gulerelor albe, afirmă că centrele offshore sunt ca o „bucătărie în care sunt gătite registrele contabile ale corporațiilor” (Shaxson, 2012).

De altfel, paradisurile fiscale sunt privite de unii autori ca fiind principala cauză a instabilității financiare (Palan, Murphy și Chavagneux, 2010).

Pentru a evidenția consecințele negative ale evitării impozitelor asupra economiilor naționale, o serie de organizații, precum Oxfam (2000), Tax Research LLP (Murphy, 2009), Congressional Research Service (Gravelle, 2010), Tax Justice Network (Henry, 2012), Global Financial Integrity (Kar și Freitas, 2012; Kar și Freitas, 2013) sau UNCTAD (2015) și-au dedicat studiile efectuării unor estimări în acest sens. Rezultatele acestor studii arată că nivelul capitalului financiar dirijat prin intermediul paradisurilor fiscale este unul îngrijorător. Mai mult de jumătate din capitalul financiar care circulă de la o țară la alta este dirijat prin paradisuri fiscale.

Revizuirea literaturii

Din păcate, tot mai multe companii se ghidează după zicala „în afaceri nu există reguli”. Totuși, în afară de

normele legislative, nu ar trebui să existe și „reguli” de conduită, „reguli” de etică și moralitate sau pur și simplu „reguli” care să vizeze respectarea drepturilor omului?

Din cauza diferențelor care există între țări sau jurisdicții în ceea ce privește ratele de impozitare, companiile multinaționale sunt încurajate să își diminueze cheltuielile cu impozitele (Brittain-Catlin, 2006). Acest lucru a generat o competiție fiscală acerbă la nivel internațional între state. Prin studiul lor, Dietsch și Rixen (2014) au ajuns la următoarea concluzie: competiția fiscală forțează statele să își schimbe politica fiscală în „goana” după capitalul internațional mobil. Astfel, unele state au conceput o legislație centrată pe atragerea de capital financiar din alte țări și nu percep nici un impozit pe anumite categorii de venituri. De aici, a rezultat și definiția dată de Zorome (2007) care consideră centrele financiare offshore drept „țări sau jurisdicții care furnizează servicii financiare pentru nerezidenți la o scară care este disproporționată în raport cu dimensiunea și finanțarea economiei sale interne”.

Centrele financiare offshore s-au dezvoltat pe anumite zone de interes și fiecare dintre acestea au creat o infrastructură specifică prin intermediul contabililor, băncilor sau avocaților (Shaxson, 2012).

O serie de autori scot în evidență faptul că firmele de contabilitate au un rol esențial în dezvoltarea și funcționarea paradisurilor fiscale (Christensen și Murphy, 2004; Palan, Murphy și Chavagneux, 2010, Shaxson, 2012; Sikka, 2013).

De altfel, autorii Palan, Murphy și Chavagneux (2010) afirmă că jucătorii cei mai importanți în optimizarea fiscală la nivel internațional și evitarea impozitelor sunt tocmai marile firme de contabilitate și audit din grupul Big 4. Aceștia adaugă că dezvoltarea atât de rapidă a paradisurilor fiscale și complexitatea tehnicilor de optimizare fiscală nu ar fi fost posibile fără profesioniștii contabili, în frunte cu marile firme de contabilitate din grupul Big 4. De aceea, autorii consideră profesioniștii contabili ca fiind „inima” economiei mondiale offshore.

Totuși, trebuie făcută distincția între evaziunea fiscală și evitarea impozitării. Starchild (1994) susține că evitarea impozitelor nu este sinonimă cu evaziunea fiscală, iar „oamenii de succes nu trebuie penalizați pentru abilitatea lor de a face bani”. Totuși, Shaxson (2012) atrage atenția asupra faptului că între serviciile offshore legale și cele ilegale există o mare zonă gri. Într-o altă accepțiune, Dennis Healey, Ministrul Apărării în guvernul

britanic laburist între anii 1964-1970 și Cancelar al Eșichierului¹ între anii 1974-1979, afirma că linia dintre evitarea impozitării și evaziunea fiscală este „de lățimea unui perete din închisoare” (Christensen și Murphy, 2004).

De altfel, istoria demonstrează că în spatele celor mai mari scandaluri financiare în care au fost implicate companii uriașe, precum Enron, WorldCom, Parmalat, Tyco, se află eșecurile în audit (Shaxson, 2012). De exemplu, în cazul scandalului Enron, s-a descoperit că această companie avea elaborată o strategie de evitare a impozitelor (optimizare fiscală) în care erau implicate 881 de filiale offshore, dintre care 692 erau încorporate doar în Insulele Cayman (Johnston, 2003).

Auditorii joacă un rol esențial în această economie globalizată și pot fi numiți „poliția privată a capitalismului” (Dunn și Sikka, 1999), având în vedere accesul la informațiile companiilor auditate.

În schimb, Shaxson (2012) atrage atenția asupra faptului că standardele internaționale de contabilitate nu sunt elaborate de un organism internațional care să răspundă în fața guvernelor din țările membre așa cum ne-am fi așteptat, ci de o corporație non-profit.

După cum este prezentat pe website-ul oficial, Fundația IFRS este o corporație non-profit înregistrată în statul american Delaware, care însă are sediul central la Londra, Marea Britanie. Statul Delaware este considerat ca fiind unul dintre primele paradisuri fiscale din lume (Palan, 2009), oferind marilor companii scutiri de la plata impozitelor încă din anii 1880 (Deneault, 2011). Această jurisdicție are și în prezent caracteristicile unui paradis fiscal „veritabil”.

Printre Administratorii și Membrii Consiliului Consultativ IFRS regăsim câte un membru din partea fiecărei companii din Big 4. Mai mult decât atât, această corporație non-profit este sponsorizată de către companii multinaționale, în frunte cu marile firme de contabilitate din grupul Big 4. Conform ultimului raport publicat de IASB (IFRS Foundation, 2013), în anul 2013 veniturile operaționale sunt în sumă totală de 27.367.000 GBP, din care veniturile din contribuții externe sunt în proporție de 78,09% (21.372.000 GBP). Din valoarea totală a sponsorizărilor, aproximativ 9% provine doar de la marile firme de contabilitate și audit

¹ Poziția de Cancelar al Eșichierului echivalează cu Ministrul de Finanțe în Anglia.

din grupul Big 4. Contribuția altor companii multinaționale de contabilitate reprezintă doar 1%. Între acestea se numără BDO, Grant Thornton, Mazars și Crowe Horwath International.

Dincolo de competiția fiscală și implicațiile politice, paradisurile fiscale sunt o problemă globală atât timp cât afectează nivelul de trai al locuitorilor din anumite zone.

Pentru a putea asigura propriilor cetățeni dreptul la educație, sănătate, apărare, pensie, proprietate, infrastructură, transport public, statul are nevoie ca de aer de venituri fiscale (Sikka, 2008).

Privind în profunzimea fenomenului, profesorul în contabilitate de la Universitatea Essex din Marea Britanie, Prem Sikka, atrage atenția și asupra faptului că evitarea impozitării are consecințe sociale deosebit de grave și acuză firmele de contabilitate care prin practicile de evitare a impozitelor adoptate participă la încălcarea drepturilor omului (Sikka, 2013).

De asemenea, în literatura de specialitate (Christian Aid, 2008; Christian Aid, 2009; Sikka, 2013; ActionAid, 2013) se vorbește despre faptul că, în unele situații, firmele de contabilitate furnizează strategii de evitare a impozitării marilor companii și persoanelor fizice foarte bogate, chiar și în unele dintre cele mai sărace țări din lume. În general, aceste țări sunt situate pe continentul African, unde de multe ori singurele resurse sunt zăcămintele naturale (exploatate de companii străine). Astfel, dacă este imposibil pentru stat să obțină venituri din impozitele aplicate persoanelor fizice care nu câștigă mai mult de 1 dolar pe zi, nici în cazul impozitării companiilor care prosperă de pe urma exploatărilor resurselor naturale lucrurile nu sunt diferite (Christian Aid, 2009).

În acest sens, Dauphin (2000) justifică utilizarea paradisurilor fiscale prin nevoia de protejare a averii și asimilează aceste jurisdicții cu niște „trambuline pentru afaceri și îmbogățire”.

Marile firme de contabilitate și audit din grupul Big 4 sunt în topul companiilor din lume, având o tradiție bogată și filiale deschise în peste 150 de țări, precum și o cifră de afaceri anuală extrem de mare. De asemenea, aceste companii și-au câștigat atractivitatea pe piața de muncă prin salariile și bonusurile consistente pe care le acordă angajaților, cât și prin posibilitățile de dezvoltare profesională. Astfel, acestea reușesc să atragă unii dintre cei mai buni specialiști în domeniu. De altfel, în topul celor mai buni 100 de angajatori realizat de

Fortune (2015) se află toate cele 4 firme de contabilitate și audit din grupul Big 4. Dintre acestea, KPMG este poziționată pe locul al 63-lea, PWC este pe locul al 74-lea, EY pe locul al 79-lea, iar Deloitte este pe locul al 97-lea.

Un studiu publicat în octombrie 2012 de Harari, Meinzer și Murphy (2012) pentru Tax Justice Network arată că băncile și firmele de contabilitate din grupul Big 4 tind să își mute activitatea către jurisdicții cu un grad ridicat al secretului financiar.

În cadrul studiului la care facem referire, au fost analizate un număr de 72 de jurisdicții denumite „secrecy jurisdictions”. Acestea sunt jurisdicții care se folosesc de un grad ridicat al secretului financiar pentru a atrage capital financiar, de multe ori fiind vorba despre un capital financiar „ilicit” sau „abuziv” (Tax Justice Network, 2015).

Gradul ridicat al secretului financiar garantat prin legislație susține creșterea profitabilității afacerilor desfășurate. Autorii subliniază faptul că în goana paradisurilor fiscale de a atrage capital financiar străin, reglementările financiare și transparența sunt subminate. De asemenea, rezultatele acestui studiu arată că există o corelație pozitivă între numărul băncilor și al firmelor de contabilitate din grupul Big 4 și gradul secretului financiar al jurisdicțiilor analizate.

Metodologia cercetării

Ținând cont de relația dintre paradisurile fiscale și firmele de contabilitate din grupul Big 4 dezbătută în literatura de specialitate și având ca punct de plecare studiul efectuat de Tax Justice Network (Harari, Meinzer și Murphy, 2012), scopul acestei lucrări este de a analiza dimensiunea prezenței în paradisuri fiscale a marilor firme de contabilitate și audit din grupul Big 4. În cadrul cercetării noastre, am analizat numărul de birouri din toate țările în care operează firmele de contabilitate din grupul Big 4. Astfel, spre deosebire de studiul efectuat de Tax Justice Network, în care au fost supuse analizei doar cele 72 de jurisdicții denumite „secrecy jurisdictions”, în cadrul studiului nostru am analizat situația la nivel global a jurisdicțiilor în care operează firmele de contabilitate din grupul Big 4. Cercetarea presupune analiza prezenței în paradisuri fiscale a firmelor de contabilitate din grupul Big 4, comparativ cu prezența acestora în celelalte jurisdicții.

Variabilele pe care le-am avut în vedere sunt: jurisdicția în care operează firmele de contabilitate din grupul Big 4, numărul de birouri deschise în fiecare țară și numărul de locuitori din fiecare țară (populația).

Menționăm că datele au fost culese în perioada martie-aprilie a anului 2015.

Pentru a identifica birourile firmelor de contabilitate din grupul Big 4 din fiecare țară, am analizat paginile cu locațiile în care operează aceste firme (inclusiv prin parteneri), publicate pe propriile website-uri (www.deloitte.com, www.ey.com, www.kpmg.com și www.pwc.com). În ceea ce privește numărul de locuitori pentru fiecare țară am utilizat datele de la Banca Mondială (2013), Population Reference Bureau (2014), Central Intelligence Agency (2014) și United Nations Statistics Division (2012). Toate aceste informații au fost preluate manual și introduse într-un document de calcul tabelar.

Delimitarea paradisurilor fiscale

De-a lungul timpului, numeroase organizații și cercetători au încercat să delimiteze paradisurile fiscale. Astfel, în literatura de specialitate există mai multe liste ale paradisurilor fiscale, dintre care le amintim pe cele întocmite de Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (1998), Fondul Monetar Internațional (2000), Dharmapala și Hines (2006), Tax Justice Network (2007) sau U.S. Government Accountability Office (2008). În analiză ne-am oprit asupra listei elaborate de U.S. Government Accountability Office (2008), la care am adăugat statul american Delaware și Olanda, după modelul studiului realizat de ActionAid (2011) (vezi Tabelul 1).

Față de lista inițială, au intervenit o serie de modificări deoarece în octombrie 2010 Antilele Olandeze au fost dizolvate. Astfel, din cadrul Antilelor Olandeze s-au desprins Curacao și St. Maarten care au devenit țări autonome, în timp ce Bonaire, St. Eustatius și Saba au dobândit statutul de „noi municipalități” ale Olandei. Astfel, Curacao și St. Maarten nu mai sunt dependențe ale Olandei și au posibilitatea de a-și organiza propriile guverne. În ceea ce privește Bonaire, St. Eustatius și Saba, acestea au vrut să păstreze o relație foarte strânsă cu Olanda și au preferat să nu devină țări

independente. Acum, Regatul Țărilor de Jos este format din Olanda, țările independente Aruba, Curacao și St. Maarten (Caribbean part of the Kingdom) și

municipalitățile speciale Bonaire, St. Eustatius și Saba (Caribbean Netherlands) (Government of the Netherlands, 2010).

Tabelul 1. Lista paradisurilor fiscale

Nr. crt.	Jurisdicție	Nr. crt.	Jurisdicție	Nr. crt.	Jurisdicție
1	Andorra	19	Hong Kong	37	Malta
2	Anguilla	20	Insula Man	38	Mauritius
3	Antigua și Barbuda	21	Insulele Cayman	39	Monaco
4	Aruba	22	Insulele Cook	40	Montserrat
5	Bahamas	23	Insulele Marshall	41	Municipalități speciale ale Olandei
6	Bahrain	24	Insulele Turks și Caicos	42	Nauru
7	Barbados	25	Insulele Virgine Americane	43	Niue
8	Belize	26	Insulele Virgine Britanice	44	Olanda
9	Bermuda	27	Iordania	45	Panama
10	Cipru	28	Irlanda	46	Samoa
11	Costa Rica	29	Jersey	47	San Marino
12	Curacao	30	Letonia	48	Seychelles
13	Delaware	31	Liban	49	Singapore
14	Dominica	32	Liberia	50	St. Kitts și Nevis
15	Elveția	33	Liechtenstein	51	St. Lucia
16	Gibraltar	34	Luxemburg	52	St. Maarten
17	Grenada	35	Macao	53	St. Vincent și Grenadines
18	Guernsey	36	Maldive	54	Vanuatu

Sursa: Prelucrări proprii după United States Government Accountability Office (2008) și completări de la ActionAid (2011)

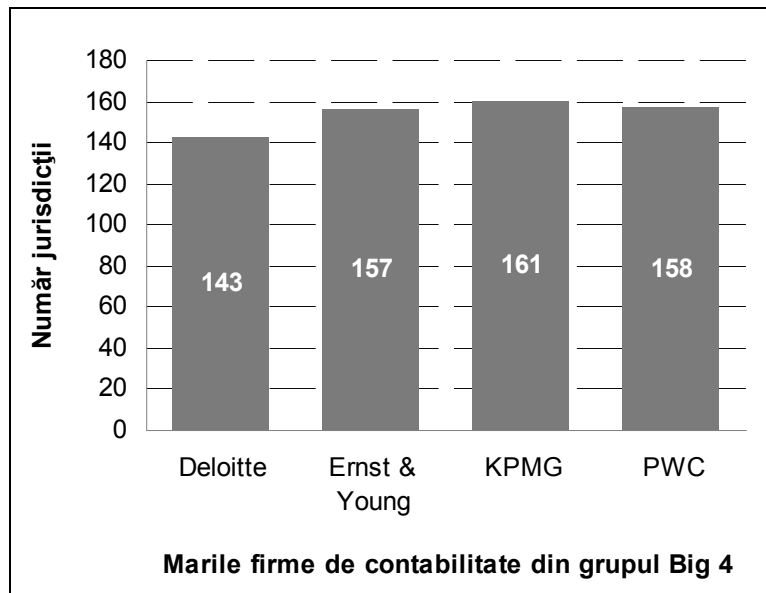
Rezultatele cercetării

Din analiza locurilor unde își desfășoară activitatea firmele de contabilitate din grupul Big 4, am identificat faptul că acestea sunt prezente în 189 de jurisdicții. Dintre acestea, 41 de jurisdicții sunt paradisuri fiscale. Cu alte cuvinte, aproximativ 22% din țările în care operează firmele de contabilitate din grupul Big 4 sunt paradisuri fiscale. Din **figura 1** observăm că Deloitte este prezentă în doar 143 de jurisdicții, celelalte firme de contabilitate din grupul Big 4 fiind prezente în mai multe

țări. KPMG are birouri deschise în 161 de jurisdicții, PWC are birouri în 158 de jurisdicții, iar Ernst & Young are birouri în 157 de jurisdicții.

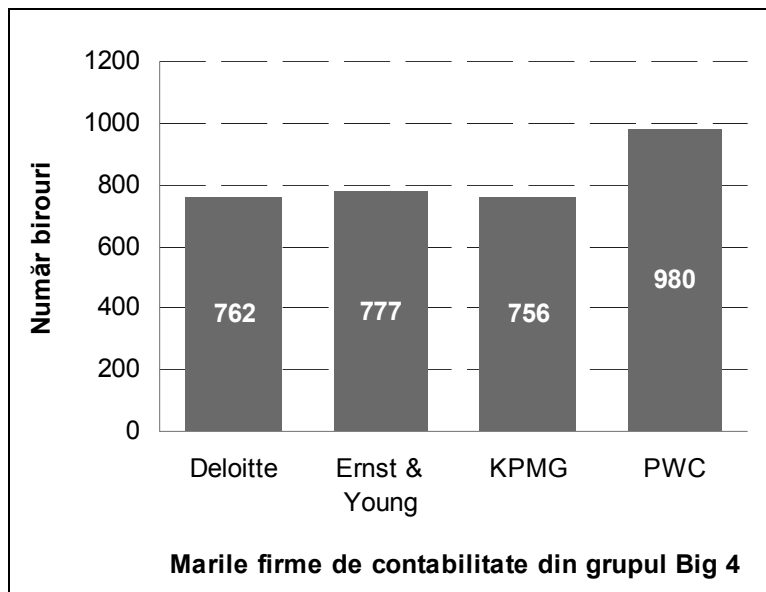
De asemenea, marile firme de contabilitate și audit din grupul Big 4 operează prin aproximativ 3275 de birouri în întreaga lume. Cu 980 de birouri, PWC este pe primul loc în acest sens. Celelalte 3 firme au un număr de birouri sensibil egal: Deloitte are 762, Ernst & Young are 777, iar KPMG are 756 (vezi **Figura 2**).

Figura 1. Numărul țărilor în care operează firmele de contabilitate din grupul Big 4 în anul 2015

Sursa: Proiecție proprie

Figura 2. Numărul birourilor firmelor de contabilitate din grupul Big 4 în întreaga lume în anul 2015

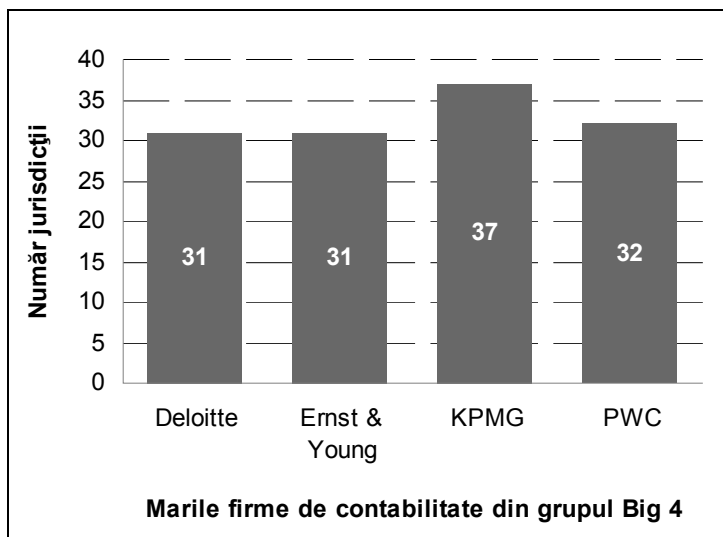

Sursa: Proiecție proprie

În ceea ce privește prezența în paradisuri fiscale a firmelor de contabilitate din grupul Big 4, constatăm din **Figura 3** faptul că firma KPMG are birouri în 37 de paradisuri fiscale, PWC are birouri în 32 de paradisuri

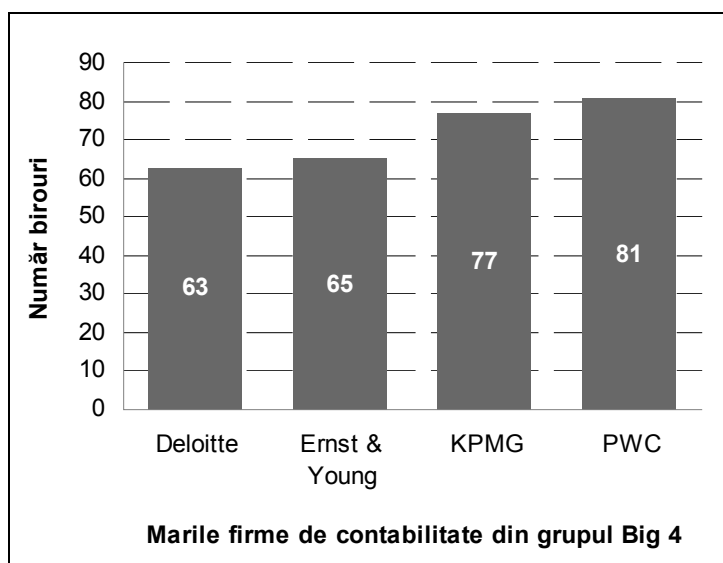
fiscale, în timp ce Deloitte și Ernst & Young au birouri deschise în 31 de paradisuri fiscale. În total, firmele de contabilitate din grupul Big 4 sunt prezente în 41 de paradisuri fiscale distincte.

Figura 3. Numărul de jurisdicții paradisuri fiscale în care operează marile firme de contabilitate din grupul Big 4 în anul 2015

Sursa: Proiecție proprie

Figura 4. Numărul de birouri ale marilor firme de contabilitate din grupul Big 4 în paradisuri fiscale în anul 2015

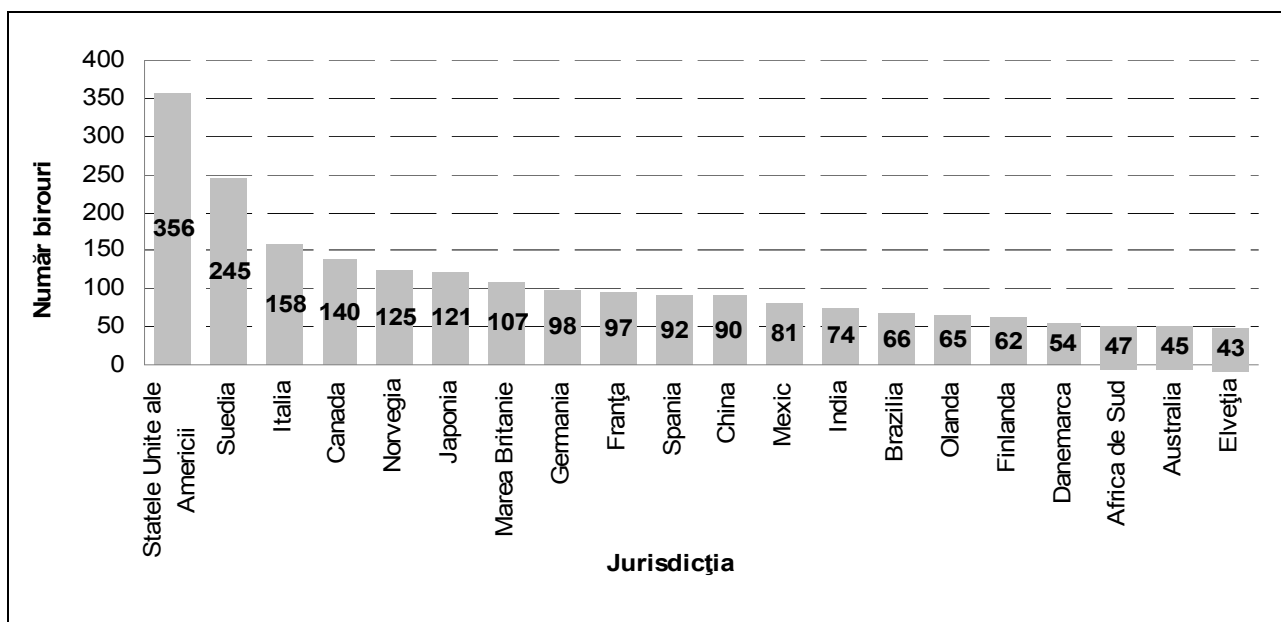
Sursa: Proiecție proprie

În ceea ce privește totalul numărului de birouri aparținând firmelor de contabilitate din grupul Big 4, am identificat faptul că 286 sunt deschise în paradisuri fiscale. Astfel, se poate spune că aproximativ 9% din birourile firmelor de contabilitate din grupul Big 4 se află în paradisuri fiscale. Din **Figura 4** observăm că, dintre toate firmele de contabilitate din grupul Big 4, PWC are cele mai multe birouri în paradisuri fiscale (81). Pe al doilea loc de situează KPMG, cu un număr de 77 de birouri în paradisuri fiscale, deși are cele mai puține birouri în lume în comparație cu celelalte trei firme. Deloitte are 63 de birouri, iar Ernst & Young are 65 de birouri deschise în paradisuri fiscale. În cote procentuale, putem spune că 8,27% din birourile PWC, 10,19% din birourile KPMG, 8,37% din birourile Ernst & Young și 8,27% din birourile Deloitte operează în paradisuri fiscale. Constatăm, astfel, că raportat la numărul total de birouri, KPMG tinde să aibă mai multe birouri în paradisuri fiscale decât celelalte firme de contabilitate din grupul Big 4.

În **Figura 5** sunt prezentate primele 20 de țări după numărul de birouri deschise de firmele de contabilitate din grupul Big 4. Dintre acestea, observăm că cele mai multe birouri se regăsesc în Statele Unite ale Americii

(356), Suedia (245), Italia (158), Canada (140), Norvegia (125), Japonia (121) și Regatul Unit al Marii Britanii (107). Având în vedere numărul de locuitori și faptul că economia Statelor Unite este cea mai mare din lume, este de înțeles de ce sunt atât de multe birouri ale firmelor din Big 4. În schimb, ar putea fi o surpriză faptul că în Suedia sunt atât de multe birouri ale firmelor de contabilitate din grupul Big 4. Totuși, trebuie să remarcăm că, în raport cu dimensiunea economiei sale, Suedia a devenit cea mai mare piață de capital privat din Europa (Magnusson, 2013). Aceasta este o urmare a faptului că în această țară există posibilitatea evitării impozitelor din câștigurile aferente investițiilor de capital prin intermediul unui „vehicul de investiții” denumit „kapitalförsäkring” (Molin, 2010). De aceea, se spune că Suedia poate fi considerată „paradisul secret al Europei” (Molin, 2010). Nu putem să nu remarcăm faptul că mai mult de jumătate din țările prezentate în figura 5 sunt din Europa (11 din 20), iar cu excepția Norvegiei și Elveției, toate sunt state membre ale Uniunii Europene. Acest lucru arată că firmele de contabilitate din Big 4 sunt prezente în număr mare în regiunile dezvoltate din punct de vedere economic sau acolo unde există activitate financiară intensă.

Figura 5. Numărul de birouri ale marilor firme de contabilitate din grupul Big 4 în anul 2015 după țară

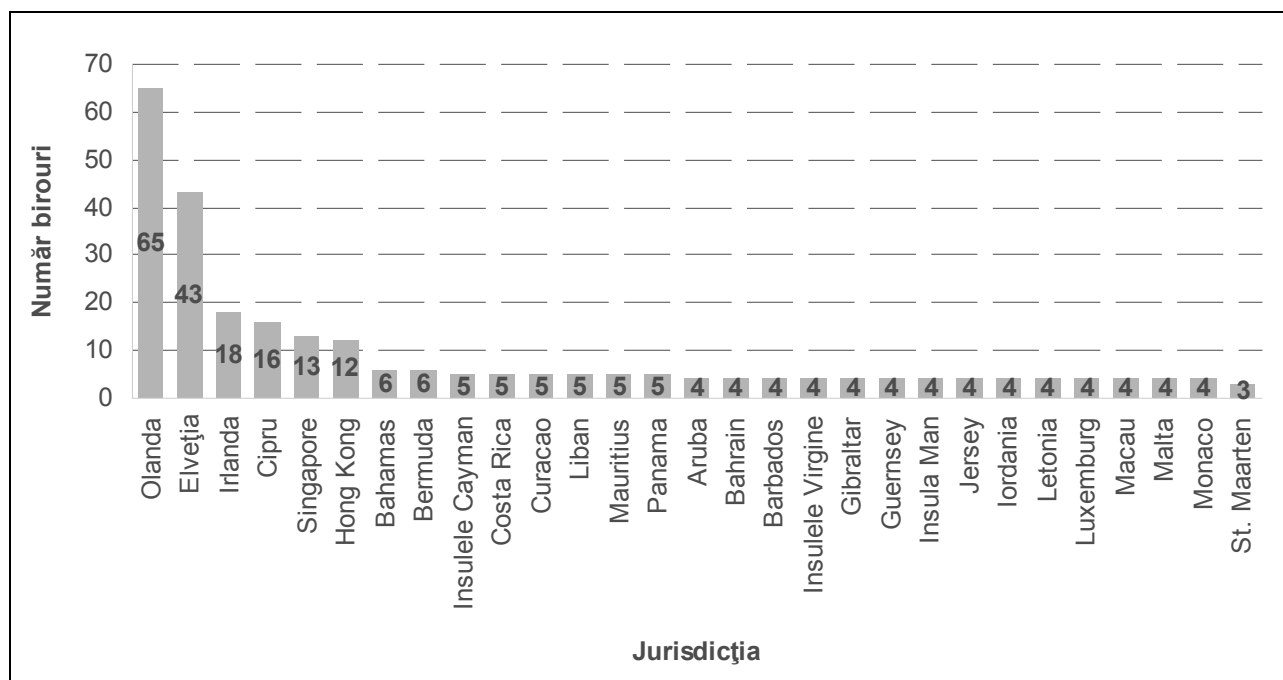

Sursa: Proiecție proprie

În **Figura 6** este redat topul jurisdicțiilor paradisuri fiscale în care sunt deschise cele mai multe birouri ale firmelor de contabilitate din grupul Big 4. Observăm că paradisurile fiscale în care sunt deschise cele mai multe birouri sunt: Olanda (65), Elveția (43), Irlanda (18), Cipru (16), Singapore (13) și Hong Kong (12). Astfel,

remarcăm că primele 4 paradisuri fiscale ca număr de birouri ale firmelor de contabilitate din grupul Big 4 sunt din Europa. În ansamblu, se poate constata că aproximativ 9% din totalul numărului de birouri ale firmelor de contabilitate din Big 4 sunt în paradisuri fiscale.

Figura 6. Numărul de birouri ale marilor firme de contabilitate din grupul Big 4 în paradisuri fiscale în anul 2015

Sursa: Proiecție proprie

În continuare, considerăm că este interesant de analizat numărul firmelor de contabilitate din Big 4 prezente în fiecare paradis fiscal din cele 41 (Tabelul 2).

Din **tabelul 2** observăm că în 28 de paradisuri fiscale sunt prezente toate firmele din grupul Big 4, în timp ce în 6 paradisuri fiscale sunt prezente 2 firme de contabilitate din grupul Big 4, iar în 7 paradisuri fiscale este prezentă doar o firmă din cele 4. Din aceste date se poate constata că în majoritatea paradisurilor fiscale sunt prezente toate cele 4 mari firme de contabilitate. Toate aceste firme au birouri chiar și în unele jurisdicții cu o

populație foarte mică, precum Insulele Virgine Britanice, Gibraltar, Monaco, Cayman Islands, Bermuda, Guernsey, Isle of Man etc. Desigur, această situație ar putea fi lipsită de logică dacă firmele de contabilitate nu ar furniza servicii numeroaselor societăți offshore înregistrate în aceste jurisdicții.

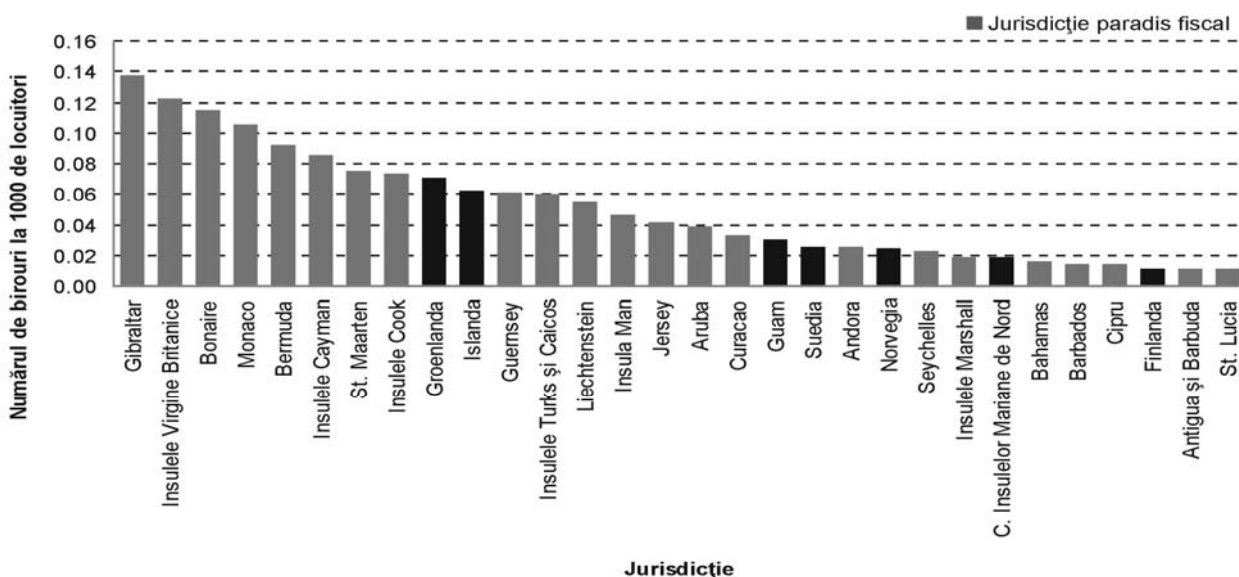
Pentru a evidenția mai bine strânsa legătură a firmelor din Big 4 cu paradisurile fiscale, am raportat numărul de birouri ale firmelor din Big 4 care operează în aceste jurisdicții la 1000 de locuitori pentru fiecare țară, după modelul studiului realizat de Tax Justice Network (Harari, Meinzer și Murphy, 2012).

Tabelul 2. Numărul firmelor de contabilitate din grupul Big 4 prezente în paradisuri fiscale în 2015

Nr. crt.	Jurisdicție	Nr. firmelor din Big4	Nr. crt.	Jurisdicție	Nr. firmelor din Big4
1.	Aruba	4	22.	Macao	4
2.	Bahamas	4	23.	Malta	4
3.	Bahrain	4	24.	Mauritius	4
4.	Barbados	4	25.	Monaco	4
5.	Bermuda	4	26.	Olanda	4
6.	Cipru	4	27.	Panama	4
7.	Costa Rica	4	28.	Singapore	4
8.	Curaçao	4	29.	Andorra	2
9.	Elveția	4	30.	Bonaire	2
10.	Gibraltar	4	31.	Insulele Turks și Caicos	2
11.	Guernsey	4	32.	Liechtenstein	2
12.	Hong Kong	4	33.	St. Lucia	2
13.	Insula Man	4	34.	St. Maarten	2
14.	Insulele Cayman	4	35.	Antigua și Barbuda	1
15.	Insulele Virgine Britanice	4	36.	Insulele Cook	1
16.	Iordania	4	37.	Insulele Marshall	1
17.	Irlanda	4	38.	Insulele Virgine Americane	1
18.	Jersey	4	39.	Liberia	1
19.	Letonia	4	40.	Seychelles	1
20.	Liban	4	41.	St. Vincent și Grenadines	1
21.	Luxemburg	4			

Sursa: Proiecție proprie

Figura 7. Numărul de birouri în paradisuri fiscale al firmelor din Big 4 la 1000 de locuitori în anul 2015

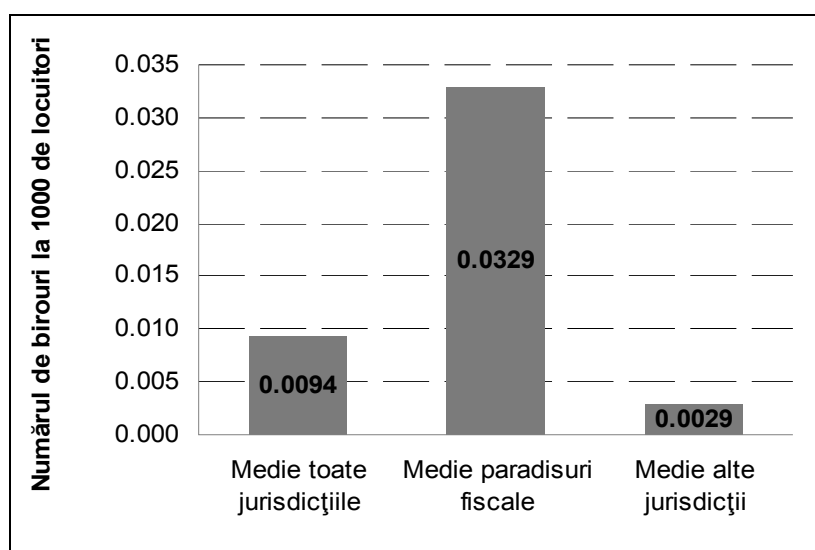
Sursa: Proiecție proprie

Astfel, în figura 7 sunt prezentate primele 30 de jurisdicții cu cel mai ridicat indice al prezenței firmelor de contabilitate din grupul Big 4. Observăm că din primele 30 de jurisdicții, 21 sunt paradisuri fiscale (ceea ce reprezintă 77%), doar 7 nefiind paradisuri fiscale. De asemenea, putem constata faptul că în cazul paradisurilor fiscale raportul dintre numărul de firme de contabilitate din grupul Big 4 și numărul de locuitori

înregistrează valori ridicate. Astfel, valorile cele mai mari ale acestui indice se regăsesc în cazul unor jurisdicții precum Gibraltar (0,137057), Insulele Virgine Britanice (0,122399), Bonaire (0,114890), Monaco (0,105733), Bermuda (0,092274), Insulele Cayman (0,085565) și St. Maarten (0,075586).

Acesta este încă un indiciu al faptului că firmele din Big 4 au un rol esențial în funcționarea paradisurilor fiscale.

Figura 8. Media numărului de birouri al firmelor de contabilitate din grupul Big 4 raportat la 1000 de locuitori în funcție de locație în anul 2015

Sursa: Proiecție proprie

Analizând media rezultatelor obținute prin comparație între jurisdicțiile paradisuri fiscale și celelalte jurisdicții, observăm din figura 8 că diferența este foarte mare. Constatăm, astfel, că firmele de contabilitate din grupul Big 4 tind să opereze în paradisuri fiscale printr-un număr de birouri disproporționat în raport cu numărul de locuitori. În timp ce media numărului de birouri raportat la 1000 de locuitori în paradisuri fiscale este 0,0329, în cazul celorlalte țări această medie este doar 0,0029. Cu alte cuvinte, media acestui indicator în cazul paradisurilor fiscale este mai mare de peste 11 ori decât media din celelalte țări.

Concluzii

Din analiza locurilor în care operează marile firme de contabilitate din grupul Big 4, am identificat faptul că

acestea sunt prezente în 189 de jurisdicții. Dintre acestea, 41 de jurisdicții sunt paradisuri fiscale. Altfel spus, aproximativ 22% din jurisdicțiile în care operează firmele de contabilitate din grupul Big 4 sunt paradisuri fiscale.

În ceea ce privește numărul de birouri prin care operează aceste firme, am constatat că există în total 3.275 de birouri deschise în întreaga lume. Dintre acestea, aproximativ 9% (286 birouri) se află în paradisuri fiscale. Având în vedere raportul dintre numărul de paradisuri fiscale și celelalte țări în care sunt prezente firmele de contabilitate din grupul Big 4 (148 la 41), rezultă că numărul de birouri din paradisuri fiscale este unul semnificativ.

Pe plan global, cele mai multe birouri ale firmelor de contabilitate din grupul Big 4 sunt în Statele Unite ale

Americii (356), Suedia (245) și Italia (158). În ceea ce privește doar paradisurile fiscale, cele mai multe birouri se află în trei paradisuri fiscale cu tradiție din Europa: Olanda (65), Elveția (43) și Irlanda (18).

Dintre cele 4 firme de contabilitate analizate, KPMG este prezentă în cele mai multe paradisuri fiscale, în timp ce PWC are cele mai multe birouri în jurisdicțiile paradisuri fiscale.

O altă perspectivă a analizei prezenței în paradisuri fiscale a firmelor de contabilitate din grupul Big 4 a presupus raportarea numărului de birouri la 1000 de locuitori. Rezultatele au arătat că valorile cele mai mari ale acestui indice apar în cazul paradisurilor fiscale. Jurisdicții precum Gibraltar, Insulele Virgine Britanice, Bonaire, Monaco, Bermuda, Insulele Cayman sau St. Maarten au înregistrat valori ce depășesc cu mult valorile aferente celorlalte jurisdicții. De exemplu, în cazul României valoarea indicelui este 0,001151, iar în cazul Gibraltarului valoarea este de peste 119 ori mai mare (0,137057). Ulterior, am calculat separat media acestui indice pentru jurisdicțiile paradisuri fiscale și am comparat rezultatul cu media indicelui corespunzător celorlalte jurisdicții în care sunt prezente firmele de

contabilitate din Big 4. În urma acestei analize, am constatat că media în cazul paradisurilor fiscale este de peste 11 ori mai mare în comparație cu media din celelalte jurisdicții.

Astfel, prezența în paradisuri fiscale a numeroaselor birouri aparținând firmelor de contabilitate din grupul Big 4 sau partenerilor, nu poate fi justificată în raport cu activitatea economică internă a acestor țări. În acest sens, această prezență disproporționată în raport cu numărul de locuitori poate fi explicată prin faptul că firmele de contabilitate își pun la dispoziție serviciile unor companii a căror activitate economico-financiară provine din afara acestor jurisdicții.

Mulțumiri

Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului POSDRU/159/1.5/S/142115 cu titlul "Performanță și excelență în cercetarea doctorală și postdoctorală în domeniul științelor economice din România", cofinanțat din Fondul Social European prin intermediul Programului Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.

BIBLIOGRAFIE

1. ActionAid (2011), *Addicted to tax havens: The secret life of the FTSE 100*, accesat online în data de 17.03.2015 la http://www.actionaid.org.uk/sites/default/files/doc_lib/addicted_to_tax_havens.pdf
2. Brittain-Catlin, W. (2005), *Offshore: the dark side of the global economy*, Picador, New York.
3. Christensen, J. și Murphy, R. (2004), *The Social Irresponsibility of Corporate Tax Avoidance: Taking CSR to the bottom line*, Development, 47(3), pp. 37-44.
4. Dauphin, C. (2000), *Ghidul cu adevărat practic al paradisurilor fiscale*, traducere Câmpeanu, A., Editura Tribuna, București.
5. Dharmapala, D. și Hines, J.R. (2006), *Which countries become tax havens?*, National Bureau of Economic Research, Working Paper 12802, pp.1-48.
6. Deneault, A. (2011) *Offshore: tax havens and the rule of global crime*, The New Press, New York.
7. Dietsch, P. și Rixen, T. (2014), *Tax competition and global background justice*, The Journal of Political Philosophy, 22 (2), pp. 150-177.
8. Dunn, J., și Sikka, P. (1999), *Auditors: Keeping the public in the dark*, Association for Accountancy and Business Affairs, Essex, U.K.
9. Gravelle, J.G. (2010), *Tax havens: International tax avoidance and evasion*, Congressional Research Service, Washington, D.C.
10. Harari, M., Meinzer, M. și Murphy, R. (2012), *Financial Secrecy, Banks and the Big 4 Firms of Accountants*, Tax Justice Network.
11. Henry, J. S. (2012), *The Price Of Offshore Revisited*, Tax Justice Network.
12. Johnson, J. și Holub, M. (2004), *Stanley Works: to Bermuda or not to Bermuda, that was the question*, Journal of Financial Crime, 11 (2), pp. 186 – 194.
13. Johnston, D.C. (2003), *Tax Moves by Enron Said to Mystify the I.R.S.*, New York Times, 13 februarie 2003.
14. Kar, D. și Freitas, S. (2012), *Illicit Financial Flows from Developing Countries: 2001-2010*, Global Financial Integrity.

15. Kar, D. și Freitas, S. (2013), *Russia: Illicit Financial Flows and the Role of the Underground Economy*, Global Financial Integrity.
16. Magnusson, N. (2013), *Sweden's Carried Interest Tax Crusade Jeopardizes Haven Status*, Bloomberg, accesat online în data de 15.04.2015 la <http://www.bloomberg.com/news/articles/2013-01-09/sweden-s-carried-interest-tax-crusade-jeopardizes-haven-status>
17. Molin, J. (2010), *Sweden a tax haven for investors*, The Local Sweden, accesat online în data de 15.04.2015 la <http://www.thelocal.se/20100326/25756>
18. Murphy, R. (2009), *The Direct Tax Cost of Tax Havens to the UK*, Tax Research LLP.
19. Palan, R. (2009), *The history of tax havens*, History and Policy, accesat online în data de 14.03.2015 la <http://www.historyandpolicy.org/papers/policy-paper-92.html>
20. Palan, R., Murphy, R. și Chavagneux, C. (2010), *Tax havens: how globalization really works*, Cornell University Press, New York.
21. Shaxson, N. (2012), *Treasure islands: uncovering the damage of offshore banking and tax havens*, Palgrave Macmillan, New York.
22. Sikka, P. (2008), *Enterprise culture and accountancy firms: new masters of the universe*, Accounting, Auditing & Accountability Journal, 21 (2), pp. 268-295.
23. Sikka, P. (2013), *The tax avoidance industry: accountancy firms on the make*, Critical perspectives on international business, 9 (4), pp. 415-443.
24. Starchild, A. (1994), *The tax haven report*, în György, K., László, V., Neacșu, C. (1999), „Comaniile offshore și metode legale de reducere a impozitelor”, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca.
25. Wood, R.W. (2015), *10 Notorious Tax Cheats: Queen Of Mean Leona Helmsley Proved Little People Can Put You In Jail*, Forbes, accesat online în data de 08.04.2015 la <http://www.forbes.com/sites/robertwood/2015/04/17/10-notorious-tax-cheats-queen-of-mean-leona-helmsley-proved-little-people-can-put-you-in-jail/>
26. Zorome, A. (2007), *Concept of Offshore Financial Centers: In Search Of An Operational Definition*, IMF Working Paper WP/07/87.
27. ActionAid (2013), *Deloitte in Africa – Advising big business on how to avoid tax in some of the world's poorest countries*, accesat online în data de 17.03.2015 la http://www.actionaid.org/sites/files/actionaid/deloitte_e_report_v5.pdf
28. Central Intelligence Agency (2014), *The World Factbook*, accesat online în data de 03.04.2015 la <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2119.html#gi>
29. Christian Aid (2008), *Death and taxes: the true toll of tax-dodging*, Christian Aid, London.
30. Christian Aid (2009), *The big tax return*, Christian Aid, London.
31. Fortune, *100 Best Companies to Work For*, accesat online în data de 05.04.2015 la <http://fortune.com/best-companies/>
32. Government of the Netherlands (2010), *New constitutional order*, accesat online în data de 09.04.2015, <http://www.government.nl/issues/caribbean-parts-of-the-kingdom/new-constitutional-order>
33. IFRS Foundation, *ANNUAL REPORT 2013. Charting progress towards global accounting standards*, pp. 44-48, accesat online în data de 05.04.2015 la <http://www.ifrs.org/About-us/IFRS-Foundation/Oversight/Annual-reports/Documents/IFRS-Foundation-Annual-Report-2013.pdf>
34. International Monetary Fund (2000), *Offshore Financial Centers, IMF Background Paper*, accesat online in data de 25.03.2015 la <http://www.imf.org/external/np/mae/oshore/2000/eng/back.htm>
35. OECD (1998), *Economic Outlook*, Organization for Economic Cooperation and Development, Volume 1998, Issue 1.
36. Oxfam (2000), *Tax havens: Realising the hidden billions for poverty eradication*, Oxford: Oxfam GB Policy Paper.
37. Population Reference Bureau (2014), *World population data sheet*, accesat online în data de 5 aprilie 2015 la <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL>
38. Tax Justice Network (2007), *Identifying Tax Havens and Offshore Finance Centres*, accesat online în data de 22.03.2015 la http://www.taxjustice.net/cms/upload/pdf/Identifying_Tax_Havens_Jul_07.pdf
39. Tax Justice Network (2015), *Financial Secrecy Index*, accesat online în data de 05.04.2015 la <http://www.financialsecrecyindex.com/>

40. UNCTAD (2015), *The fiscal role of multinational enterprises: towards guidelines for Coherent International Tax and Investment Policies*, UNCTAD Investment and Enterprise Division, Working Paper 3/26/2015.
41. United Nations Statistics Division (2012), *World Statistics Pocketbook*, accesat online în data de 03.04.2015 la <https://data.un.org/>
42. United States Government Accountability Office (2008), *International Taxation: Large U.S. Corporations and Federal Contractors with Subsidiaries in Jurisdictions Listed as Tax Havens or Financial Privacy Jurisdictions*, Report to Congressional Requesters, GAO-09-157, Washington, D.C.
43. World Bank (2013), *Population*, accesat online în data de 25.03.2015 la <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL>
44. www.deloitte.com
45. www.ey.com
46. www.kpmg.com
47. www.pwc.com

Considerații privind triada sustenabili- tății în companii europene

---

Asist. univ. dr. Mihaela DUMITRAȘCU,
Academia de Studii Economice București,
România, e-mail: mihaela.dumitrascu@ase.ro

Rezumat

Sustenabilitatea constituie un aspect foarte important pentru organizații. Este totuși dificil de cuantificat, având în vedere că are un caracter voluntar. Inițiativele în ceea ce privește dezvoltarea durabilă aduc un beneficiu pe termen lung. Lucrarea analizează conceptul tridimensional. În legătură cu metodologia de cercetare, s-a folosit un eșantion de companii europene, listate, din diverse sectoare de activitate și au fost analizate rapoartele anuale de sustenabilitate publicate. Au fost analizate, de asemenea, alte aspecte comunicate voluntar de către companiile selectate. Printre aspectele care au fost remarcate în prezentele raportări se pot enumera: ecoeficiența, dialogul cu părțile interesate, rolul civic al corporațiilor, dezvoltarea capitalului uman etc. Relevanța studiului rezidă în faptul că este furnizată o imagine omogenă asupra unui domeniu eterogen. Se remarcă faptul că totuși companiile acordă o importanță deosebită acestui aspect, pe care îl consideră ca o investiție generatoare de beneficii pe termen mediu sau lung.

Cuvinte-cheie: sustenabilitate, responsabilitate, companii europene, indicele stxxx

Clasificare JEL: Q56, M14, G39

Introducere

Numărul unu reprezintă omogenitate, armonie. Dacă acesta este împărțit, rezultă doi, o rivalitate, o dezvoltare. Acest dualism este totuși tensionant și din acest motiv nu poate fi perceput ca un progres. Atunci când avem polarități, căutăm și un echilibru, ajungând astfel la 3. Avem numeroase exemple în acest sens, în natură: stările de agregare ale materiei (solidă, fluidă, gazoasă), părțile componente ale unei plante (rădăcină, tulpină, floare), în muzică (ritm, armonie, melos). Pornind de la cele exemplificate mai sus putem sintetiza faptul că există anumite situații pe care nu este în regulă să le judecăm din perspectivă dualistă. De exemplu, antiteza bun-rău nu este satisfăcătoare în exhaustivitatea sa. Gândirea trinitară ajută la dobândirea cunoașterii conform realității. Considerațiile prezentate ne călăuzesc, în contextul nostru, spre importanța acordată conceptului de *triple bottom line*.

O provocare și totodată un subiect de divergență îl reprezintă faptul că *triple bottom line* este folosit ca un algoritm de decizie managerială, pentru unii manageri o importanță mai mare având-o cifrele, nu faptele.

Valoarea adăugată a acestui articol o constituie cercetarea calitativă a practicilor sustenabile. Având în vedere că este vorba despre un domeniu eterogen, nu există multe studii în domeniu. Eșantionul ales spre analiză este constituit din 40 de companii europene, listate, clasificate crescător după indicele de sustenabilitate. Pentru o mai mare relevanță s-au folosit toate cele 40 de companii, având în vedere diversitatea sectoarelor de activitate și a țărilor de proveniență (Tabel 1). Au fost analizate rapoartele anuale în ceea ce privește sustenabilitatea la nivelul anului 2014. Informațiile culese au fost structurate în funcție de datele publicate pe paginile de internet ale companiilor și din alte surse externe (publicații lunare). Contribuția adusă de acest articol este utilă atât pentru managerii companiilor, precum și pentru cercetători, oferind o oglindire omogenă a unui domeniu eterogen.

Lucrarea este structurată în: introducere, studiul literaturii de specialitate, prin investigarea studiilor efectuate anterior cercetării întreprinse, descrierea metodologiei de cercetare utilizate, analiza și interpretarea rezultatelor cercetării, concluzii, implicații și cercetări viitoare.

Studiul literaturii de specialitate

Sustenabilitatea, așa cum reiese din literatura de specialitate, nu este altceva decât responsabilitate pe termen mediu și lung și este privită prin prisma celor 3 piloni economic-ecologic-social interdependenți și interconectați, constituind un aspect foarte important pentru organizații și pentru părțile interesate (Figura 1). Noțiunea a fost introdusă pentru prima dată de Comisia Națiunilor Unite în 1987 și prezentată ulterior de către John Elkington în anul 1994, în lucrarea "*Towards the sustainable corporation: Win-win-win business strategies for sustainable development*". Aceasta a fost explicată patru ani mai târziu în lucrarea aceluiași autor, *Cannibals with Forks: the Triple Bottom Line of 21st Century Business* Elkington (1998, p. 72) și de Brown et al (2006). Ideea de bază care se poate desprinde este că ceea ce este incommensurabil, este implicit greu de administrat.

Strategia care trebuie avută în vedere ar trebui să pună accentul pe nevoia de responsabilitate socială, ecologică și financiară, să promoveze etica și transparența în afaceri.

Pe măsură ce societatea evoluează, dorința cetățenilor pentru un mediu mai curat și mai protejat se intensifică. Astfel își face apariția noțiunea de *triple bottom line*, prezentă încă din scrierile lui Adam Smith, care contribuie efectiv la dezvoltarea sa din punct de vedere social, ecologic și de mediu.

Globalizarea și diversitatea fac destul de dificilă existența unor rapoarte omogene în ceea ce privește responsabilitatea, care constituie de fapt un catalizator al sustenabilității. Acest lucru se reflectă prin adoptarea unor standarde proprii, implementate în mod voluntar de către companii, ceea ce face foarte dificilă compararea acestora.

Noțiunea de *triple bottom line* (Tabelul 2) face referire la:

- **dimensiunea socială** (capitalul uman, aspect social): o organizație care aplică *triple bottom line* nu va folosi munca copiilor, va acorda salarii motivante, va menține un spațiu de lucru sigur, va respecta un program optim de lucru, fără să aplice exploatarea sau munca forțată;
- **dimensiunea ecologică** (capitalul natural, aspect ecologic): o organizație care aplică *triple bottom line* nu va realiza produse periculoase, toxice;

➤ **dimensiunea economică** (aspect economic): o organizație care aplică *triple bottom line* nu va

vedea profitul limitat doar la cel economic, ci îl va vedea și ca pe un beneficiu adus societății.

Tabel 1. Companiile analizate și sectorul lor de activitate			
Nr. crt.	Companie	Sector	Țară
1	Abb	Industrial Goods & Services	CH
2	Air Liquide	Chemicals	FR
3	Allianz	Insurance	DE
4	Asml Hldg	Technology	NL
5	Axa	Insurance	FR
6	Bco Bilbao Vizcaya Argentaria	Banks	ES
7	Bco Santander	Banks	ES
8	Bg Grp	Oil & Gas	GB
9	Bmw	Automobiles & Parts	DE
10	Bnp Paribas	Banks	FR
11	British American Tobacco	Personal & Household Goods	GB
12	Bt Grp	Telecommunications	GB
13	Cie Financiere Richemont	Personal & Household Goods	CH
14	Danone	Food & Beverages	FR
15	Deutsche Telekom	Telecommunications	DE
16	Ericsson Lm B	Technology	SE
17	Glaxosmithkline	Healthcare	GB
18	Hennes & Mauritz B	Retail	SE
19	Berdrola	Utilities	ES
20	Imperial Tobacco Grp	Personal & Household Goods	GB
21	Ing Grp	Banks	NL
22	Intesa Sanpaolo	Banks	IT
23	Lloyds Banking Grp	Banks	GB
24	Lvmh Moet Hennessy	Personal & Household Goods	FR
25	National Grid	Utilities	GB
26	Nestle	Food & Beverages	CH
27	Novartis	Healthcare	CH
28	Novo Nordisk B	Healthcare	DK
29	Prudential	Insurance	GB
30	Reckitt Benckiser Grp	Personal & Household Goods	GB
31	Roche Hldg P	Healthcare	CH
32	Sanofi	Healthcare	FR
33	Sap	Technology	DE
34	Schneider Electric	Industrial Goods & Services	FR
35	Siemens	Industrial Goods & Services	DE
36	Telefonica	Telecommunications	ES
37	Unilever Nv	Personal & Household Goods	NL
38	Unilever Plc	Personal & Household Goods	GB
39	Vodafone Grp	Telecommunications	GB
40	Zurich Insurance Group	Insurance	CH

Tabel 2. Dimensiuni ale responsabilității sociale

DIMENSIUNI	CRITERII
ECONOMIC	CORUPȚIE GUVERNANȚĂ CORPORATIVĂ MANAGEMENTUL RELAȚIEI CU CLIEȚII RELAȚIILE CU INVESTITORII MANAGEMENTUL RISCULUI ROLUL CIVIC AL CORPORAȚIEI
SOCIAL	ANGAJAREA ÎN DIALOG CU STAKEHOLDERII INDICATORI AI PRACTICILOR ÎN DOMENIUL ANGAJAȚILOR DEZVOLTAREA CAPITALULUI UMAN RAPORTAREA ÎN DOMENIUL SOCIAL FORȚA DE MUNCĂ DE CALITATE
ECOLOGIC	ECOEFICIENȚA POLITICI DE MEDIU RAPORTAREA DE MEDIU

Sursa: www.sustainability-index.com – Corporate Sustainability Assessment

Metodologia și rezultatele cercetării

În ceea ce privește metodologia cercetării utilizate în prezenta lucrare, au fost alese un număr de companii din diverse domenii de activitate. Eșantionul cuprinde 40 de companii europene listate, ordonate crescător după indicele de sustenabilitate STOXX® Europe Sustainability 40, la data de 31.12.2014. Acest indice este elocvent din punct de vedere al aspectelor ecologice, sociale și de guvernanță corporativă și acoperă 18 țări europene: Austria, Belgia, Danemarca, Finlanda, Franța, Germania, Grecia, Islanda, Irlanda, Italia, Luxemburg, Olanda, Norvegia, Portugalia, Spania, Suedia, Elveția și Marea Britanie și 14 domenii de

activitate (Tabelul 1). Pentru a fi cât mai elocvente, acestea au fost incluse în eșantion; este vorba despre domenii de activitate din sectorul: industriei de bunuri și servicii, petrol, alimentar etc. Primul pas efectuat a fost consultarea rapoartelor prezentate de către companiile care fac obiectul studiului. O contribuție originală care este avută în vedere în această lucrare o reprezintă aspectele *triple bottom line* care sunt supuse analizei și care sunt prezentate detaliat. Criteriile generale de sustenabilitate sunt împărțite în 3 categorii majore: economic, social și de mediu (ecologic), fiecare având mai multe subdimensiuni (Tabelul 2).

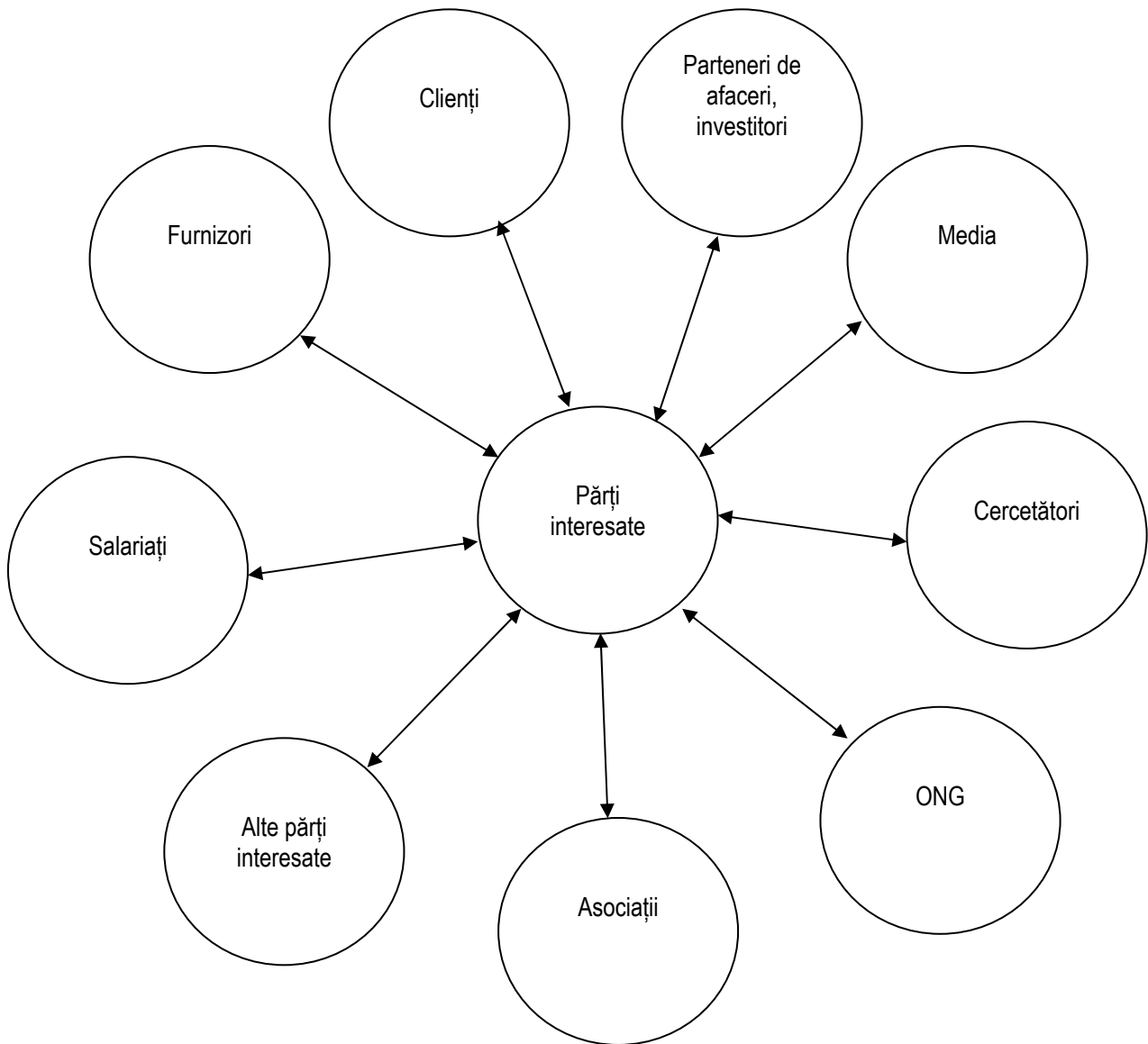
Principalele domenii ale responsabilității sociale includ arta, cultura, economia, educația, mediul, religia și sportul (Tabelul 3).

Tabel 3. Principalele domenii ale responsabilității sociale

Nr. crt.	Categoria de activități de RS
1	Artă și cultură
2	Economie
3	Educație
4	Mediu
5	Religie
6	Sport

Sursă: Autorul, pe baza studiului

Figura 1. Principalele părți interesate

Sursă: Proiecția autorului

Dimensiunea economică:

- ✓ **ABB** și **DANONE** au înregistrat performanțe economice în sectoare cum ar fi risk management, strategii de piață.
- ✓ **AIR LIQUIDE** s-a implicat în acțiuni precum: donații și alte investiții comunitare, financiare etc. Air

Liquide are un cod de conduită pentru cumpărători, tradus în 13 de limbi. Angajații oferă meditații copiilor, prin intermediul fundației Air Liquide Foundation.

- ✓ **ALLIANZ** promovează investițiile sustenabile.
- ✓ **BG GRP** se angajează în dialog cu stakeholderii, în dezvoltarea capitalului uman.

- ✓ **DEUTSCHE TELEKOM** este preocupată de dialogul cu părțile interesate.
- ✓ **ERICSSON LM B** asigură responsabilitatea fiscală, libertate de exprimare, utilizarea responsabilă a terenurilor, politici anti-fraudă, consultarea părților interesate.
- ✓ **GLAXOSMITHKLINE** asigură cooperarea între părțile interesate.
- ✓ **HENNES & MAURITZ B** cooperează cu parteneri care respectă mediul înconjurător. Majoritatea produselor sunt realizate în țări sărace, creând astfel locuri de muncă.
- ✓ **INTESA SANPAOLO** menține dialog cu părțile interesate
- ✓ **NOVO NORDISK B** menține dialogul permanent cu părțile interesate.

Dimensiunea socială:

- ✓ **AIR LIQUIDE** asigură instruirea, siguranța la locul de muncă, diversitatea (**grupul deține 50.250 de bărbați și femei din 80 de țări**), facilitează și accelerează transferul cunoștințelor, motivează și implică angajații în acțiuni și activități responsabile social, susține comunitatea locală, oferă donații.
- ✓ **BCO BILBAO VIZCAYA ARGENTARIA**. Educația este prioritatea strategică a programelor sociale ale grupului. Este promovat accesul la finanțare pentru toți, prin intermediul Fundației de microfinanțare și prin introducerea de canale și produse low-cost pentru persoanele cu venituri mici.
- ✓ **BCO SANTANDER** se implică în acțiuni educative, artă și cultură, biodiversitate, voluntariat.
- ✓ **BMW** promovează inovația și incluziunea socială.
- ✓ **BNP PARIBAS** promovează diversitatea, oferirea unor cursuri de pregătire salariaților, activități filantropice.
- ✓ **CIE FINANCIERE RICHEMONT** deține construcții sustenabile.
- ✓ **DEUTSCHE TELEKOM** se implică în voluntariat, sponsorizări, investiții în proiecte educaționale, instruirea personalului, menținerea echilibrului între orele de muncă și timpul liber.
- ✓ **ERICSSON LM B** respectă drepturile omului, promovează diversitatea și incluziunea socială,

- accesul la educație, la servicii de sănătate, cursuri de formare profesională.
- ✓ **GLAXOSMITHKLINE** promovează drepturile omului și transparența, promovează diversitatea, inovația și voluntariatul.
- ✓ **HENNES & MAURITZ B** efectuează investiții în comunitățile locale.
- ✓ **LLOYDS BANKING GRP** promovează diversitatea și incluziunea socială, sprijin comunitar.
- ✓ **LVMH MOET HENNESSY** se implică în inițiative filantropice.
- ✓ **NESTLE** realizează investiții în comunități locale, oferă siguranță la locul de muncă, promovează diversitatea, cursuri de pregătire.
- ✓ **NOVARTIS** oferă acces la sistemul de sănătate.
- ✓ **NOVO NORDISK B** oferă acces la sistemul de sănătate și sprijin comunitar.
- ✓ **PRUDENTIAL** încurajează sprijinul și transformarea comunității locale, sponsorizările, investițiile responsabile social, diversitatea și incluziunea socială.
- ✓ **ROCHE HLDG P** oferă sprijin comunitar.
- ✓ **SANOFI** investește în comunitate, sănătate și siguranța la locul de muncă, încurajează diversitatea.
- ✓ **SAP** se implică în voluntariat, creșterea forței de muncă, educație, diversitate socială.
- ✓ **BG GRP**: oferă locuri de muncă motivante, nediscriminatorii (75 naționalități din 25 de țări, 28% din angajați sunt femei, la nivel de management 9% sunt din țări non-OECD).
- ✓ **DANONE**: se implică în acte filantropice, adoptarea unor măsuri de scădere a accidentelor de muncă cu 24% față de 2009, creșterea numărului de ore de instruire la 31 față de 28 de ore în anul precedent, creșterea parității de gen (creșterea cu 43% a numărului femeilor manager).
- ✓ **ABB**: acordă importanță cursurilor de perfecționare.

Dimensiunea ecologică:

- ✓ **ABB** se implică în reducerea consumului de energie electrică cu 2% anual, reducerea emisiilor de dioxid de carbon.

- ✓ **AIR LIQUIDE** asigură eficiența energetică, desfășoară proiecte privind managementul deșeurilor.
- ✓ **ALLIANZ** se implică în prevenirea despăduririlor, reducerea emisiilor de carbon, oferirea de produse și servicii verzi.
- ✓ **ASML HLDG** asigură eficiență energetică, reducerea amprentei de carbon, reducerea consumului de hârtie, reducerea consumului de apă, reciclare, reducerea deșeurilor.
- ✓ În cadrul companiei **BG** emisiile NO_x au crescut cu 27%, emisiile SO₂ au scăzut cu 9%, s-a realizat reducerea consumului de energie cu 2,5% anual.
- ✓ **BCO SANTANDER** investește în eficiență energetică.
- ✓ **BMW** asigură eficiență energetică, reducerea emisiilor de carbon, managementul deșeurilor, reducerea consumului de apă, reducerea consumului de combustibil.
- ✓ **BNP PARIBAS** se implică în investiții responsabile social, oferirea de produse și servicii verzi, reducerea amprentei de carbon, sprijin financiar pentru cercetări legate de combaterea schimbărilor climatice.
- ✓ **BRITISH AMERICAN TOBACCO** se implică în reducerea emisiilor de carbon, reducerea consumului de energie și apă.
- ✓ **CIE FINANCIERE RICHEMONT** se implică în reducerea cu 10% a emisiilor de carbon, reducerea consumului de apă cu 41% față de anul precedent, rata reciclării de 85%.
- ✓ **DEUTSCHE TELEKOM** asigură eficiență energetică, reducerea emisiilor de carbon, promovarea sustenabilității, utilizarea eficientă a materiilor prime.
- ✓ **ERICSSON LM B** se implică în managementul deșeurilor, biodiversitate, consumul responsabil de apă, energie, utilizarea energiilor regenerabile, utilizarea eficientă a resurselor.
- ✓ **GLAXOSMITHKLINE** reduce testele pe animale, reduce emisiile de carbon, reduce consumul de apă, reduce consumul de energie.
- ✓ **HENNES & MAURITZ B.** În legătură cu materiile prime și materialele utilizate, se folosesc bumbacul, plasticul reciclat pentru a eficientiza consumul

energetic, poliester și poliamidă reciclate, pânză organică, cânepă organică, mătase organică, piele organică, lână organică etc. 27 % din electricitatea utilizată este provenită din surse regenerabile. Au fost reduse emisiile de carbon cu 14%. A fost redus consumul de apă, animalele nu sunt făcute să sufere.

- ✓ **LLOYDS BANKING GRP** a redus emisiile de gaz cu efect de seră, a adoptat măsuri de eficiență energetică, reducerea deplasărilor în interes de serviciu.
- ✓ **LVMH MOET HENNESSY** utilizează o platformă de reciclare.
- ✓ **NESTLE** conservă capitalul natural, asigură eficiența utilizării resurselor, apei, energiei.
- ✓ **NOVARTIS** protejează mediului înconjurător.
- ✓ **NOVO NORDISK B** acordă importanță mediului înconjurător și schimbărilor climatice, efectuează cercetări pe embrioni de șoareci.
- ✓ **ROCHE HLDG P** reduce amprenta de carbon, folosește eficient resursele, se implică în reciclare.
- ✓ **SANOFI** reduce gazele cu efect de seră, reduce amprenta de carbon, se implică în plantarea de copaci.
- ✓ **SCHNEIDER ELECTRIC** asigură eficiență energetică, utilizează energie regenerabilă, reduce consumul de energie.

Aspecte comune tuturor rapoartelor analizate

- ✓ reducerea consumului de energie
- ✓ folosirea surselor alternative de energie sau folosirea luminii naturale
- ✓ reducerea consumului de aer condiționat sau introducerea ventilației
- ✓ reducerea consumului de apă
- ✓ promovarea transportului public în rândul angajaților sau folosirea bicicletelor

Concluzii

Gestionarea adecvată a resurselor umane, progresul în domeniul sustenabilității conduc la creșterea productivității, respectiv la scăderea costurilor. Problemele sociale sau de mediu pot avea influență asupra performanțelor și de aceea ar putea fi dezvoltat

un studiu în acest sens. Scopul cercetării întreprinse este de a observa asumarea responsabilității pentru impactul acesteia asupra societății, ceea ce înseamnă, în primul rând, că o organizație ține cont de acțiunile sale. Se poate concluziona că printre aspectele care au fost remarcate în urma analizei efectuate raportările conțin referințe la: ecoeficiență, dialogul cu părțile interesate, rolul civic al corporațiilor, dezvoltarea capitalului uman etc. Se remarcă faptul că totuși companiile acordă o importanță deosebită acestui aspect, pe care îl consideră ca o investiție generatoare de beneficii pe termen mediu sau lung.

Drumul către sustenabilitate este la început, dar poziționarea responsabilității sociale în centrul afacerii denotă faptul că interacțiunea companiei cu stakeholderii reprezintă linia centrală a strategiei sale. Responsabilitatea față de societate constituie un element de diferențiere foarte puternic pentru companii, cu implicații asupra dezvoltării durabile. Pe termen scurt, acțiunile de responsabilitate socială implică costuri din partea organizației, dar pe termen lung aceasta are de câștigat, câștig care trebuie înțeles nu numai prin cifre, ci mai mult prin câștig intangibil.

BIBLIOGRAFIE

Brown, D., J. Dillard and R.S. Marshall, 2006, *Triple Bottom Line: A business metaphor for a social construct*, Portland State University, School of Business

Collins, J., 2010, *Exceleța în afaceri*, Editura Curtea Veche, București, ISBN 978-973-669-907-8

Elkington, J, 1994, *Towards the sustainable corporation: Win-win-win business strategies for sustainable*

development, California Management Review 36, no. 2: 90-100.

Elkington, J, 1998, *Cannibals with Forks: the Triple Bottom Line of 21st Century Business*, New Society Publishers, p. 72).

http://www.stoxx.com/indices/types/sustainability_desc.html

http://www.stoxx.com/indices/index_information.html?symbol=SUBP

Informația non- financiară: o perspectivă europeană

---

*Profesor emerit Alain BURLAUD,
Conservatoire national des arts et métiers, CNAM, Paris,
Franța, e-mail: alain.burlaud@cnam.fr*

*Profesor universitar Maria NICULESCU,
Director al Institut de la francophonie pour
l'administration et la gestion, IFAG, Sofia, Bulgaria,
e-mail: maria.niculescu@refer.bg*

Rezumat

Mondializarea și dezvoltarea schimburilor au generat internaționalizarea conceptelor manageriale și, de asemenea, creșterea cererii de norme și reguli, în același timp incitatoare și normalizatoare, a comportamentelor indivizilor și colectivităților. Este cazul responsabilității sociale a întreprinderilor (RSI) care a cunoscut o dezvoltare considerabilă în economiile liberale istorice și o emergență mimetică în noile economii. Ținând seama de mizele RSI, organismele de normalizare și organizațiile internaționale încearcă să-i ofere o bază reglementară. Este și cazul „Directivei 2014/95/UE” privind publicarea informațiilor non-financiare relative la diversitate, de către anumite mari grupuri și societăți.

Articolul analizează această Directivă prin prisma teoriei neo-instituționale a organizațiilor. Demersul autorilor este ipotetico-deductiv, având ca ipoteză faptul că informația este performativă: ea creează realul și modifică comportamentele. Ei își propun să răspundă la întrebarea privind impactul informației non-financiare asupra creșterii, pornind de la analiza discursurilor responsabililor europeni și a reglementărilor internaționale și europene.

Publicarea de informații non-financiare, generatoare de așteptări din partea publicului și de angajamente din partea managerilor, ar trebui așadar să stimuleze o creștere „responsabilă”. Totuși, noua Directivă nu furnizează modalitățile și procedurile de concretizare. Ea creează obligații fără să precizeze prea mult conținutul.

„Creșterea responsabilă”, chiar dacă este un termen foarte vag, constituie o opțiune politică confirmată de ansamblul instanțelor Uniunii Europene. Totuși, ea nu se poate exprima într-o realitate concretă, nu poate avea o existență operațională decât dacă i se asociază instrumente de gestiune adecvate, o necesitate departe de a fi concretizată.

Cuvinte-cheie: informație financiară, informație non-financiară, creștere verde, creștere responsabilă, performativitate, norme, indicatori.

Clasificare JEL: M14, D80

Introducere

Este astăzi întreprinderea un simplu producător de bunuri și servicii? Cele mici, nu în mod necesar. Dar cele mari, acelea care sunt mai puternice decât statele?

Literatura academică și media prezintă reflecții din ce în ce mai numeroase privind responsabilitatea socială a întreprinderilor (RSI). Marii patroni invocă această responsabilitate în cadrul operațiunilor lor de relații publice. Oamenii politici fac referire la aceasta cu scopul de a asocia întreprinderile la politicile legate de forța de muncă, de amenajarea teritoriului, de relansarea creșterii, de încurajarea și protecția inovației, de lupta împotriva încălzirii climatice etc.

Acesta este motivul pentru care Parlamentul european și Consiliul au adoptat la 22 octombrie 2014 o Directivă care modifică Directiva 2013/34/UE (directivă contabilă) privind „publicarea de informații non-financiare și informații relative la diversitate de către anumite întreprinderi și grupuri mari”. Acest text vine să completeze și să ofere o bază reglementară altor texte sau declarații, dintre care cele ale G8, G20, ONU, OCDE etc. De altfel, aceste texte se sprijină, de asemenea, pe lucrările desfășurate în domeniu de către organisme de reglementare private, așa cum este norma ISO 26000 a Organizației Internaționale a Normalizării sau a „Global Reporting Initiative” (GRI). Vom prezenta această directivă, poziționând-o într-un cadru teoretic, analizând-o într-o perspectivă globală și comparând-o cu alte texte cu obiective comparabile.

În prima parte vom prezenta bazele teoretice implicite pe care se fondează directiva care solicită publicarea de informații non-financiare. În partea a doua vom analiza argumentele politice ale cererii de informații de mediu, sociale și de guvernare (MSG) subordonate obiectivului de „creștere responsabilă”. În fine, în partea a treia și ultima, vom arăta dificultățile practice generate de nevoia de a normaliza informația MSG în scopul de a o face utilizabilă de ansamblul părților interesate. În aceste trei părți vom pune accentul principal pe directiva europeană, dar ea nu poate fi înțeleasă fără a face referință și la alte cadre normative, citate, de altfel, în considerentele directivei.

1. Bazele teoretice implicite ale directivei europene în materie de informație non-financiară

Pentru a înțelege mecanismele evocate de către legiuitorul european, trebuie precizate bazele teoretice ale raționamentului său. Directivele europene nu se sprijină pe un cadru conceptual, teoriile rămân implicite și trebuie să fie deduse din expunerea de motive, din considerentele și textele înseși. În cazul de față, noi am identificat patru ipoteze fundamentale: **o teorie instituțională** a întreprinderii, **o relație între informație și putere**, **un caracter performativ al informației și o schimbare de model economic**.

1.1. Obligațiile de informare și teoria instituțională a întreprinderii

Un raționament, fondat pe o concepție pur liberală a întreprinderii, prejudiciază interesele unui public care nu are relații contractuale cu aceasta (riveranii victime ale poluării, de exemplu), care deține o poziție mai slabă într-o relație contractuală (salariați, sub-antreprenori, clienți, spre exemplu) sau care este slab reprezentat de puterile publice (creanțieri, mici acționari, utilizatori captivi etc.). Aceștia au o reprezentare diferită a întreprinderii și pun sub semnul întrebării modelul liberal.

Un management care nu ia în considerație externalitățile se înscrie în teoria numită neo-instituțională, conform căreia organizațiile nu sunt comprehensibile decât „dacă se ține seama de faptul că ele sunt, pe de o parte, conectate între ele și, pe de altă parte, construite de către mediul lor”.¹

O abordare bazată pe teoria agenției extinse (Hill și Jones²) afirmă că „difuzarea de informație conduce la reducerea asimetriei informațiilor dintre părțile interesate, și îl determină pe manager să pună în aplicare mecanisme de justificare și de deresponsabilizare și că cererea de informație disciplinează managerii”.³

¹ Jacques Rojot, *Théorie des organisations*, în „Encyclopédie de gestion”, Economica, 1997, p. 3362.

² C. W. Hill & T.M. Jones, *Stakeholder agency theory*, *Journal of management studies*, volume 29, 1992, p. 131-134.

³ Michel Capron și Françoise Quairel-Lanoizelee, *Reporting social et environnemental: peut-on normaliser?*, în „Comptabilité, société, politique. Mélanges en l'honneur du Professeur Bernard Colasse”, Economica, 2012, p. 160.

Întreprinderea nu mai este considerată, așadar, ca un simplu nod de contracte, ci ca o instituție pentru care, și în cadrul căreia, numeroase părți interesate (*stakeholders*) pot dezbate. Astfel, directiva din 2014 consideră în mod corect întreprinderile drept instituții, atunci când ea afirmă că marile întreprinderi sunt „entități de interes public”¹ și face referință la „natura multidimensională a responsabilității (lor) sociale”²

1.2. Obligația de informare și transferul de putere

Informația este un bun public. Acesta este gratuit, neexclusiv și non-rival și se distinge astfel de un bun comun în sensul lui E. Ostrom. Datorită gratuității și utilității sale sociale, o intervenție a unei autorități de reglementare este necesară pentru a impune producția, publicarea și normarea conținutului într-o perspectivă de reechilibrare a puterilor, de transparență și de control sporit.

Directiva presupune că informația MSG va contribui la conferirea unei puteri de control asupra întreprinderilor și altor părți interesate în afara investitorilor (acționarilor). Astfel, „comunicarea de informații non-financiare ajută la evaluarea, urmărirea și gestiunea performanțelor întreprinderilor și incidentelor lor asupra societății.”³

1.3. Caracterul performativ al informației MSG

De altfel, această directivă se bazează pe ipoteza implicită că informația este performativă: ea creează realul și modifică comportamentele. Termenul „performativ” nu are nicio legătură cu conceptul de „performanță” utilizat în gestiune.

În domeniul în care ne interesează aici, articolul 1 al directivei din 22/10/2014 enunță că „marile întreprinderi” trebuie să insereze în raportul lor de gestiune o

¹ Parlamentul european și Consiliul, *Directiva 2014/95/UE care modifică directiva 2013/34/UE în ceea ce privește publicarea informațiilor non-financiare referitoare la diversitate de către unele companii și grupuri mari*, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene din 15/11/2014, considerentul nr. 14.

² *Ibidem*, considerentul nr. 3.

³ Parlamentul european și Consiliul, *Directiva 2014/95/UE care modifică directiva 2013/34/UE în ceea ce privește publicarea informațiilor non-financiare referitoare la diversitate de către unele companii și grupuri mari*, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene din 15/11/2014, considerentul nr. 3.

„declarație non-financiară” care să includă „o descriere a politicilor aplicate” în ceea ce privește problemele MSG. Faptul de a enunța o astfel de politică constituie un angajament, o promisiune și creează o obligație. Informația MSG este, așadar, în mod evident performativă.

1.4. Informația non-financiară și „noua creștere”

În fine, ultimul postulat, o informație „pertinentă” ar contribui la o „nouă creștere”, una mai responsabilă, adică durabilă și respectuoasă cu echilibrele sociale și de mediu.

Primul considerent al directivei din 22.10.2014 face referință la o comunicare a Comisiei europene din 13.04.2011 intitulată „Actul pentru o piață unică. Douăsprezece pârgii pentru stimularea creșterii și întărirea încrederii. Împreună pentru o nouă creștere”. Cele douăsprezece domenii reținute trebuie să contribuie la „o nouă creștere mai verde”. Cheltuiala publică, care constituie o pârgie esențială pentru creștere, trebuie să susțină o cerere de bunuri și servicii respectuoase față de mediu, socialmente responsabile și inovative. Publicarea de informații MSG creatoare de așteptări ale publicului și de angajamente din partea managerilor marilor întreprinderi ar trebui să stimuleze o creștere verde.

În concluzia acestei prime părți, cererea de publicare a informațiilor non-financiare se bazează așadar pe o reprezentare a întreprinderii care nu este nici strict juridică, nici strict economică. Dacă pentru jurist, întreprinderea este înainte de toate un nod de contracte, directiva a extins cadrul contractual pentru a include externalitățile în câmpul de responsabilitate a întreprinderilor. Dacă pentru economist, întreprinderea este o formă de organizare complementară a pieței, decisă de investitori și supusă intereselor lor economice, directiva îi atribuie o responsabilitate socială multidimensională. Din acel moment, puterile publice pot să mobilizeze întreprinderile, între altele, pentru a promova o „creștere responsabilă” așa cum o face Uniunea Europeană.

2. Incitații la o „creștere responsabilă”

Relansarea creșterii constituie în mod evident un obiectiv consensual, susținut de ansamblul șefilor de

stat ai Uniunii Europene. Atunci când se adaugă expresia „responsabilă”, este vorba de o figură de stil retorică, nimeni neavând ideea de a recomanda o „creștere iresponsabilă”... Dacă Ronald Reagan spunea că „Statul nu este soluția problemei noastre; Statul este problema”, părere pe care nu o împărtășim, se poate relua acest citat, parafrazându-l în felul următor: „creșterea nu este soluția; ea este problema”.¹ Dar aceasta nu înseamnă mare lucru dacă nu se definesc termenii acestei expresii care poate avea mai multe sensuri. Despre ce fel de creștere este vorba? Este evident că a relansa o creștere consumatoare a și mai multor resurse neregenerabile nu poate fi o soluție durabilă, așadar viabilă. Capacitatea piețelor de a integra echilibre pe termen lung nu este demonstrată², nu mai mult decât eficiența lor.³ Mecanismele de actualizare au de altfel ca obiectiv de a sub-reprezenta evenimentele mai îndepărtate în criteriile de decizie. Trebuie, așadar, să existe o intervenție corectoare a puterilor publice.

Vom ilustra această conștientizare printr-un număr de documente emise de autoritățile europene, pe care le vom prezenta cronologic.

2.1. Poziția Comisarului european însărcinat cu piața internă și a serviciilor

Michel Barnier, care a fost comisarul european însărcinat cu piața internă și a serviciilor, declara că ar vrea „să dea un răspuns coerent insuficiențelor pieței interne, pentru un model de creștere durabilă și incluzivă.”⁴ El propune o modernizare a „cadrelor legislative pentru a ajunge la o politică echilibrată care

¹ Jean-Pierre BROVELLI & Claude SIMON, *Stop au mirage de la croissance*, Les éditions de l'atelier, 2015, p. 11, citant Jean GADREY.

² În 1669, Ordonanța pentru ape și păduri a lui Colbert a introdus o gestiune pe termen lung a pădurilor de stejar în Franța, în special pentru a dispune de resurse suficiente de lemn pentru construcții navale. Un echilibru de piață ar fi condus la un management pe termen scurt al pădurilor cu copaci care au o rată de creștere lentă. Prin urmare, "miopia" piețelor nu este o descoperire recentă!

³ Alain BURLAUD & Bernard COLASSE, *Normalisation comptable internationale: le retour du politique?*, Comptabilité, contrôle, audit, tome 16, volume 3, décembre 2010, p. 163.

⁴ Comisia Europeană, *Douze chantiers pour le Marché Unique de 2012: ensemble pour une nouvelle croissance*, 13 aprilie 2011, document IP/11/469.

susține o cerere pentru bunuri și servicii respectuoase de mediu, socialmente responsabile și inovative, pentru a oferi proceduri mai simple și mai flexibile puterilor adjudecătoare și a asigura un acces mai facil la întreprinderile mici și mijlocii (IMM).”⁵ Michel Barnier, om politic de centru dreapta, recunoștea, așadar, insuficiențele pieței și propunea o intervenție mai obiectivă a puterii publice, mai ales prin intermediul comenzii publice.

2.2. Rezoluția Parlamentului european

Parlamentul european a adoptat, la 6 februarie 2013, două Rezoluții.

Prima Rezoluție se referă la responsabilitatea socială a întreprinderilor (RSI) pentru „promovarea intereselor societății și deschiderea căii spre o redresare durabilă și incluzivă.” În acest sens, Parlamentul constată că „1.123 de investitori care administrează în total 32.000 miliarde dolari de active au aderat la Principiile pentru Investiția Responsabilă a Națiunilor Unite (UNPRI)”⁶. El „insistă asupra faptului că întreprinderile nu pot fi viabile în viitor decât în cadrul unei economii durabile și că nu există alternativă la adaptarea la un viitor cu o slabă intensitate a carbonului, ceea ce presupune de asemenea protecția capitalului social și natural mondial, un proces în care RSI trebuie să aibă un rol decisiv”⁷. Cum nu există o acțiune fără provocare, Parlamentul „se felicita că rolul piețelor publice în promovarea practicilor RSI a fost recunoscut, inclusiv accesul la formare, egalitate, comerț echitabil și la integrarea socială a lucrătorilor defavorizați și persoanelor handicapate, pentru a încuraja întreprinderile să-și asume o mai mare responsabilitate socială”⁸.

A doua rezoluție a Parlamentului se referă la responsabilitatea socială a întreprinderilor pentru un „comportament responsabil și transparent (...) și (o) creștere durabilă.”⁹ El constată că „actuala criză economică mondială este rezultatul unor grave erori,

⁵ *Ibidem*

⁶ Parlamentul european, *Rezoluția din 6 februarie 2013 privind responsabilitatea socială a întreprinderilor: de a promova interesele societății și a deschide calea spre redresarea durabilă și favorabilă incluziunii*, Considerentul F.

⁷ *Ibidem*, Rezoluția nr. 7.

⁸ *Ibidem*, Rezoluția nr. 60.

⁹ Parlamentul european, *Rezoluția din 6 februarie 2013 privind responsabilitatea socială a întreprinderilor: comportament responsabil și transparent și creștere durabilă*.

generate de lipsa de transparență, de imputare, de responsabilitate și de abordarea pe termen scurt (...). RSI (...) poate contribui în mare măsură la o restabilire a încrederii pierdute, care este necesară unei redresări durabile a economiei și atenuării consecințelor sociale ale crizei economice (...). Integrarea RS într-o strategie durabilă a întreprinderii este în interesul lumii afacerilor și al societății în totalitatea sa¹. Conform Parlamentului european, există, așadar, o legătură directă între RSI și creștere. „Politica fiscală a întreprinderilor trebuie să fie considerată ca făcând parte integrantă din RSI și un comportament social responsabil nu lasă, în consecință, loc strategiilor de evaziune fiscală, nici exploatarea paradisurilor fiscale.”² De asemenea, el subliniază că RSI „nu trebuie să devină un instrument banal de marketing.”³ În fine, el pledează pentru dezvoltarea rapidă a unei „metode comune fondată pe ciclul de viață pentru evaluarea performanței de mediu.”⁴

Aceste rezoluții constituie într-un fel „foaia de parcurs” a Parlamentului, dar ele nu au un caracter operațional. Acesta din urmă decurge din directivele Parlamentului și ale Consiliului.

2.3. Directiva privind publicarea informației non-financiare

O directivă este un act juridic european care angajează statele membre în privința obiectivului de îndeplinit, dar le lasă alegerea mijloacelor și a formei de concretizare. Ele trebuie, așadar, să transpună directiva, în anumite termene fixate de aceasta, în dreptul lor național. În ceea ce privește directiva asupra publicării de informații non-financiare, o propunere a fost publicată la 16 aprilie 2013 în aplicarea rezoluțiilor Parlamentului european⁵, apoi directiva însăși la data de 22 octombrie 2014.⁶

¹ *Ibidem*, Rezoluția nr. 2.

² *Ibidem*, Rezoluția nr. 7.

³ *Ibidem*, Rezoluția nr. 23.

⁴ *Ibidem*, Rezoluția nr. 32.

⁵ Parlamentul european și Consiliul, *Propunerea de directivă de modificare a Directivelor 78/660/CEE și 83/349/CEE ale Consiliului în ceea ce privește publicarea informațiilor non-financiare relative la diversitate de către unele companii și grupuri mari*. Strasbourg, 16 aprilie 2013.

⁶ Parlamentul european și Consiliul, *Directiva 2014/95/UE care modifică directiva 2013/34/UE în ceea ce privește publicarea informațiilor non-financiare relative la diversitate de către unele companii și grupuri mari*, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene din 15/11/2014. Directiva 2013/34/UE din

Propunerea de directivă comportă o lungă expunere de motive care constată că „abordarea aplicată actualmente în directivele contabile în materie de publicare de informații non-financiare nu a avut eficacitatea dorită. (...) Obligația fixată de directivele contabile este lipsită de claritate și poate să compromită securitatea juridică.”⁷ Din cauza slăbiciunilor piețelor și a unei carențe de reglementare „se estimează că, dintre cele 42.000 de mari societăți prezente în UE, numai în jur de 2.500 publică oficial informații non-financiare în fiecare an.”⁸ Noua exigență ar acoperi, conform estimărilor, în jur de 18.000 de societăți în UE⁹ datorită extinderii sferei de aplicare.

În considerentele sale, Directiva afirmă: „comunicarea informațiilor non-financiare este (...) esențială pentru a reuși tranziția spre o economie mondială durabilă, asociind rentabilitatea pe termen lung cu justiția socială și protecția mediului.”¹⁰ Cu alte cuvinte, informația este indisociabilă acțiunii. Mai mult, ea este performativă, așa cum am văzut. Totuși, conștienți de costul de producere a informației, autoritățile europene nu obligă IMM-urile la furnizarea acesteia.¹¹

În concluzia celei de a doua părți, este vorba deci de a restabili pactul social fondat pe căutarea unei rentabilități pe termen lung care să respecte o anumită justiție socială, mediul, etica afacerilor (lupta împotriva corupției) și a drepturilor omului. RSI este multidimensională.

Pariul autorităților europene este că investitorii, dar și consumatorii și publicul, în general, vor sancționa întreprinderile cele mai puțin „responsabile” în sensul directivei. Rămâne de știut cum se poate aprecia sau măsura această responsabilitate, ce instrumente se vor dezvolta.

26 iunie 2013 a fuzionat vechile directive 4 și 7, respectiv 78/660/CEE (privind situațiile financiare) și 83/349/CEE (privind situațiile consolidate) într-o directivă contabilă unică.

⁷ Parlamentul european și Consiliul, *Propunerea de directivă*, op. cit. p. 3.

⁸ *Ibidem* p. 5.

⁹ *Ibidem* p. 8.

¹⁰ Parlamentul european și Consiliul, *Directiva*, op. cit. Considerentul nr. 3.

¹¹ *Ibidem*, Considerentul nr. 14.

3. Instrumentarea unei politici de creștere responsabilă datorită informației non-financiare

Complexitatea subiectului conduce Parlamentul și Comisia să facă dovadă de o anumită prudență dialogând, experimentând, acordându-și timp. Cel mai târziu la 6.12.2016, Comisia va publica „linii directoare necontradictorii asupra metodologiei și indicatorilor cheie de performanță”. La aceeași dată, directiva va trebui să fie transcrisă în drepturile naționale ale statelor membre. Ea nu va intra în aplicare decât de la 1 ianuarie 2017, ceea ce face ca primele rapoarte să nu fie publicate decât la începutul anului 2018. Cel târziu la 6.12.2018, Comisia va trebui să prezinte Parlamentului european un raport asupra punerii în aplicare a directivei în vederea unei eventuale reevaluări. În fine, considerentele directivei precizează că întreprinderile se pot sprijini pe referențialele naționale sau pe cele publicate de către organizațiile internaționale publice (Națiunile Unite, OCDE) sau private (ISO, GRI).

De fapt, instrumentele citate de directivă se regroupează în două subansamble:

- referențialele de angajament și de management, care descriu obiectivele de îndeplinit care au fost dezvoltate de ONU, OCDE și ISO;
- referențialul de raportare dezvoltat de GRI.

În punctele care urmează, vom prezenta rapid aceste patru referențiale.

3.1. Principii directoare relative la întreprinderi și la drepturile omului: punerea în aplicare a cadrului de referință „a proteja, a respecta și a repara” al Națiunilor Unite

ONU a publicat la 21 martie 2011 „Principii directoare relative la întreprinderi și drepturile omului”. Așa cum arată și titlul, ele nu se referă la ansamblul comunicării MSG, ci numai la activitățile întreprinderii care amenință drepturile omului. Sfera este mai limitată, dar vom observa că problemele metodologice sunt aceleași.

Neavând putere de reglementare, ONU nu poate publica decât „principii” pe care statele membre trebuie să le integreze după aceea în drepturile lor naționale

respective. Astfel, „pentru a-și îndeplini obligația lor de a proteja, statele sunt obligate: (...)

- c) să ofere orientări efective întreprinderilor asupra manierei de respectare a drepturilor omului în toate activitățile lor;
- d) să determine întreprinderile să facă cunoscut modul în care ele administrează incidențele activității lor asupra drepturilor omului și să le oblige, după caz.”¹

Dacă inițial problema drepturilor omului era o chestiune care privea statele, formidabila dezvoltare mondială a sectorului privat în anii '90 a pus pe ordinea de zi problema respectării de către întreprinderi a drepturilor omului. Totuși, „această propunere a suscitată o dezbatere foarte conflictuală între lumea afacerilor și grupurile de apărare a drepturilor omului, fără a avea prea multă susținere din partea autorităților administrațiilor publice.”² Noi suntem, așadar, departe de măsuri consensuale... concurența prin costuri, pe o piață mondială, împinge la un *dumping* social. Argumentul întâlnit adesea se rezumă, spre exemplu, la problema de a ști dacă este preferabil să muncească copiii în uzine sau să fie lăsați pe străzile capitalelor lumii a treia. Dar, punând problema în acești termeni, se uită să se vorbească de lăcomia anumitor manageri de întreprinderi sau grupuri de acționari.

„Responsabilitatea care revine întreprinderilor de a respecta drepturile omului se aplică tuturor întreprinderilor, independent de dimensiune, sector, cadru de funcționare, regim de proprietate și structura lor. Cu toate acestea, deschiderea și complexitatea mijloacelor prin care întreprinderile se achită de această responsabilitate se pot modifica conform acestor factori și gravității incidentelor negative asupra drepturilor omului.”³ Trebuie, așadar, să se găsească un echilibru între universalitatea drepturilor omului și diversitatea situațiilor locale. Operaționalizarea acestor principii generale constituie problema cheie.

„Întreprinderile ale căror activități sau cadre de funcționare prezintă riscuri de incidente grave asupra drepturilor omului trebuie să facă cunoscute oficial

¹ Organizația Națiunilor Unite, *Principii directoare relative la întreprinderi și drepturile omului: punerea în aplicare a cadrului de referință „a proteja, a respecta și a repara” al Organizației Națiunilor Unite*, 21.3.2011, p. 9.

² *Ibidem*, p. 3.

³ *Ibidem*, p. 17 § 114.

modalitatea în care ele vor face față la această situație. În toate cazurile, comunicarea ar trebui: (...)

- b) să furnizeze informații suficiente pentru evaluarea eficacității măsurilor luate de o întreprindere pentru a remedia incidența asupra drepturilor omului, despre care este vorba în mod particular;
- c) să evite la rândul lor să prezinte riscuri pentru actorii și personalul respectiv, fără a prejudicia dispozițiilor reglementare în materie de confidențialitate a afacerilor comerciale”.¹

Fără a furniza un mod de operare, principiile directoare cer ca întreprinderile să fie obligate de a difuza o informație, subliniind, totuși, limita reprezentată de secretul afacerilor. „Comunicarea se poate realiza în diverse moduri, discuții personale, dialoguri on line, consultații cu actorii interesați, rapoarte publice oficiale. Aceste rapoarte sunt ele însele pe cale de a evolua, fie că este vorba de rapoarte anuale tradiționale și de rapoarte asupra responsabilității/durabilității întreprinderii, care prevăd de acum încolo actualizări în linie, informații financiare și alte elemente integrate.”²

În concluzie, se observă că, dincolo de obiective foarte generale și evident generoase, operaționalizarea este încredințată altor autorități de reglementare.

3.2. Principii directoare în atenția întreprinderilor multinaționale ale Organizației de Cooperare și Dezvoltare Economică

„Principiile directoare ale OCDE în atenția întreprinderilor multinaționale sunt recomandări pe care guvernele le adresează întreprinderilor de acest gen care își exercită activitățile în țările aderente sau pornind de la acestea. Ele conțin principii și norme necontradictorii, destinate să favorizeze o conduită rezonabilă a întreprinderilor într-un mediu mondializat, în conformitate cu legislațiile aplicabile și normele admise pe plan internațional.”³ Ele au drept vocație să promoveze o contribuție pozitivă a întreprinderilor la progresul economic, de mediu și social, pretutindeni în lume.

Unul dintre mijloacele de acțiune puse în mișcare constă în încurajarea publicării de informații. Principiile

¹ *Ibidem*, p. 23 § 21.

² *Ibidem*, p. 24.

³ *Ibidem*, p. 3

directoare nu oferă o grilă de indicatori de informare, ci numai o listă nelimitată de teme care cuprind date financiare și non-financiare. Ambițiile sunt ferme: „întreprinderile ar trebui să respecte **norme de înaltă calitate** în materie de publicare de informații contabile, financiare și non-financiare, inclusiv de mediu și sociale, după caz.”⁴ Totuși, aceste ambiții sunt temperate prin limite deoarece „recomandările în materie de publicare a informațiilor nu sunt considerate că impun întreprinderilor o cheltuială excesivă în termen de costuri sau de complexitate administrativă. Nu se așteaptă, de asemenea, din partea întreprinderilor să facă publice ele însele informații care pot să compromită situația lor concurențială, cu excepția cazului când aceste informații sunt indispensabile pentru a clarifica pe deplin investitorii și a evita inducerea lor în eroare.”⁵

Informațiile financiare și cele privind guvernanța întreprinderii constituie deja o obligație legală într-o foarte mare majoritate a țărilor și desigur în toate țările europene. Pentru ceea ce înseamnă informațiile non-financiare, OCDE recunoaște că domeniul nu este încă stabilizat.⁶ Cu titlu ilustrativ, Principiile directoare citează subiecte de preocupare cum sunt emisiile de gaz cu efect de seră, biodiversitatea, protecția consumatorului, fiscalitatea etc., dar instrumentarea și cuantificarea nu sunt evocate. Este precizat totuși că aceste informații pot privi entități mergând dincolo de perimetrul contabilității financiare a întreprinderii: sub-antreprenori, furnizori etc. Într-adevăr, trebuie să se controleze transferul la alte entități a activităților care prejudiciază mediul.

Dintr-un punct de vedere practic, în Principiile directoare nu găsim nimic comparabil cu bilanțul social⁷ pe care trebuie să îl publice în Franța întreprinderile cu mai mult de 300 de salariați. Ele sugerează pur și simplu că „întreprinderile cooperează cu ONG-urile și organizațiile interguvernamentale la punerea la punct a unor norme de publicare de informații”⁸ și citează în legătură cu aceasta Global Reporting Initiative.

Ar fi naiv să se imagineze un sistem de norme mondiale fără reglementare constrângătoare și fără putere de convingere. Dar OCDE nu dispune de o putere de

⁴ *Ibidem*, p. 33, § 4.

⁵ *Ibidem*, p. 34, § 30.

⁶ *Ibidem*, p. 35, § 33.

⁷ Conform Codului muncii, art. R2323-17.

⁸ OCDE, *op. cit.* p. 36 § 34.

reglementare. Ea poate, în cel mai bun caz, să invoce arma pe care o reprezintă riscul de reputație care apasă asupra întreprinderilor multinaționale: *naming and shaming* (a desemna și a blama).

Tocmai am văzut că ONU și OCDE, precum și Parlamentul european se orientează spre actori privați pentru a oferi un conținut tehnic principiilor lor generale, pentru a le traduce în proceduri. Ori dacă rămân izolate, aceste declarații de politică generală sunt fără efect. Organizațiile publice, care au o legitimitate politică puternică, „dau în antrepriză” concepția cadrului operațional unor actori privați care au o legitimitate tehnocratică.

3.3. Norma ISO 26000: linii directoare privitoare la responsabilitatea socială

Organizația internațională de normalizare (ISO, de la grecescul *ισος* care înseamnă „egal”) este o federație mondială a organismelor de normalizare naționale care reprezintă 163 de țări. Colecția ISO numără mai mult de 18.400 norme!¹

ISO 26000 „Linii directoare relative la responsabilitatea socială” identifică șapte „chestiuni centrale”, care se declină într-un număr variabil de „domenii de acțiune”.

ISO 26000 nu reprezintă o normă de management, deoarece ea nu conține exigențe și nici nu poate, așadar, să facă obiectul unei certificări. Este vorba mai curând de a încuraja întreprinderile să inițieze un demers de progres. Astfel, articolul 7 din normă „furnizează liniile directoare privind aplicarea responsabilității sociale în cadrul unei organizații. Acesta include linii directoare privind înțelegerea responsabilității sociale a unei organizații, integrarea sa în ansamblul organizației, comunicarea în raport cu responsabilitatea societală, ameliorarea credibilității unei organizații acordată de responsabilitatea societală, revizuirea progresului, ameliorarea performanțelor și evaluarea interesului inițiativelor voluntare pentru responsabilitate societală.”²

„Odată ce organizația a reținut principiile și a identificat problemele esențiale, precum și domeniile de acțiune pertinente și importante ale responsabilității societale, se consideră că ea caută să integreze această

¹ ISO, *Să descoperim ISO 26000*, p. 2. Cifrele la sfârșitul lui 2010. Toate aceste norme nu sunt disponibile prin acces liber și trebuie să fie achiziționate.

² ISO, *op. cit.* p. 5.

responsabilitate în ansamblul deciziilor și activităților sale utilizând liniile directoare oferite de articolul 7 citat mai sus.”³

În concluzia paragrafelor 3.1. și 3.3. de mai sus, subliniem că referențialele de angajament și de management care descriu obiectivele de îndeplinit care au fost dezvoltate de ONU, OCDE și ISO se situează exclusiv în registrul performativ, așa cum l-am definit anterior în 1.3. Este vorba de promisiuni care îl angajează pe cel care le recomandă să facă eforturi nemăsurabile pentru a proteja și respecta, așadar, promisiuni relativ puțin constrângătoare, dar care pot costa scump în caz de scandal privind afectarea reputației întreprinderii incorecte sau suspectată de a fi astfel. Întreprinderea – instituție recunoaște existența de contra-puteri.

3.4. Integrated reporting

Global Reporting Initiative (GRI) a realizat cea mai avansată activitate în materie de operaționalizare a raportării MSG. GRI a fost creat în 1997 la inițiativa unei organizații americane fără scop lucrativ, Coalition for Environmentally Responsible Economies (CERES) în scopul de a realiza un mecanism de informare (*accountability*) complet (*inclusiv*) destinat tuturor părților interesate (*multi-stakeholder*) și nu prioritar investitorilor, cum o făcea CERES. După 2002, GRI face parte din United Nations Environment Program (UNEP) și are sediul în Olanda. Acesta întreține parteneriate strategice cu OCDE și ISO.

O primă versiune a „liniilor directoare” ale GRI (*Guidelines*) a fost publicată în anul 2000. Din actualizare în actualizare, după luna mai 2013 s-a ajuns la versiunea nr. 4 (G4). Aceasta dovedește că subiectul este încă puțin stabilizat. G4 se prezintă sub forma a două volume: principiile (96 pagini) și un ghid de aplicare (268 pagini).

Conform GRI, raportul dezvoltării durabile tratează despre impactul activităților cotidiene ale unei organizații asupra economiei mediului și societății. Informațiile produse trebuie să fie simple și comparabile. Versiunea G4 se diferențiază de cele precedente în sensul că ea insistă mai mult asupra necesității de a orienta raportul pe teme cele mai pertinente în raport cu activitățile și cu principalele părți interesate ale organizației. Această preocupare de relevanță pune în valoare raționamentul

³ *Ibidem*, p. 8.

profesional al autorului raportului; același mecanism se regăsește în normele contabile, IFRS, pentru a evalua elementele bilanțului, a determina un prag de semnificație etc. Dar, din această cauză, crește riscul de injoncțiune paradoxală¹: comparabilitatea solicită standardizarea și relevanța, personalizarea informațiilor produse. Punctul de echilibru între cele două obiective contradictorii nu este clar.

„Principiile de raportare” se divizează în două categorii: patru „principii de conținut” și șase „principii de calitate”. În mod concret, toate aceste principii generează elaborarea a 150 de indicatori.

Mulți dintre acești indicatori sunt construiți în același spirit cu Principiile directoare ale OCDE și/sau cele zece principii ale Pactului mondial al Națiunilor Unite. Evident, nu este posibil în cadrul acestui articol să se prezinte și să se comenteze acești indicatori. Numărul lor, importanța și complexitatea definițiilor lor arată la ce punct traducerea principiilor în elemente operaționale sau în proceduri standardizate este complexă.

De asemenea, este interesant de constatat decalajul între ambiția directivei și slăbiciunea soluțiilor relative la instrumentarea necesară. Nevoia unei informări coerente și comparabile este totuși subliniată de nenumărate ori în considerente.² Cum poate reuni informația MSG aceste calități atunci când nu există nicio normă stabilă care să definească conținutul și numărul acestor indicatori? S-ar putea, la limită, asigura comparabilitatea de la un an la altul pentru aceeași întreprindere, dar evident nu pentru întreprinderi diferite care aparțin, spre exemplu, unui anumit sector de activitate.

În concluzia acestei a treia părți, directiva nu oferă un mod de utilizare, de procedură. Ea creează o obligație fără a preciza prea mult conținutul. Articolul 1, alineatul 1, solicită întreprinderilor să includă în raportul lor de gestiune o declarație non-financiară care să cuprindă „indicatori cheie de performanță de natură non-financiară privind activitățile în cauză”, adică „relativi cel puțin la problemele de mediu, sociale și de personal, de respectare a drepturilor omului și de luptă împotriva corupției.”

¹ Obligația de a face două lucruri contrare. Exemplu: eu îți ordon să fii liber. Există o obligație de supunere la un ordin și o obligație de libertate, adică de a decide tu însuși, incompatibilă cu prima obligație.

² Cf. considerentelor 3, 6, 15 și 21.

Așa cum directiva contabilă din 2013 care „a încredințat” elaborarea normelor contabile unui organism privat, International Accounting Standards Board (IASB), directiva privind informațiile non-financiare din 2014 „încredințează” altor normalizatori privați elaborarea referențialului normativ de care are nevoie, respectiv astăzi, în esență, GRI. Aceasta pune o problemă de fond asupra căreia științele politice ar putea să aibă mai multe de spus.

Credibilitatea informației oferă un răspuns în același timp asupra calității referențialului normativ și asupra existenței unui control extern independent. Astfel, articolul 5, alineatul 1, arată că „Statele membre veghează ca controlorul legal al conturilor sau cabinetul de audit să verifice dacă declarația non-financiară vizată de paragraful 1 sau raportul distinct vizat în paragraful 4 a fost furnizat(ă)”. Aceasta poate totuși să fie insuficientă în măsura în care comisarul de conturi nu verifică decât existența informației, dar nu îi certifică exactitatea. De aceea, articolul 1, alineatul 6 adaugă că „Statele membre pot solicita ca informațiile non-financiare din declarația non-financiară vizată de paragraful 1 sau în raportul distinct vizat de paragraful 4 să fie verificate de un prestator de servicii independent.”

Concluzie

Un anumit număr de întreprinderi nu au așteptat ca aceasta să fie o obligație legală pentru a publica rapoarte MSG, inițiativa înscriindu-se în politica lor de relații publice și de legitimizare față de un mediu mai mult sau mai puțin ostil. Dar legislația permite generalizarea și normalizarea.

Cazul rapoartelor MSG sau de dezvoltare durabilă ilustrează că, dincolo de aceste informații cu caracter tehnic, se află opțiuni politice. Astfel, implicit, Parlamentul european și Consiliul au o reprezentare a întreprinderii ca entitate de interes public, care nu este o viziune acționarială. Întreprinderea este o instituție care are responsabilități societale, trebuind să accepte existența de contraputeri interne și externe; ea are obligații de transparență și trebuie să se înscrie într-un model macroeconomic bazat mai ales pe preocupări și oportunități de mediu.

„Creșterea responsabilă”, cu toate că termenul este foarte vag, este o opțiune politică confirmată de ansamblul instanțelor Uniunii Europene. Totuși, ea nu se poate traduce într-o realitate care să fie operaționalizată,

decât dacă se știe să i se asocieze instrumente de gestiune. La fel ca în materie contabilă, directiva nu poate să elaboreze în mod autonom aceste instrumente, deoarece ea nu este decât o directivă. Conținutul său trebuie, așadar, completat prin cel al structurilor externe care au o competență tehnică.

Singura „cutie cu instrumente” convingătoare, menționată în considerentele directivei, este cea dezvoltată de GRI care, spre exemplu, a fost adoptată în Franța de către compania energetică EDF. Dar ea pune un anumit număr de probleme:

- ar trebui normalizată toată informația sau se poate lăsa să se exercite un raționament profesional pentru a o adapta și a-i crește pertinenta?
- G4 cuprinde 150 de indicatori; este aceasta încă o informație exploatabilă? În materie de comunicare financiară, există obiceiul de a spune că totul se rezumă la rezultat (*bottom line*). Rămâne de găsit un

echilibru între căutarea exhaustivității și reducerea complexității pentru a ține cont de capacitățile cognitive, prin forța lucrurilor limitate, ale decidentului. Se observă că punctele de echilibru nu sunt încă atinse.

În fine, raportul de dezvoltare durabilă pune, de asemenea, problema certificării informațiilor pentru care nu există (încă?) corpuri de experți specializați. Pot comisarii de conturi să le certifice? Putem avea încredere în certicatori specializați care nu aparțin unei profesii reglementate?

După studiul textelor, subiectul este, evident, departe de a fi epuizat. De asemenea, el ar trebui abordat sub aspectul practicilor întreprinderilor prin studierea conținutului rapoartelor lor. Ar trebui, de asemenea, să se cunoască părerea utilizatorilor. Ce au făcut cu informațiile din aceste rapoarte? Au fost utile? Pot ele să amenințe imaginea unei întreprinderi care nu ar avea un comportament virtuos?

BIBLIOGRAFIE

- Allouche, José, *Encyclopédie des ressources humaines*, Vuibert, 2006
- Brovelli, Jean-Pierre & Simon Claude, *Stop au mirage de la croissance*, Editions de l'atelier, 2015.
- Burlaud, Alain & Colasse, Bernard, *Normalisation comptable internationale: le retour du politique ?*, Comptabilité, contrôle, audit, tome 16, volume 3, decembrie 2010, p. 115 - 128.
- Burlaud, Alain & Perez, Roland, *La comptabilité est-elle un "bien commun" ?* în „Comptabilité, société, politique. Mélanges en l'honneur du professeur Bernard COLASSE”, *Economica*, 2012, p. 216 - 233.
- Burlaud, Alain & Simon, Claude, *La mesure comptable, un enjeu de société*, în „Comptabilité, finance et politique. De la pratique à la théorie: l'art de la conceptualisation. Mélanges en l'honneur du Professeur Christian Hoarau”, *Ordre des experts-comptables*, 2014, p. 49 - 56.
- Capron, Michel & Quairel-Lanoizelee, *La responsabilité sociale d'entreprise*, La Découverte, 2007, 122 p.
- Christophe Bernard, *La comptabilité verte. De la politique environnementale à l'écobilan*, De Boeck, 1995, 186 p.
- Dejean, Frédérique și Martinez, Isabelle, *Communication environnementale des entreprises du SBF 120 : déterminants et conséquences sur le coût du capital actions*, *Comptabilité, contrôle, audit*, tome 15, volume 1, 2009, p. 55 - 77.
- Ferone, Geneviève (entretien avec Alain BURLAUD & Philippe ZARLOWSKI), *La notation sociale*, *Revue française de gestion*, nr. 147, 2003, p. 77 - 84.
- Igalens, Jacques; Dejean, Frédérique și El Akremil, Assaad, *L'influence des systèmes économiques sur la notation*, *Revue française de gestion*, n° 183, 2008, p. 135 - 155.
- Laufer, Romain & Burlaud, Alain, *Management public. Gestion et légitimité*, Dalloz, 1980, 337 p.
- Mikol, Alain și Peuch-Lestrade, Philippe, *L'impact de la RSE sur les entreprises et la profession comptable*, în „Comptabilité, finance et politique. De la pratique à la théorie: l'art de la conceptualisation. Mélanges en l'honneur du Professeur Christian Hoarau”, *Ordre des experts-comptables*, 2014, p. 121 - 128.
- Niculescu, Maria, *Les sciences de gestion: de la démarche cartésienne à la vision systémique*, în „Comptabilité, contrôle et société. Mélanges en l'honneur du Professeur Alain Burlaud”, Foucher, 2011, p. 307 - 316.
- Niculescu, Maria & Lavalette, Georges, *Savoir rattraper le temps économique avec une vision systémique*, Editura Bibliotheca, 2012, 334 p.

- Quairel, Françoise, *Responsable mais pas comptable : analyse de la normalisation des rapports environnementaux et sociaux*, Comptabilité, contrôle, audit, tome 10, volume 1, 2004, p. 7 - 36.
- Richard, Jacques & Plot, Emmanuelle, *La gestion environnementale*, La Découverte, 2014, 126 p.
- Rosé, Jean-Jacques (sub conducerea lui), *Responsabilité sociale de l'entreprise. Pour un nouveau contrat social*, De Boeck, 2006, 403 p.
- Saussois, Jean-Michel, *Théories des organisations*, La Découverte, 2007, 120 p.
- Comisia europeană, *Douăsprezece proiecte pentru piața unică 2012: împreună pentru o nouă creștere*, 13 aprilie 2011, document IP/11/469.
- Global Reporting Initiative, *G4 Lignes directrices pour le reporting développement durable, Principes de reporting et éléments d'information*, 2013, p. 96
- Global Reporting Initiative, *G4 Lignes directrices pour le reporting développement durable, Guide de mise en œuvre*, 2013, 268 p.
- Organizația pentru Cooperare Economică și Dezvoltare, *Principiile directoare OCDE pentru întreprinderile multinaționale*, 2011, p. 106
- Organizația Națiunilor Unite, *Principii directoare pentru afaceri și drepturile omului: punerea în aplicare a cadrului de referință „a proteja, a respecta și a repara” a Organizației Națiunilor Unite*, 21.3.2011, p. 9.
- Parlamentul european, *Rezoluția din 6 februarie 2013 privind responsabilitatea socială a întreprinderilor: de a promova interesele societății și deschide calea spre redresarea durabilă și favorabilă incluziunii*, [http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/fiche-procedure.do?lang=fr&reference=2012/2097\(INI\)](http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/fiche-procedure.do?lang=fr&reference=2012/2097(INI))
- Parlamentul european, *Rezoluția din 6 februarie 2013 privind responsabilitatea socială a întreprinderilor: comportament responsabil și transparent și creștere durabilă*, [http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=fr&reference=2012/2098\(INI\)](http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=fr&reference=2012/2098(INI))
- Parlamentul european și Consiliul, *Propunerea de directivă de modificare a Directivelor 78/660/CEE și 83/349/CEE ale Consiliului în ceea ce privește publicarea informațiilor non-financiare relative la diversitate de către unele companii și grupuri mari*, Strasbourg, 16 aprilie 2013.
- Parlamentul european și Consiliul, *Directiva 2014/95/UE care modifică directiva 2013/34/UE în ceea ce privește publicarea informațiilor non-financiare referitoare la diversitate de către unele companii și grupuri mari*, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene din 15/11/2014, considerentul nr. 14.

Aspecte privind răspunderea judiciară a profesio- nistului contabil

---

Lector univ. dr. Adrian Doru BÎGIOI,
Academia de Studii Economice București, România,
e-mail: adrian.bigioi@cig.ase.ro

Rezumat

Indiferent de forma de organizare, exercitarea profesiei contabile implică o responsabilitate din ce în ce mai mare. Majoritatea obligațiilor profesioniștilor contabili izvorăsc în temeiul contractului de prestări servicii, iar în practică există situații în care, din diverse motive, aceștia nu-și îndeplinesc obligațiile contractuale sau le îndeplinesc în mod defectuos, angajându-se răspunderea lor. Există mai multe forme ale răspunderii, printre acestea, amintind răspunderea civilă (care poate fi contractuală și delictuală) și răspunderea penală. Pornind de la aceste considerente, autorul a elaborat un studiu în care a analizat cea de-a două formă a răspunderii, și anume răspunderea judiciară penală. Pentru a îndeplini obiectivul cercetării, autorul a selectat un eșantion de 63 de hotărâri pronunțate de către instanțele de judecată naționale care aveau ca obiect infracțiuni economice, dintr-un număr total de 3.334 hotărâri. Hotărârile respective au fost publicate de către Curtea de Apel București, în perioada 1 ianuarie 2008 - 28 februarie 2010, iar rezultatele obținute arată că principalele infracțiuni pentru care s-a dispus condamnarea profesioniștilor contabili au fost: complicitate la evaziune fiscală, participare la constituirea unui grup infracțional organizat, infracțiunea de fals intelectual, bancrută frauduloasă, complicitate la infracțiuni privind prevenirea și sancționarea spălării banilor, abuz în serviciu în formă calificată, neglijență în serviciu. Rezultatele obținute pot fi folosite pentru continuarea cercetării, în vederea determinării cauzelor care au dus la aceste situații și pentru a conștientiza profesioniștii contabili asupra responsabilității activității lor.

Cuvinte-cheie: profesionist contabil, misiune de audit, responsabilitate, complicitate, răspundere penală

Clasificarea JEL: H21, H25, G38

1. Introducere

Profesionistul contabil joacă un rol important în asigurarea echilibrului economic al unei țări, participând la protecția interesului public. Pentru a realiza acest obiectiv general, el poate îndeplini diverse misiuni, cum ar fi: auditul financiar, semnarea unor contracte comerciale, înregistrarea în contabilitate a documentelor primare care atestă anumite operațiuni economico-financiare, întocmirea situațiilor financiare, asigurarea consultanței fiscale, întocmirea declarațiilor fiscale, expertiza contabilă, evaluarea activelor unei companii, activități privind reorganizarea întreprinderilor prin fuziune, divizare sau lichidare. Pentru a sprijini realizarea unor servicii de calitate, organismele profesionale au emis o serie de norme care trebuie respectate de către membrii acestora. Cu toate acestea, unii profesioniști contabili care își desfășoară activitatea în temeiul unor angajamente, cum ar fi contractele de prestări servicii, contractele de mandat sau hotărârile judecătorești, nu își îndeplinesc obligațiile contractuale și pe cele legale sau le îndeplinesc în mod defectuos. Cauzele care determină aceste situații sunt de natură diversă, menționând în acest sens: complexitatea misiunilor, schimbarea legislației, aplicarea eronată a acesteia, din cauza interpretării diferite a anumitor termeni sau – situația cea mai gravă – nerespectarea legislației economico-fiscale prin săvârșirea unor fapte de natură penală. De aceea, în anumite situații se poate angaja răspunderea civilă (delictuală sau contractuală) a profesioniștilor contabili sau chiar răspunderea penală. Pentru a testa realitatea, prezentul studiu de cercetare a avut ca obiectiv general analiza celei de-a doua situații – și anume care sunt faptele care pot atrage răspunderea penală a profesioniștilor contabili, pornind de la hotărârile pronunțate de către instanțele de judecată. Scopul studiului este de a contribui la îmbunătățirea conceptelor privind răspunderea profesioniștilor contabili și de a face anumite recomandări în ceea ce privește evitarea situațiilor care pot afecta calitatea misiunilor acestora.

2. Literatura de specialitate

Conceptele privind răspunderea profesioniștilor contabili sunt prezentate într-o serie de lucrări de specialitate, dar și în legislație. Astfel, Dzienkowski, John S.¹, a

¹ Dzienkowski, John S., *Accountants' Liability for Compilation and Review Engagements* (1981). *Texas Law Review*, Vol. 60, No. 759, 1981-1982; *U of Texas Law, Public Law*

elaborat o lucrare intitulată *Accountants' Liability for Compilation*, în care a abordat rolul auditorului financiar în contextul furnizării informațiilor financiar-contabile. El a scos în evidență faptul că legislația americană obligă doar companiile mari să-și auditeze situațiile financiare, în timp ce companiile mici au fost neglijate. Legislația de specialitate definește infracțiunea ca fiind fapta prevăzută de legea penală, săvârșită cu vinovăție, nejustificată și imputabilă persoanei care a săvârșit-o².

Profesorul Feinman, Jay M.³, de la Florida State University, a elaborat un studiu intitulat *Liability of Accountants for Negligent Auditing: Doctrine, Policy, and Ideology*, în care a abordat aspectele conceptuale privind răspunderea auditorului financiar în doctrina de specialitate, axându-se mai ales pe răspunderea în dreptul privat modern.

O'Brien, Christine Neylon⁴ a analizat răspunderea profesioniștilor contabili prin prisma dreptului comun, a dreptului statutar, a actelor de corupție, a Standardelor de Contabilitate și, în cele din urmă, a normelor penale.

Sepinwall, Amy J.⁵ a elaborat un studiu intitulat *Crossing the Fault Line in Corporate Criminal Law*. Rezultatele studiului au scos în evidență ineficiența dreptului penal în combaterea crizelor financiare.

În lucrarea intitulată *Criminal Liability of Auditors* autorul, Suman Aastha⁶, a elaborat un studiu privind răspunderea penală a auditorilor din India și din unele țări din Commonwealth.

Research Paper No. 453, accesibil la: <http://ssrn.com/abstract=2276981>

² Art. 15 din Legea nr. 286/2009 privind Noul Cod Penal

³ Feinman, Jay M., *Liability of Accountants for Negligent Auditing: Doctrine, Policy, and Ideology*. *Florida State University Law Review*, Vol. 31, 2003, accesibil la: <http://ssrn.com/abstract=450580> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.450580>

⁴ O'Brien, Christine Neylon, *The Legal Environment of the Accounting Profession* (March 7, 1986). *Business Law Review*, Vol. 19, pp. 102-119, 1986, accesibil la: <http://ssrn.com/abstract=1566466>

⁵ Sepinwall, Amy J., *Crossing the Fault Line in Corporate Criminal Law* (September 14, 2014). 40 *Journal of Corporation Law* (2014 Forthcoming), accesibil la: <http://ssrn.com/abstract=2496201>

⁶ Suman, Aastha, *Criminal Liability of Auditors* (August 13, 2010), accesibil la: <http://ssrn.com/abstract=1658348> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1658348>

Öberg Jacob a abordat aspectele privind definirea sancțiunilor penale în legislația Uniunii Europene, prin prisma ratificării Tratatului de la Lisabona. Autorul a propus corelarea legislației țărilor membre cu Convenția Europeană a Drepturilor Omului.¹

Thomas Kathleen DeLaney² a elaborat un studiu intitulat *The Psychic Cost of Tax Evasion*, din care rezultă că guvernele statelor pierd sute de miliarde de dolari din cauza raportării de către companii a unor cifre de afaceri mai mici. Autorul propune aplicarea teoriei descurajării, conform căreia factorii de decizie politică ar trebui să reducă evaziunea fiscală prin introducerea unor măsuri cum ar fi: creșterea sancțiunilor fiscale, creșterea ratei de efectuare a controalelor sau o combinație a celor două.

McGee, Robert W. și alții au elaborat un studiu în care au analizat cauzele care pot determina evaziunea fiscală.³ Astfel, contribuabilii nu achită taxele în condițiile în care guvernul este corupt, nealocând resursele bugetare conform cerințelor legale, cotele de impozitare sunt prea mari sau în cazul în care companiile ajung în incapacitate de plată.

Abraham, Martin A. și alții au analizat interacțiunea dintre normele fiscale și normele sociale⁴. Rezultatele studiului arată că aplicarea teoriei conformității voluntare a contribuabililor are un impact semnificativ asupra evaziunii fiscale, determinând scăderea acesteia.

Fochmann, Martin și alții au elaborat un studiu intitulat *Mental Accounting in Tax Evasion Decisions – An*

¹ Öberg, Jacob, *The Definition of Criminal Sanctions in the EU* (April 11, 2013). *European Criminal Law Review* 3 (2013) 273, accesibil la: <http://ssrn.com/abstract=2346955>

² Thomas, Kathleen DeLaney, *The Psychic Cost of Tax Evasion* (September 10, 2014), 56 *Boston College Law Review* 617 (2015), accesibil la: <http://ssrn.com/abstract=2494489>

³ McGee, Robert W. and Yoon, Yeomin and Li, Ye, *The Ethics of Tax Evasion: A Comparative Study of Chinese and U.S. Opinions* (January 24, 2015). *Indonesian Journal of International & Comparative Law* 2(1): 161-186 (2015), accesibil la: <http://ssrn.com/abstract=2555090>

⁴ Abraham, Martin A. and Lorek, Kerstin and Richter, Friedemann and Wrede, Matthias, *Collusive Tax Evasion and Social Norms* (January 30, 2015). CESifo Working Paper Series No. 5167, accesibil la: <http://ssrn.com/abstract=2559706>

Experiment on Underreporting and Overdeducting. Studiul relevă comportamentul contribuabililor vizavi de fenomenul de evaziune fiscală. Astfel, rezultatele arată că aceștia au tendința de a se sustrage de la plata taxelor, mai degrabă prin subevaluarea veniturilor decât prin supraevaluarea cheltuielilor.

3. Datele și metodologia de cercetare

Datele supuse cercetării au fost extrase din cadrul jurisprudenței publicate în mod oficial de către instanțele de judecată din România⁵. Din punct de vedere al metodologiei de cercetare, au fost utilizate atât metode cantitative, cât și metode calitative. În vederea îndeplinirii obiectivului cercetării am procedat astfel: am selectat din baza de date publicată în mod oficial de către instanțele din România⁶, în perioada 1 ianuarie 2008 - 28 februarie 2010, un eșantion de 63 de hotărâri judecătorești pronunțate de către Curtea de Apel București în materia infracțiunilor economice, dintr-un număr total de 3.334 hotărâri extrase, ceea ce reprezintă o proporție de 1,89% din hotărârile publicate, considerând că eșantionul este reprezentativ. În continuarea studiului, am elaborat o analiză calitativă a informațiilor publicate, pe baza hotărârilor pronunțate. Ulterior, au fost extrase informațiile necesare pe baza unor chestionare, acestea fiind grupate în funcție de categoria de infracțiuni economice la care se referă. La final a fost determinată ponderea fiecărei infracțiuni în totalul infracțiunilor supuse studiului, rezultatele centralizându-se în funcție de ponderea obținută.

4. Rezultatele studiului

În urma elaborării studiului privind determinarea faptelor care au fost săvârșite de către profesioniștii contabili și care pot atrage răspunderea penală a acestora, am obținut rezultatele sintetizate în Tabelul 1.

⁵ <http://www.jurisprudenta.org/Search.aspx>

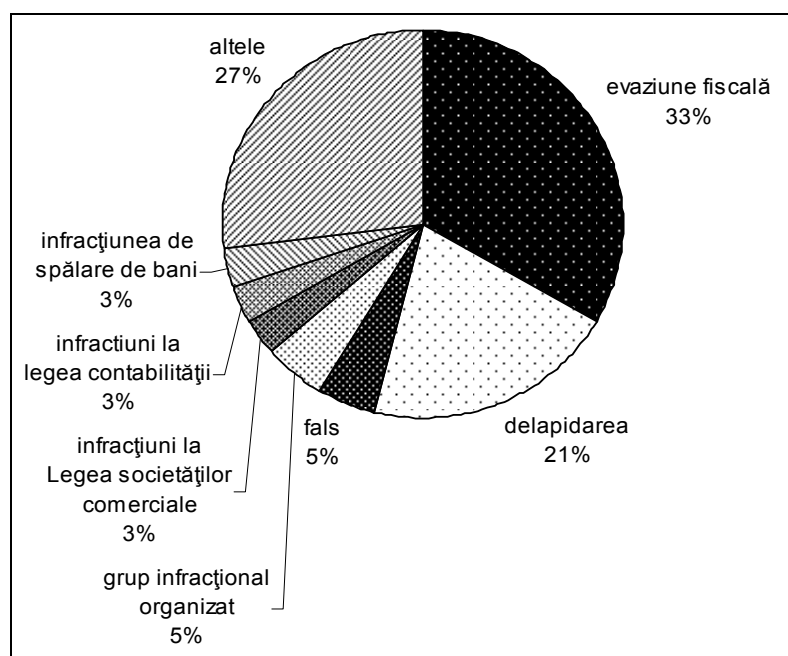
⁶ Jurisprudența Curții de Apel București

Tabelul 1. Estimarea ponderii faptelor de natură penală săvârșite de către profesioniștii contabili, în calitate de coautori sau de autori

Nr. crt.	Domeniul	Norma juridică nerespectată	Nr. hotărâri jud.	Pondere (%)
1	infracțiuni de evaziune fiscală	Legea nr.87/1994, Legea nr. 241/2005	21	33%
2	delapidare	Art. art. 215 ind.1 C.p.	13	21%
3	falsul în înscrisuri sub semnătură privată	Art. art. 290 C.p. vechi	3	5%
4	inițiere, constituire de grup infracțional organizat, aderare sau sprijinire a unui asemenea grup	Legea 39/2003 art. 7	3	5%
5	furtul calificat	Art. 209 C.p. vechi	3	5%
6	abuz în serviciu contra intereselor persoanelor	Art.246 C.p. vechi	2	3%
7	abuz în serviciu în formă calificată	Art.248 ind 1 C.p. vechi	2	3%
8	gestiunea frauduloasă	Art. art.214 C.p. vechi	2	3%
9	infracțiunea de spălare de bani	Legea 656/2002 art. 23	2	3%
10	infracțiuni la Legea cecului	Legea nr. 59/1934	2	3%
11	infracțiuni la Legea societăților comerciale	Legea nr. 31/1990	2	3%
12	infracțiuni la Legea contabilității	Legea nr. 82/1991	2	3%
13	abuz în serviciu contra intereselor publice	Art. 248 C.p. vechi	1	2%
14	infracțiuni privind comerțul electronic	Legea nr. 365/2002	1	2%
15	infracțiuni la regimul vamal	Legea nr. 141/1997	1	2%
16	neglijența în serviciu	Art. 249 C.p. vechi	1	2%
17	înșelăciunea	Art. 215 C.p. vechi	1	2%
18	uzul de fals	Art. 291 C.p. vechi	1	2%
Total	x	x	63	100.00%

Sursa: Prelucrări proprii, pe baza datelor extrase de pe site-ul: <http://www.jurisprudenta.org/Search.aspx>

Rezultatele obținute sunt reprezentate în **Graficul 1**.

Graficul 1. Reprezentarea grafică a faptelor care pot atrage răspunderea penală a profesioniștilor contabili

Sursa: Prelucrări proprii, pe baza datelor preluate de pe site-ul <http://www.jurisprudenta.org/Search.aspx>

5. Concluziile studiului

În urma efectuării studiului, pe baza datelor extrase din cadrul hotărârilor judecătorești, a rezultat că faptele care au atras răspunderea penală a profesioniștilor contabili, în calitate de autori sau de complici, au fost: infracțiuni de evaziune fiscală; delapidarea; falsul în înscrisuri sub semnătură privată; inițierea, constituirea de grup infracțional organizat, aderarea la sau sprijinirea unui asemenea grup; furtul calificat; abuzul în serviciu contra intereselor persoanelor; abuzul în serviciu în formă calificată; gestiunea frauduloasă; infracțiunea de spălare de bani; infracțiuni la Legea cecului; infracțiuni la Legea societăților comerciale nr. 31/1990; infracțiuni la Legea contabilității nr. 82/1991; abuz în serviciu contra intereselor publice; infracțiuni privind comerțul electronic; infracțiuni la regimul vamal; neglijența în serviciu; înșelăciunea; uzul de fals.

Din analiza rezultatelor obținute reiese că profesioniștii contabili din eșantionul cercetat au săvârșit în cadrul misiunilor lor anumite fapte de natură penală atât în calitate de autori, dar mai ales, în calitate de complici.

Astfel:

- pe primul loc se situează infracțiunile de evaziune fiscală, care au pondere de 33% în total;
- pe locul doi se situează infracțiunile de delapidare, cu o pondere de 21% în total;
- pe locul trei se situează infracțiunile de fals în înscrisuri sub semnătură privată, cu o pondere de 21% în total;
- pe locul patru se situează infracțiunile de inițiere, constituire de grup infracțional organizat, aderare sau sprijinire a unui asemenea grup, care au o pondere de 21% în total.

Printre alte infracțiuni care au fost săvârșite de către profesioniștii contabili, în calitate de complici sau de autori, menționăm: infracțiuni de spălare de bani (cu o pondere de 3%), infracțiuni la legea contabilității (cu o pondere de 3%), infracțiuni de gestiune frauduloasă (cu o pondere de 3%), infracțiuni la Legea societăților comerciale nr. 31/1990 (cu o pondere de 3%), infracțiuni la regimul vamal (cu o pondere de 2%), neglijență în serviciu (cu o pondere de 2%).

Rezultatele obținute se datorează faptului că profesioniștii contabili în cauză au acționat nelegal în cadrul misiunilor lor, participând la săvârșirea unor fapte cum ar fi:

- efectuarea cu știință de înregistrări inexacte, precum și omisiunea cu știință a înregistrărilor în contabilitate, având drept consecință denaturarea veniturilor, cheltuielilor, rezultatelor financiare, precum și a elementelor de activ și de pasiv ce se reflectă în bilanț¹;
- omisiunea evidențierii în actele contabile ori în alte documente legale, a operațiunilor comerciale efectuate sau a veniturilor realizate²;
- evidențierea, în actele contabile sau în alte documente legale, a cheltuielilor care nu au la bază operațiuni reale ori evidențierea altor operațiuni fictive;
- distrugerea sau ascunderea unor acte contabile;
- executarea de evidențe contabile duble;
- sustragerea de la efectuarea verificărilor financiare, fiscale sau vamale, prin nedeclararea, declararea fictivă ori declararea inexactă cu privire la sediile principale sau secundare ale persoanelor verificate;
- nerefacerea documentelor de evidență contabilă distruse, în termenul înscris în documentele de control, deși putea sa o facă;
- reținerea și nevârșirea, cu intenție, în cel mult 30 de zile de la scadență, a sumelor reprezentând impozite sau contribuții cu reținere la sursă;
- stabilirea cu rea credință de către contribuabil a impozitelor, taxelor sau contribuțiilor, având ca rezultat obținerea, fără drept, a unor sume de bani cu titlu de rambursări sau restituiri de la bugetul general consolidat³;
- schimbarea sau transferul de bunuri, cunoscând că provin din săvârșirea de infracțiuni, în scopul ascunderii sau disimulării originii ilicite a acestor bunuri sau în scopul de a ajuta persoana care a săvârșit infracțiunea din care provin bunurile să se sustragă de la urmărire, judecată sau executarea pedepsei⁴;

¹ Legea contabilității nr. 82/1991

² Legea nr. 241 din 15 iulie 2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale

³ LEGE nr. 241 din 15 iulie 2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale

⁴ Legea 656/ 2002 pentru prevenirea și sancționarea spălării banilor

- ascunderea sau disimularea adevăratei naturi a provenienței, a situării, a dispoziției, a circulației sau a proprietății bunurilor ori a drepturilor asupra acestora, cunoscând că bunurile provin din săvârșirea de infracțiuni;
- dobândirea, deținerea sau folosirea de bunuri, cunoscând că acestea provin din săvârșirea de infracțiuni¹;
- participarea la crearea unui grup infracțional organizat, care acționează în mod coordonat în scopul comiterii uneia sau mai multor infracțiuni grave, pentru a obține direct sau indirect un alt beneficiu financiar sau alt beneficiu material².

Având în vedere rezultatele studiului, considerăm că se impune o atenție mult mai mare a profesioniștilor

contabili în cadrul misiunilor pe care le desfășoară, astfel încât să se asigure respectarea legislației specifice și să se evite situațiile care pot atrage răspunderea acestora. Rezultatele obținute pot fi folosite pentru continuarea cercetării în vederea analizei cauzelor care au dus la astfel de situații și pentru a conștientiza profesioniștii contabili asupra responsabilității activității lor.

Recunoașteri

Această lucrare a fost cofinanțată din Fondul Social European, prin *Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013*, proiect numărul POSDRU/159/1.5/S/134197 „Performanță și excelență în cercetarea doctorală și postdoctorală în domeniul științelor economice din România”.

BIBLIOGRAFIE

- Abraham, Martin A. and Lorek, Kerstin and Richter, Friedemann and Wrede, Matthias, *Collusive Tax Evasion and Social Norms* (January 30, 2015), CESifo Working Paper Series No. 5167, accesibil la <http://ssrn.com/abstract=2559706>
- Dzienkowski, John S., *Accountants' Liability for Compilation and Review Engagements* (1981), *Texas Law Review*, Vol. 60, No. 759, 1981-1982; U of Texas Law, Public Law Research Paper No. 453, accesibil la SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2276981>
- Feinman, Jay M., *Liability of Accountants for Negligent Auditing: Doctrine, Policy, and Ideology*, *Florida State University Law Review*, Vol. 31, 2003, accesibil la <http://ssrn.com/abstract=450580> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.450580>
- Fochmann, Martin and Wolf, Nadja, *Mental Accounting in Tax Evasion Decisions – An Experiment on Underreporting and Overdeducting* (April 16, 2015), accesibil la: <http://ssrn.com/abstract=2595070> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2595070>
- McGee, Robert W. and Yoon, Yeomin and Li, Ye, *The Ethics of Tax Evasion: A Comparative Study of Chinese and U.S. Opinions*, (January 24, 2015), *Indonesian Journal of International & Comparative Law* 2(1): 161-186 (2015), accesibil la: <http://ssrn.com/abstract=2555090>

O'Brien, Christine Neylon, *The Legal Environment of the Accounting Profession* (March 7, 1986), *Business Law Review*, Vol. 19, pp. 102-119, 1986, accesibil la: <http://ssrn.com/abstract=1566466>

Öberg, Jacob, *The Definition of Criminal Sanctions in the EU* (April 11, 2013). *European Criminal Law Review* 3 (2013) 273, accesibil la: <http://ssrn.com/abstract=2346955>

Sepinwall, Amy J., *Crossing the Fault Line in Corporate Criminal Law* (September 14, 2014). 40 *Journal of Corporation Law* __ (2014 Forthcoming), accesibil la: <http://ssrn.com/abstract=2496201>

Suman, Aastha, *Criminal Liability of Auditors* (August 13, 2010), accesibil la: <http://ssrn.com/abstract=1658348> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1658348>

Thomas, Kathleen DeLaney, *The Psychic Cost of Tax Evasion* (September 10, 2014), 56 *Boston College Law Review* 617 (2015), accesibil la: <http://ssrn.com/abstract=2494489>

***

Legea nr. 15 din 1968 privind Codul Penal al României, Publicată în Buletinul Oficial nr. 79 - 79 bis din 21 iunie 1968,

Legea nr. 31/1990 privind societățile comerciale, publicată în Monitorul Oficial nr. 126-127 din 17 noiembrie 1990, cu modificările și completările ulterioare

¹ Legea 656/ 2002 pentru prevenirea și sancționarea spălării banilor

² Legea 39/2003 privind prevenirea și combaterea criminalității organizate

Legea contabilității nr. 82/1991, publicată în Monitorul Oficial nr. 265 din 27 decembrie 1991, cu modificările și completările ulterioare

Legea nr. 656/ 2002 pentru prevenirea și sancționarea spălării banilor, publicată în Monitorul Oficial nr. 904 din 12 decembrie 2002, cu modificările și completările ulterioare

Legea nr. 39/2003 privind prevenirea și combaterea criminalității organizate, publicată în Monitorul Oficial nr. 50 din 29 ianuarie 2003, cu modificările și completările ulterioare

Legea nr. 571/2003 privind Codul fiscal, publicată în Monitorul Oficial nr. 927 din 23 decembrie 2003 cu modificările și completările ulterioare

Legea nr. 241 din 15 iulie 2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale, publicată în Monitorul Oficial nr. 672 din 27 iulie 2005 cu modificările și completările ulterioare

Legea nr. 286/2009 privind Noul Cod Penal, publicată în Monitorul Oficial nr. 510 din 24 iulie 2009 cu modificările și completările ulterioare

<http://www.jurisprudenta.org/Search.aspx>

audit FINANCIAR

Year XIII, No. 126 - 6/2015

6/2015

- **Changes of the Statutory Audit Report**

- **EU Audit Oversight Regulation**
  - **Accounting Firms in Tax Havens**
- **The Triad of Sustainability in European Companies**
- **Non financial information: a European perspective**

The Judicial Liability of Professional Accountant

Scientific Editorial Board

- Professor **Dinu AIRINEI**, Ph. D. - "Al. I. Cuza" University, Iași
Professor **Veronel AVRAM**, Ph. D. - Craiova University
Professor **Sorin BRICIU**, Ph. D. - "1 Decembrie 1918" University, Alba Iulia
Associate Prof. **Ovidiu BUNGET**, Ph. D. - Universitatea de Vest din Timișoara
Professor **Alain BURLAUD**, Ph. D. - The National Conservatory of Arts and Crafts, Paris
Professor **Tatiana DĂNESCU**, Ph. D. - "Petru Maior" University, Târgu Mureș
Associate Prof. **Lilia GRIGOROI**, Ph. D. - Academy of Economic Studies of Moldova, Chișinău
Professor **David HILLIER**, Ph. D. - Leeds University Business School, United Kingdom
Professor **Allan HODGSON**, Ph. D. - The University of Queensland, Australia
Professor **Emil HOROMNEA**, Ph. D. - "Alexandru Ioan Cuza" University, Iași
Professor **Robin JARVIS**, Ph. D. - Brunel University, United Kingdom
Professor **Maria MANOLESCU**, Ph. D. - Bucharest University of Economic Studies
Professor **Dumitru MATIȘ**, Ph. D. - "Babeș-Bolyai" University, Cluj-Napoca
Professor **Ion MIHĂILESCU**, Ph. D. - "Constantin Brâncoveanu" University, Pitești
Professor **Ana MORARIU**, Ph. D. - Bucharest University of Economic Studies
Lecturer **Mirela PĂUNESCU**, Ph. D. - Bucharest University of Economic Studies
Associate Prof. **Irimie Emil POPA**, Ph. D. - "Babeș-Bolyai" University, Cluj-Napoca
Professor **Vasile RĂILEANU**, Ph. D. - Bucharest University of Economic Studies
Univ. Prof. **Ion STANCU**, Ph. D. - Bucharest University of Economic Studies
Professor **Donna STREET**, Ph. D. - Dayton University, USA
Professor **Ioan TALPOȘ**, Ph. D. - West University, Timișoara
Professor **Eugeniu ȚURLEA**, Ph. D. - Bucharest University of Economic Studies
Professor **Iulian VĂCĂREL**, Ph. D. - Member of the Romanian Academy

Important for Authors!

The articles are submitted to the editor by e-mail at: revista@cafr.ro, compulsory in MS Office Word format, in black-and-white.

The authors are kindly requested to comply with the following:

- the language the article is drafted is English
- the optimal size of the article is: 7-10 pages with 2000 signs/page, spaces included;
- the article must mention the title, the research methodology used, authors' contributions and the references;
- an Abstract is compulsory, which must be written at the 3rd person plural, presenting the subject of the research, the main problems and authors' contributions;
- 4-5 key words;
- JEL Classifications.

Tables and graphs are developed in black and white up to 6 shades of gray and sent also separately, if they were elaborated in MS Office Excel.

The review of the articles is performed by members of the Scientific Assessment Council of „Financial Audit” Journal, by means of the „double-blind review” method, that is, the reviewers do not know the names of the authors, nor the authors do know the names of the reviewers.

Assessment criteria for articles: • innovative input, topicality, importance and relevance for the subject matter; • the quality of the research methodology; • clarity and pertinence of the presentation and argumentation; • the relevance of the bibliographic sources used; • contribution made to the research in the area. The resolution of the Scientific Assessment Council of the journal can be: acceptance; acceptance with revisions; rejection. The results of the assessments are communicated to the authors and only the articles approved by the Scientific Assessment Council are published.

More details on our website www.revista.cafr.ro, sections „Reviews” and „Manuscripts”.

audit
FINANCIAR

6/2015

Monthly Journal published by the
**Chamber of Financial Auditors
of Romania**

67-69 Sirenelor Street, District 5,
cod 050855, Bucharest, OP 5,
CP 83

Scientific Director:

Professor **Pavel NĂSTASE**, Ph. D.

Editorial Director:

Corneliu CĂRLAN, Ph. D.

Editor in Chief:

Cristiana RUS

Editorial Assistant: **Cristina RADU**
DTP: **Nicolae LOGIN**

*The Scientific Editorial Board and
the editorial technical team shall
take no responsibility for the content
of the articles published in the
journal.*

International Databases:

<http://www.ulrichsweb.com;>

<http://www.proquest.com;>

www.ebscohost.com;

www.cabells.com

*The journal is indexed in 3
databases acknowledged by the
National Council for Certification of
Universities' Titles, Diplomas and
Certificates of Romania.*

OSIM Trademark no. M2010 07387

**Chamber of Financial Auditors
of Romania**

Phone: (021) 410.74.43 extension 120;

Fax: (021) 410.03.48;

E-mail: revista@cafr.ro;

<http://revista.cafr.ro>

ISSN: 1583-5812,

ISSN on-line: 1844-8801

Printing: Print Group S.R.L.,
Șoseaua Fundeni nr. 50B,
București, phone no.: 0744.638.772

Relevant Aspects Regarding the Changes of the Statutory Audit Report in the Light of International Regulations

---

Clemente KISS, Ph.D.

*Director at KPMG Romania,
e-mail: clementekiss@kpmg.com*

Lecturer Melinda Timea FÜLÖP, Ph.D.

*Babes-Bolyai University, Faculty of Economics and
Business Administration, Cluj-Napoca, Romania,
Department of Accounting and Auditing,
e-mail: fulop_melinda@yahoo.de*

George Silviu CORDOȘ, Ph.D. Student

*Babes-Bolyai University, Faculty of Economics and
Business Administration, Cluj-Napoca, Romania,
Department of Accounting and Auditing,
e-mail: george.cordos@gmail.com*

Abstract

The study presents relevant aspects regarding the changes of the audit report in the post economic crisis period. The motivation that has led the authors to address these changes in the audit report is the significance and importance of this document, as the finality of the audit mission. Therefore, a series of studies in the literature have been undertaken, reflecting on the significance and the revision of the audit report. In the analysis, the authors conducted a series of comparisons, such as the changes and improvements conveyed to the audit report, pushed by international and regional regulators: International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB), European Union (EU), Public Company Accounting Oversight Board (US PCAOB) and the UK Financial Reporting Council. The study also presents a comparison between the current structure of the audit report and the extended audit report of the Rolls-Royce company, whose reports have been analyzed. Research results show that the changes at the European level are still being implemented while in the UK some of these changes have already been employed since 2013 by companies such as Rolls Royce. The authors also believe that a comprehensive study could be conducted after the application of the new and revised auditing standards issued by the IAASB on January 15th, 2015, applicable from 2016, which could provide an indication of new trends.

Keywords: *statutory audit report, IAASB, key audit matters*

JEL Classification: *M42*

1. Introduction

The need for change associated with the accounting profession and auditing is a matter discussed and accepted by the regulatory bodies and professional accountants. The evolution of the economic and financial system, destabilized after the financial scandals, is conditional on the adoption of revised standards. As a result of the global financial crisis, the users of financial statements desire access to additional information on the audited entities and their financial statements.

In the literature, "quality information" is described as "the lifeblood of a strong, vibrant market" (He et al., 2009). In view of this statement, regulators and practitioners have been and are concerned to determine the factors that influence the quality of financial statements, with the ultimate goal being to improve the quality of issued documents. The interest for the financial statements is determined by the important role that they partake in the decision-making process and for the reason that financial statements are the means of communication between the company and stakeholders (Ibrahim et al., 2009).

The financial scandal initiated by the failure of large corporations like Enron, in this case with direct involvement of the auditor Arthur Andersen, has led to an increase in the quickness of the review process of the auditing standards and the reforms of the audit reporting. The public opinion inquiries: what is the role and responsibility of auditors in this "demonstration"? The involvement of auditors in the recent financial crisis is also a topic discussed and debated by experts, in recent years because many investment decisions have taken into consideration the opinion expressed by the auditors. Certainly, the auditor's responsibility is limited, and the provided assurance is "reasonable" and not "absolute", based on the information presented in the financial statements. Furthermore, if the accounts are tainted by the lack of appropriate disclosure of information, the auditor cannot be held liable. However, uninformed investors about the real responsibility of the auditor can draw the wrong conclusions and have erroneous expectations from an audit, creating a gap between what users consider it to be the responsibility of the auditor and that what the auditor accomplished in his mission, according to his engagements and auditing standards. The literature calls this disagreement as the

audit expectation gap. With time, this gap has perpetrated, and a gap that occurs in the communication between the auditor and stakeholders has also appeared.

Although the auditor's opinion is essential, it is considered that the statutory audit report should provide more transparency about what actions the statutory auditor performs in an audit mission and how the conclusions are being drawn. Thus, considering that statutory auditors have access to more information on the company than any other profession, they are in a unique position to deliver more than a pass/fail-type report. In this context, the new regulations issued¹ in January 2015 from the International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) appeared. They are meant to develop the auditor report, in order to provide more information on matters the auditor considers as being the most significant in the audit. These IAASB regulations are an important first step to better reflect users' needs, who seek a more comprehensive perspective of the audit mission.

The majority of the studies conducted in the last decade emphasises on measuring the quality of audit reporting, in terms of benefits attained to users, after the audit mission. The researchers have also evaluated ways of expanding the report to include other data about the audited company, which users consider that would help in decision-making process.

2. Research methodology

Currently, the literature defines the methods of scientific insight and the construction of the text of a research as a "path" to follow in research for achieving the desired goal for information and training. The methods, techniques and tools used in the scientific incursion are components of the approach and are seen as supporting elements or concrete ways to exploit it (Gray et al., 2007, Dunbar and Weber, 2014).

To achieve the objective of this research, our scientific approach is based on a deductive method (Gray et al., 2007), where we start from the theoretical aspects, but it

¹ Reporting on Audited Financial Statements – New and Revised Auditor Reporting Standards and Related Conforming Amendments, <http://www2.ifac.org/publications-resources/reporting-audited-financial-statements-new-and-revised-auditor-reporting-standards>

is based on an inductive approach (Lesage and Wechtler, 2012), by using the observation and induction method.

In order to present the reforms in auditing, we will use cross methods, which apply mainly to the theoretical part, where we display a historical outing of the most important reforms in the field of auditing. Similarly, the research continues with an examination of the changes and improvements of the auditor's report, in the light of international regulations. The study concludes with an example of good practice regarding the auditor's report, where we use the observation and investigation in order to filter the essential elements of the report and issues related to amending it. This section is followed by the study's concluding remarks.

3. Debates in the literature regarding the changes of the audit report

The audit report is the result of the "labour" of the auditor, the purpose of the audit engagement. Francis (2004) states that there were two basic types of audit reports issued in the USA in 1989: a standard report (unmodified) and a modified audit report, when uncertainty regarding going concern arises. But we can argue that an audit mission does not bring any added value if the investors do not trust the information provided by the auditor or if they believe that the auditor could provide more information (Vanstraelen & Maijor, 2012; Mock et al., 2013).

The word "audit" comes from the Latin word "auditus", which translates to "listening" and refers to supporting the integrity of financial reporting and business conduct, and the pursuit of truth. The role of audit in society is critical to maintaining trust in economic processes of the capital markets and the public sector. In the modern sense, the audit has focused on the analysis of public financial statements reported in accordance with generally accepted accounting principles (Percy, 1997).

The concept of the "auditor" comes from the fact that the audit report has been provided as a detailed verbal report; following a series of changes over time, the report has turned into a written report. In the early 1990s, the audit was an unstandardized report, in the form of a certificate, in which the auditor confirms that the financial statements are accurate. It was not unusual

for the audit report to contain one or two sentences, or even just the word "certificate" (Jamal and Sunder, 2013; Church, Davis and McCracken, 2008).

IFAC defines the audit as *"an independent examination of the financial statements and relevant financial information of an entity, be it profit oriented or not, regardless of its size or legal form of organization, when the examination is the objective to express an opinion regarding this information"*.

Carmichael and Winters (1982) present a structure of the audit report issued by Price Waterhouse & Company: *"We have examined the above accounts, with the books and vouchers of the company, and find the same to be correct. We approve and certify that the above balance sheet correctly sets forth the position of the company"*.

Over time, the audit report has emerged and has become similar to today's auditor's report model (Cohen Commission, 1978; Geiger, 1993; Smieliauskas et al., 2008; Church et al., 2008; Mock et al., 2009; Porter et al., 2009; Asare & Wright, 2009; Gold et al., 2009; Asare & Wright, 2012; Gold et al., 2012; Vanstraelen et al., 2012; Mock et al., 2013; Carson et al., 2013; Weirich & Reinstein, 2014).

The auditor's report, due to its standardized format and language, is considered by some users as useless while it does not offer anything more than a modified or unmodified opinion (Gray et al., 2011). Another finding is that there is an expectation gap between users and auditors regarding the auditor's responsibilities, and, also, that some elements of the report are misunderstood by users, leading to a significant expectation gap (Gold et al., 2012).

The expectation gap between users and auditors has been studied since 1983 by Bailey, who has analysed the perception regarding the responsibility of the auditor in his audit engagement. Following the analysis, the author detects the existence of the audit expectation gap. This debated topic has been analysed over time by various researchers, like Bailey (1983), Asare & Wright (2000), Leung Chau (2001), Luehlfing & Bostick (2004), Zikmund (2008) Porter et al. (2009), Mock et al. (2012), Asare and Wright (2012), Mock et al. (2013), Christensen et al. (2014) and Ruhnke & Schmidt (2014). Other authors, such as Fadzy & Ahmad (2004), Siddiqui et al. (2009), Pourheydari & Abousaiedi (2011), De Muijder (2012), Ihendinihu & Robert (2014) and Devi &

Devi (2014) have analysed the expectation gap between users and auditors in the light of empirical research that has been applied to various categories of respondents. One finding reached by these researchers is that the education of the users, in terms of audit concepts, has an influence on the audit expectation gap.

The quality of financial information that are presented to the users also play an important role. Thus, nowadays it is essential to reflect the true and fair view of the financial statements, which represent the fundamental part of the audit report. Recent research shows that users appreciate as valuable the auditor's opinion on the reliability and the quality of financial statements of the entity (Church et al., 2008; Porter et al., 2009; Gray et al., 2011).

Research in the field of auditing shows that the first step in terms of changing the structure of the statutory audit report is introducing the *key audit matters* (Dobija & Cieslak, 2013; Bédard et al., 2014). In order to identify the key audit matters of the audit mission, the auditor should follow the following steps:

- ✓ Identify all issues discussed with those charged with governance;
- ✓ Identify the issues that have required significant attention by the auditor in the audit process;
- ✓ Determine which of the issues were most important/significant in the audit process - this would represent the key audit matters; followed by an appropriate documentation stage;
- ✓ Establish the relevant issues of the key audit matters, followed by a critical analysis that will reduce this list so that just the key audit matters are presented.

Thus, we can enumerate a series of positive and negative arguments concerning improving and developing the audit report. Among the positive reasons, we argue that this proposal raises confidence in the financial statements and facilitates access to the "black box" of the audit process. As a negative argument, we consider that significant aspects described in the audit report will tend to repeat from one year to another, thus they might be losing their relevance after several years. Conversely, another argument against is that the improved/developed audit report can never encompass the synergy that is generated by the discussions that occur between independent external auditors and the audit committees, within the audit engagement.

Considering the interest the improvements of the audit report have been received with, it is clear that the positive arguments surpass the negative ones, the basic idea being to improve the transparency and trust in the financial statements.

4. Analysis of the audit report and the changes in the light of the international regulations

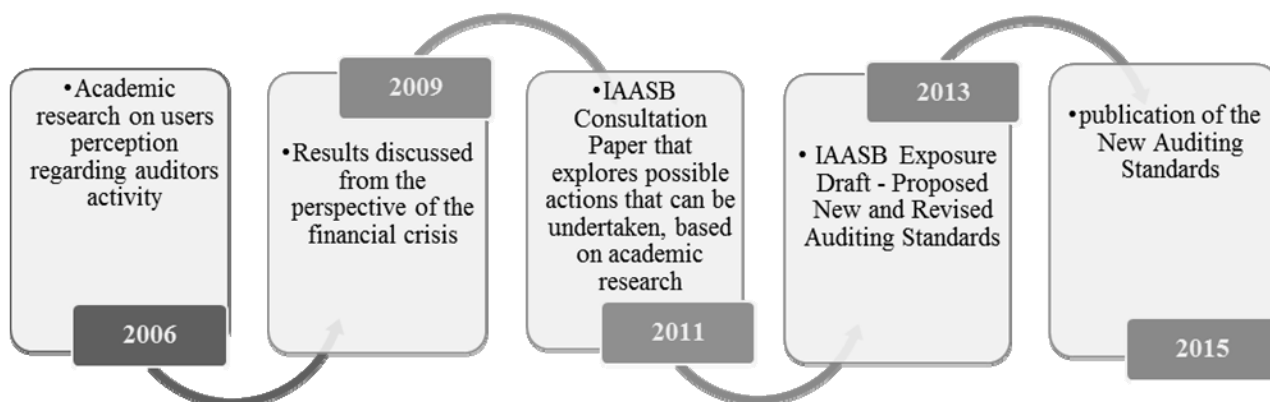
Throughout the time, auditing standards have undergone several changes and improvements aiming at facilitating their understanding, simplifying their application and settling various doubts raised by practitioners when applying professional judgment. The International Auditing and Assurance Standards Board has developed several projects to improve the content of such regulations. These projects have been aimed at establishing conventions to be respected by the ISA issuing Council, in formulating and issuing future standards and obligations that auditors have in applying those standards.

All amendments of the IAASB *Clarity Project* have been synthesized and presented in documents titled "Basis for Conclusions: Clarity" also mentioning that these amendments cannot be applied in all jurisdictions.

In 2012, the IAASB examined how the audit report can be modified in order to increase the level of transparency and disclosure of information that the auditor collects during his audit engagement. This information is considered of great importance to the users, especially in terms of the entity's exposure to risks that could affect the business continuity of the entity (IAASB, 2012). This process, and also other reforms initiated by the IAASB are summarised in **Figure 1**.

In our opinion, the development of these projects aimed at improving the content and the application of international auditing standards is a response to the practical needs of action, detached from international practice and in order to restore the financial market trust. Thus we consider as useful a comparative presentation of changes and improvements to the audit report through the international and regional regulations: European Union (European Commission), IAASB, US PCAOB and the UK (Table 1).

Figure 1: Standards revision process initiated by the IAASB 2006-2015

Source: Authors' projection

Table 1. Comparison between the international and regional regulations				
	EU	IAASB	US PCAOB	UK
Regulation	Adopted in April 2014 (Directive 56 and Regulation 537)	Revised Reporting Standards - January 2015	Proposal - August 2013; revised proposal - until March 2015	Adopted in June 2013
Entry into force	The financial year ended on 30 June 2017	Calendar year ending December 2016	Uncertain – is intended however to alignment with IAASB	It already comes into force
Entities to which they apply these provisions	Public interest entities: entities whose securities are traded on a regulated market in the EU, credit institutions and insurance companies. Possible a wider application	All entities - additional requirements for public interest entities	Public entities (SEC registered)	Companies listed in the UK
What should be disclosed in the audit report	Description of the most significant risks of material misstatement (including those related to fraud); a summary of the auditor's responses to those risks; Key observations relating to these risks, where relevant	Key audit matters - is the most significant areas of the audit, the results of the issues discussed with those charged with governance and requiring considerable attention by the auditor; This paragraph shall be compulsory only for the audit of listed entities	Critical audit matters – represents the areas of the greatest difficulty from the financial statement for the auditor	The materiality, for audit purposes, the most significant risks of material misstatement and how were they approached
The mandate	Indicate the date on which he was named auditor and term of mandate	Will be included	There are no requirements in this sense	There are no requirements in this sense

	EU	IAASB	US PCAOB	UK
Going Concern	There is no requirement for detailed description of the responsibilities of Going concern; otherwise, similar requirements IAASB	The descriptive paragraph is required if there is significant uncertainty regarding the entity's ability to going concern. All audit reports include a detailed description of the responsibilities of management and auditors on the assessment of going concern.	PCAOB will approach it through in a separate initiative	An independent action will approach it
Auditor's Responsibility on other issues	The auditor will confirm that the administrator's report is in conformity with the financial statements	Separate regulations will be integrated with the report improved/developed	The auditor will read and evaluate these other issues/ information, and noted the outcome of these assessments in the report	There are no requirements in this sense in these regulations (to corroborate with previous requirements)
Format	There is no standard format proposed	Reordering the report - the report begins with the opinion. It allows the auditor to identify specific responsibilities of the auditor's place in an annex to the auditor if permitted by the competent authority appropriate, he can use a reference to a website that describes these responsibilities	There is no standard format proposed	There is no standard format proposed
Partner's name mentioned in the report	There is already a requirement in this sense	Requirement for listed entities	Separate initiative planned by the PCAOB	There is already a requirement in this sense
Other statements to be included in the report	A certification is required the fact that the audit haven is not provided not permitted non-audit services	Affirmative statements in the auditor's report on the auditor independence and other ethical requirements relevant	There are no requirements in this sense	Auditor is specifically required to report if there are not addressed issues between the representations of the communicated to the audit committee

Source: Author's projection

As we can observe, there are significant differences between these regulations, regarding the form of reports, but there is some consensus in terms of content. In all four regulations there are provisions related to the inclusion of key audit matters (a concept presented with different names), but also concerning the correct application of the going concern

basis of accounting, something that is regulated by the proposals. The auditors are or will be required to communicate a greater volume of their work with investors and stakeholders, through an extensive report (in accordance with the revised standards in 2015), to respond to the current needs of society.

5. Example of good practice - audit report

To highlight the changes of the auditor's report carried by the new regulations, we considered it appropriate to present the situation of a company that has already applied the new structure of the audit report. Thus, as we observed in the comparative table on new audit regulations, the UK is the only country that uses the new structure of the audit report since 2013. According to the

IAASB, this new structure of the audit report will be applied starting with 2016.

On the subject of a comparison between the current audit report and the extended audit report (as defined by the United Kingdom Financial Reporting Council - FRC), we believe that the auditor's report conducted by KPMG in UK for the Rolls Royce company in 2012 and 2013 is a good example for highlighting the changes in the auditor's report, adjustments that enhance the communication between the auditor and stakeholders (Table 2).

Table 2. Comparative analysis of the current structure of the audit report with an extended audit report

	Position of paragraph		Paragraph names and/or explanations	
	2012 Report	2013 Report	2012 Report	2013 Report
Title	Start of report	Start of report	Independent Auditor's Report	Independent Auditor's Report
Addressee	Start of report	Start of report	To the members of Rolls-Royce Holdings plc	To the members of Rolls-Royce Holdings plc only
Introductory Paragraph	After title	None	The name of the audited entity, the title of the each section of the financial statements that are audited and the date or period covered by each statement	Included in the 1st paragraph (Auditor Opinion); Only the name of the audited company, and the title of the statements, and the period covered by the audit
Management's Responsibility for the Financial Statements	1st paragraph of the report	Last paragraph	Respective responsibilities of directors and auditor	Scope of report and responsibilities
Auditor's Responsibility	2nd paragraph of the report	3rd paragraph	Scope of the audit of the financial statements	Our application of materiality and an overview of the scope of our audit
Auditor's Opinion	3rd paragraph	1st paragraph	Opinion on financial statements The financial statements "give a true and fair view" of the state of the Group's affairs The Group financial statements have been properly prepared in accordance with IFRS	Our opinion on the financial statements is unmodified The financial statements "give a true and fair view" of the state of the Group's affairs The Group financial statements have been properly prepared in accordance with IFRS
Opinion on other matters	Penultimate paragraph	4th paragraph	Yes	Yes
Matters required to be reported, by exception (UK only)	Last paragraph	5th paragraph	Yes	Yes

	Position of paragraph		Paragraph names and/or explanations	
	2012 Report	2013 Report	2012 Report	2013 Report
Key audit matters	None	2nd paragraph	None	Our assessment of risks The auditor presents each particular risk for the company and comments on the risk, his response on how to address each risk and findings on how the company deals with this risk. The auditor presents the key procedures applied in the audit
Name of the Engagement Partner	End of report	End of report	Yes	Yes
Date of the Auditor's Report	End of report	End of report	Yes	Yes
Auditor's Address	End of report	End of report	Yes	Yes

Source: Authors projection based on the Annual Reports from Rolls Royce

In the case of the Rolls-Royce company, the statutory audit report converts from formal document with a well-known structure used for many years, and the dimension of a page in 2012 (Annual Report Rolls Royce, 2012), into a modified and extended report in 2013. The first paragraph of this new report is dedicated to the auditor's opinion on the compliance of the financial statements, which highlights the importance that was given to the auditor's opinion on the structure of the report. Another significant change is the inclusion of the most important aspects of the audit mission (Key Audit Matters). Some of the paragraphs change their position in the audit report; the auditor's opinion is the opening paragraph of the report to give it more significance. A noteworthy change is the inclusion of "key audit matters" a section in which the auditor presents risks to which the entity is exposed and how these risks have been addressed (Annual Report Rolls Royce, 2013). This section is exactly what users of financial information anticipated from the audit report.

6. Conclusion

This aim of the paper has been to examine some important matters regarding the changes in audit reporting in the post-crisis period. Through the proposed objectives, we believe that the study brings value

because of the deductive approach that presents the conceptual context in terms of the regulations in the field and because of the practical approach, based on the study conducted on the example of good practice: the expanded statutory audit report for the company Rolls Royce.

The interest for the form and content of the audit report is higher than ever, and it represent a reaction to the financial crisis and financial scandals of recent years. Investors are cautious because of accounting frauds, so their requirement for a revised audit report and a quality audit is considered justified. Regulators and researchers have focused their attention on this issue, and the reforms are to appear quickly as the revised standards have been published at the beginning of 2015 and will come into effect from 2016. With these revisions, the degree of transparency of information has also been amended, thereby increasing the degree of assurance on compliance with the code of corporate governance of the entity.

Although the audit report in its current proposed form (2015 standards) is more transparent and detailed, the major problem faced by auditors is the lack of users' understanding of what auditors do and how to interpret the audit opinion. Many users consider the auditor's report as an insurance policy - a "warranty" that can defend against all aspects of financial nature, against

risk, management or regulations that may affect the entity. As such, auditors need to explain that an auditor is not a "magician" who eliminates the risks and problems of an entity, but rather that a statutory audit mission involves performing certain procedures in order to be able to express an opinion, in accordance with the requirements of auditing standards and respecting ethical requirements specific to the profession.

An example of good practice regarding the auditor's report can be the Rolls Royce company, which from 2013 displays an extended audit report, which is intended in the future to all listed audited companies. We believe that this matter, of audit reporting, is currently undergoing a continuous change, providing an

opportunity for researchers to contribute to the development and review of the audit report structure, and the IAASB and other regulators have demonstrated that the feedback received from stakeholders is taken into account.

Acknowledgement

This work was cofinanced from the European Social Fund through Sectoral Operational Programme Human Resources Development 2007-2013, project number POSDRU/159/1.5/S/142115 „Performance and excellence in doctoral and postdoctoral research in Romanian economics science postdomain.”

REFERENCES

1. Asare, S. K., and A. M. Wright (2009), *Investors', Auditors', and Lenders' Understanding of the Message Conveyed by the Standard Audit Report*, Report Prepared for the AICPA's Auditing Standards Board (ASB) and International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB). (September). New York, NY. Available at: http://www.ifac.org/sites/default/files/downloads/Study_3_AICPA_IAASB_Paper.pdf
2. Asare, S., Wright, A. (2012): *Investors', Auditors', And Lenders' Understanding of the Message Coveded by the Standard Audit Report*, Accounting Horizons: June 2012, Vol. 26, No. 2, pp. 193-217
3. Bailey, K.E., Bylinski, J.H. and Shields, M.D. (1983), *Effect of audit report wording changes on the perceived message*, Journal of Accounting Research, Autumn, pp. 355-370.
4. Bédard, J., Gonthier-Besacier, N., Schatt, A. (2014), *Costs and Benefits of Reporting Key Audit Matters in the Audit Report: The French Experience*, ISAR 2014 paper
5. Bostick, L., Luehlfing, M. (2004), *Minimizing the expectation gap*, Academy of Accounting and Financial Studies Journal, Volume 8, Number 1, 2004, pp. 51-61
6. Carmichael, D.R. & Winters A.J. (1982), *The evolution of audit reporting. In Proceedings of the 1982 Touche Ross/ University of Kansas Symposium on Auditing Problems*, Lawrence, KS: University of Kansas;
7. Carson, E., N. L. Fargher, M. A. Geiger, C. S. Lennox, K. Raghunandan, and M. Willekens. (2013), *Audit reporting for going-concern uncertainty: A research synthesis*, Auditing: A Journal of Practice & Theory, no. 32 (Supplement): 353–384.
8. Christensen, B. E., S. M. Glover, and C. J. Wolfe. (2014), *Do Critical Audit Matter Paragraphs in the Audit Report Change Nonprofessional Investors' Decision to Invest?*, AUDITING: A Journal of Practice & Theory,
9. Church, B.K., Davis, S.M. & McCracken, S.A. (2008), *The Auditor's Reporting Model: A Literature Overview and Research Synthesis*, Accounting Horizons, vol. 22, no. 1, pp. 69-90
10. De Muylder, J., Hardies, K., Breesch, D. (2012), *The Expectations gap: Two Remedies Investigated*, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2190404;
11. Devi, A., Devi, S. (2014), *Audit Expectation Gap between Auditors and Users of Financial Statements*, European Journal of Business and Management, Vol. 6, No. 14, pp. 75-82;
12. Dobija, D., Cieslak, I. (2013), *Extended Audit Reporting. An insight from the auditing profession in Poland*, <http://ssrn.com/abstract=2215605>;
13. Dunbar A. E. & Weber D. P. (2014), *What Influences Accounting Research? A Citations-Based Analysis*, Issues in Accounting Education, February 2014, No. 1, pp. 1-60.

14. Fadzly M., Adman, Z. (2004), *Audit expectation gap*, Managerial Auditing Journal, Vol. 19 No. 7, 2004, pp. 897-915
15. Francis, J.R. (2004), *What do we know about audit quality?*, The British Accounting Review, Vol. 36 No. 4, pp. 345-368.
16. Geiger, M. A. (1993), *Evolution of the standard auditor's report in the United States. In Setting the Standard for the New Auditor's Report: An Analysis of Attempts to Influence the Auditing Standards Board*, Studies in Managerial and Financial Accounting, edited by M. J. Epstein, 7-39. Amsterdam, The Netherlands: JAI Press.
17. Gold, A., U. Gronewold, and C. Pott (2009), *Financial Statement Users' Perceptions of the IAASB's ISA 700 Unqualified Auditor's Report in Germany and the Netherlands*, Report Prepared for the AICPA's and IAASB. (September). New York, NY. Available at: http://www.ifac.org/sites/default/files/downloads/Study_4_ASB_ResearchReport.pdf
18. Gray P., Williamson J.B., Karp D.A. & Dalphin J.R.(2007), *The Research Imagination – an introduction to qualitative and quantitative method*, Cambridge University Press, ISBN-13 978-0-511-33417-7, Cambridge, pp.480;
19. Gray, Glen L., Turner, Jerry L., Coram, Paul J. and Theodore J. Mock. (2011), *Perceptions and misperceptions regarding the unqualified auditor's report by financial statement preparers, users, and auditors*, Accounting Horizons, Dec. 2011, Vol. 25, No. 4
20. He L., Labelle R., Piot C., Thornton B. D., (2009), *Board monitoring, audit committee effectiveness, and financial reporting quality: review and synthesis of empirical evidence*, Journal of Forensic & Investigative Accounting, Vol.1, Issue 2.
21. Ibrahim D. N., Raman K.J., Saidin S. F., (2009), *Audit Committee Characteristics and quality of unaudited financial accounts*, Singapore Mangement Review, Vol.31, Issue 2.
22. Ihendinihu, J., Robert, S. (2014), *Role of Audit Education in Minimizing Audit Expectation Gap (AEG) in Nigeria*, International Journal of Business and Management, Vol. 9, No. 2, pp. 203-211;
23. Jamal, K. & Sunder, S. (2013), *To change or not?*, CA Magazine, vol. 146, no. 5, pp. 37-40
24. Lesage, C., Wechtler, H. (2012), *An inductive typology of auditing research*, Contemporary Accounting Research, Vol. 29 No.2, pp.487-504
25. Leung, P., Chau, G. (2001), *The problematic relationship between audit reporting and audit expectations: Some evidence from Hong Kong*, Advances in International Accounting, Volume 14, pp. 181-200
26. Maijoor, S., and Vanstraelen, A. (2012), *Research opportunities in auditing in the EU, revisited*, Auditing: A Journal of Practice & Theory, vol. 31, no. 1: 115-126
27. Mock, T. J., J. L. Turner, G. L. Gray, and P. J. Coram (2009), *The Unqualified Auditors' Report: A Study of User Perceptions, Effects on User Decisions and Decision Processes, and Directions for Further Research*, Report Prepared for the AICPA's ASB and the IAASB. (September). New York, NY. Available at: http://www.ifac.org/sites/default/files/downloads/Study_1_ASB_Summary_Report.pdf
28. Mock, T. J., Jean Bedard, Paul Coram, Shawn Davis, Reza Espahbodi, and Rick C. Warne. (2013), *The audit reporting model: Current research synthesis and implications*, Auditing: A Journal of Practice & Theory 32 (1) (supplement): 323-351.
29. Percy, J.P., (1997), *Auditing and Corporate Governance - a Look Forward into the 21st Century*, International Journal of Auditing, vol.1, No.1.;
30. Porter, B., Ó hÓgartaigh C. , and Baskerville R (2009), *Report on Research Conducted in the United Kingdom and New Zealand in 2008. Investigating the Audit Expectation-Performance Gap and Users' Understanding of, and Desired Improvements to, the Auditor's Report*. Report Prepared for the AICPA's ASB and the IAASB. (September). New York, NY. Available at: http://web.ifac.org/download/Porter_et_al_Final_Report_Combined.pdf
31. Pourheydari, O., Abousaiedi, M. (2011), *An empirical investigation of the audit expectations gap in Iran*, Journal of Islamic Accounting and Business Research, vol. 2. No, 1, pp 63-76;
32. Ruhnke, K., Schmidt, M. (2014), *The audit expectation gap: existence, causes, and the impact of changes*, Accounting and Business Research, 44:5, pp. 572-601;

33. Siddiqui, J., Nasreeen, T., Choudhury-Lema, A. (2009), *The audit expectations gap and the role of audit education: the case of an emerging economy*, Managerial Auditing Journal, Vol. 24 No. 6, 2009, pp. 564-583;
34. Smieliauskas, W., R. Craig, and J. Amernic. (2008), *A proposal to replace true and fair view with acceptable risk of material misstatement*, Abacus 44 (3): 225–250
35. Vanstraelen, A., C. Schelleman, R. Meuwissen, and I. Hofmann. (2012), *The audit reporting debate: Seemingly intractable problems and feasible solutions*, European Accounting Review 21 (2): 193– 215.
36. Weirich, T.W. & Reinstein, A. (2014), *The PCAOB's Proposed New Audit Report*, CPA Journal, vol. 84, no. 4, pp. 24-29
37. Zikmund, P. (2008), *Reducing the Expectations Gap*, The CPA Journal, Vol. 78, No. 6, pp. 20-25
38. Cohen Commission. 1978, *The Commission on Auditors' Responsibilities: Report, Conclusions, and Recommendations*, New York, NY: AICPA.

Same but Different - Comparing European Union Audit Oversight Regulation

---

*Lukas LÖHLEIN, Ph.D. Student
University of Luxembourg, Center for Research in
Economics and Management
Faculty of Law, Economics and Finance, Luxembourg,
e-mail: lukas.loehlein@uni.lu*

Abstract

Over the last years, the European Union passed various provisions to strengthen the independence of European audit oversight systems. However, a systematic and encompassing comparison of the reform outcomes across the European Member States is still missing. This paper therefore explores the various forms of regulation that are in place among the EU Member States and the diverse ways of responding to common European legislative initiatives and international harmonization pressure. Although observers predicted that market pressures would reduce the differences in the regulation of statutory auditors over time, the analysis reveals significant differences in the way in which Member States organize their public oversight systems.

Keywords: *audit regulation, audit oversight systems, regulatory convergence*

JEL Classification: *M4, M48*

Introduction

The independence of audit oversight systems is the most crucial prerequisite for restoring public confidence in audits after the past accounting scandals and financial crisis. It is for this reason that, over the last years, the European Union passed several provisions to strengthen the independence of European oversight systems. However, a systematic and encompassing comparison of the reform outcomes across the European Member States is still missing. However, a systematic and comprehensive study of the reform outcomes implemented by each Member State still haven't been conducted.

This study responds to calls for more cross-country audit research to advance the knowledge about various forms of public oversight system (Majoor and Ann Vanstraelen, 2012). Already in the 90s, Schilder (1996) demanded that research should focus more on the characteristics of country specific regulation as it "strongly influence the business environment in which audit clients operate" (Schilder, 1996, 98). Although two decades later, the amount of European audit research has increased, a closer look at the literature on audit regulation continues to reflect the need of a methodical and detailed comparison between the various regulatory reforms reveals that a systematic and encompassing comparison of the outcomes of various regulatory reforms is still missing. The literature mostly provides evidence on the basis of comparative case studies that target a rather small and highly selective number of countries (Evans, Nobes, 1998; Baker et al., 2001) focusing only on large countries as France, Germany and United Kingdom. This study fills this research gap by comparing for the first times all EU audit oversight systems and the U.S. oversight system.

Background

In 2002, Enron and other cases of accounting manipulations triggered questions about the auditors' independence and competence and general levels of ethical commitment (Dewing and Russell, 2004). American legislators were no longer willing to accept self-regulation by the profession, and replaced the profession's thirty-year-old self-regulatory peer review system with a system of direct control, organized under

the new established PCAOB (Public Company Accounting Oversight Board). This paradigm shift put pressure on Europe: finally, cases such as the one of Parmalat as well as other European financial scandals were then the latest proof that the European regulatory framework (under the still dominating 8th Directive from 1984) did not longer meet the requirements of the global financial markets.

In 2006, the Commission formally replaced the former 8th Directive with the Statutory Audit Directive (approved by the European Parliament and the Council in 2006). The directive decidedly obliged Member States to implement a public oversight system independent from the accounting profession and made it mandatory for statutory audit firms to be subject to an external quality assurance review. This meant that although the directive defined the "independent" public oversight board as the ultimate authority, it allowed professional bodies to be directly responsible for the registration, external quality controls and disciplinary measures of statutory audit firms.

Surprisingly, the financial crisis of 2008 then interrupted rather than accelerated the discussion on audit regulation. The crisis did not seem to have much effect on the reputation of the audit profession (Humphrey et al. 2011, 436). Auditors did not find themselves in the immediate firing line, with accusations of blame being placed centrally on credit ratings agencies, bankers and financial regulators (Humphrey et al. 2011, 432). This changed when Barnier announced that he would publish a Green Paper on the role of auditors: "I am convinced that it is the right time to launch a real debate at European level on the subject of audit. This conviction is reinforced by the questions recently raised in the context of the audit of the accounts of the American bank Lehman Brothers." (Barnier, 2010).

The Green Paper was launched in 2010 and was one part of the Commission's holistic strategy to stabilize the financial markets. Then, in December 2013 and after intensive debates, the European Commission, the European Parliament and the Council reached agreement on these two proposals and adopted the "Directive on statutory audits of annual accounts and consolidated accounts" and the "Regulation on specific requirements regarding statutory audit of public-interest entities" in April 2014.

Theoretical Framework

Literature on public policy argues that the recognition of mutual problems and best-practice solutions by national regulatory authorities increase the convergence of regulatory solutions (Coen, 2002; Coen and Doyle, 2000; Eberlein and Grande, 2000; Posner and Véron, 2010; Thatcher, 2002a, p. 136). In fact, a series of countries experienced large accounting scandals during the 90s. Thus, this development has also been anticipated for the field of audit regulation. Observers have argued that market pressures might cause differences in the regulation of statutory auditors to be reduced over time (Baker et al. 2001, 783) or even that “inconsistencies are being ironed out” (Harding, 2000).

Convergence could also be expected through “imposition” (Holzinger and Knill, 2005) or “coercive isomorphism” (DiMaggio and Powell, 1983, p. 150; see also Dobbin et al., 2007, p. 454). Both terms describe a situation in which powerful organizations exercise vast formal and informal pressures on other organizations that depend on this main actor (see for example Guler et al., 2002). The U.S. PCAOB is not only at the regulatory forefront, it also exerts high pressure on other jurisdictions to follow and adopt the U.S. regulatory mode (Humphrey and Moizer, 2008, p. 263). Hence, institutional isomorphism (i.e. regulatory harmonization) in audit regulation could be expected through coercion, mimetic and normative pressures.

Method

Comparative analysis requires comparable data. Data has been collected through an e-mail questionnaire that was sent to all European oversight authorities. From the 28 Member States, answers from 22 oversight boards were received.¹ If further clarification was needed, the authorities were approached in a second round. Additional information was directly obtained by analysing the national provisions concerning the compositions and responsibilities of the audit oversight systems. Other sources of information were the International Forum of Independent Audit Regulators (IFIAR), the official websites of the oversight boards and their annual reports.

¹ Cyprus is not part of the analysis, as we failed to obtain the relevant regulatory provisions or the name of a possible contact person.

By comparing the European systems, this study analyses whether the European reform process has really created convergent institutional and functional structures or whether countries have reacted rather differently to the pressure to implement a system of audit oversight. The following questions are thus in the focus of this study: (1) How are the audit oversight systems currently embedded in the national regulatory framework? (2) Has the European reform process created convergent institutional and functional structures or have countries reacted rather differently to the pressure to implement a system of audit oversight?

The diverse modes of current audit oversight systems over audit firms with public interest clients were summarized in categories based on the respective authority of public supervision and whether operative and final responsibility are in one hand or divided among several entities. In addition, the diverse financial structures emphasize the differences concerning the power and competencies of European Union audit oversight systems.

Results

Accordingly, four institutional designs for accounting regulation are distinguished, which range from self-organised bodies arrangements to formal state-centrist organised regulation.

(1) Regulation through monitored peer review system

The first model describes a system in which the operative activities, for instance, the external quality inspections, are delegated to the national accountancy professional body. The way how the professional accountancy bodies regulate and monitor their members is supervised by the respective oversight authority. This authority is not directly involved in the day-to-day regulatory process. Therefore, these systems can be best described as a monitored peer review system. The requirements for being a board member of the oversight body are similar in most of the countries with such a system: members have to be active in accounting and finance, science or jurisprudence and to have the relevant and adequate knowledge and experience in those issues. This system can be found in Estonia, Ireland, Greece and Austria.

(2) Oversight over professional bodies

A professional body is a corporation under public law, which exercises some degree of regulatory authority over the accounting and auditing profession. In most of the countries, these bodies are institutionalized in addition to other forms of government regulation and the membership of statutory auditors is compulsory. At the same time, however, these chambers also function as traditional interests groups¹. Oversight systems, which function through oversight over the professional bodies resemble the first approach as there is a division between operative and ultimate responsibility. Hence, professional bodies are supervised by a Council, Commission or Committee which hold the ultimate responsibility and which have the right to access any information on oversight matters and to participate in any oversight activity. In other words, each operative decision can be confirmed, rejected or replaced. In contrast to the first approach, inspections are conducted by inspectors who are employed directly by the professional institute. This second regulatory approach is followed by the majority of the European Union Member states and can basically be found in Belgium, Croatia, Czech Republic, Finland, France, Lithuania, Poland, Romania, Slovakia and Portugal. Due to the fuzzy character of a professional body – both legal regulatory entity and interest group – this second approach can be positioned between the monitored peer review system and the following two approaches where a significant higher degree of government interference can be found.

(3) Regulation through independent regulatory agencies

Whereas the first and the second approach share common features, a rather different approach is followed by the countries: Luxembourg, Italy, the Netherlands, the UK, Slovenia, Estonia and Bulgaria. These countries have embedded their oversight system in a regulatory agency, which was either done by adding audit oversight as additional task to an already existing financial market supervisory authority or by establishing a new authority as it was the case with the PCAOB in the U.S. The

¹ The German Chamber of Public Accountants, for instance, does unambiguously mention the “upholding the interests and positions of the profession vis-à-vis the public and policymakers” as one of its key duties.

essential feature of agencies categorized to this group is, that by being responsible for all immediate operating tasks of public oversight, both prime and final responsibilities are in one hand, and that they are by their legal status independent from government. These agencies combine legislative, executive, and judicial functions, i.e. define rules, supervise them and introduce sanctions if necessary.

(4) Regulation through governmental agencies

The audit oversight systems in Sweden, Denmark, Hungary, Latvia and Malta are organized in form a regulatory authority equipped with own resources and staff. These entities are organized “as a governmental authorities” under the Ministry of Justice (Sweden), Ministry of Economic and Business Affairs (Denmark), or the Ministry for National Economy (Hungary) or belong to the internal structure of a Ministry, as it is the case in Latvia. Hence, this approach represents highly politicised bodies (Figure 1).

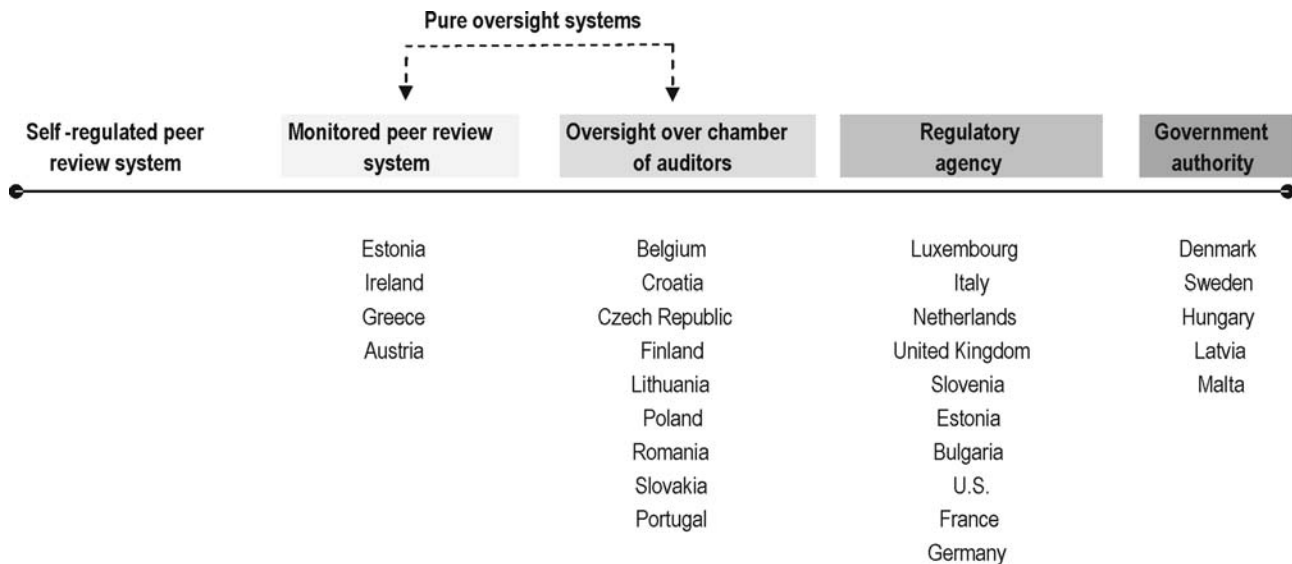
Conclusion

Although observers predicted that market pressures would reduce the differences in the regulation of statutory auditors over time, this study reveals significant differences in the way in which the European Member States organize their public oversight systems. To conclude, the European oversight systems can be categorized into four different regulatory models. These divided into two general groupings: models with a separation of operative tasks and final authority and models which combine these two aspects. Although all European Union Member States started from a stage without any form of audit oversight regulation, this first overview gives evidence of a variety of regulatory approaches in accounting regulation. Figure 1 provides an overview about the institutional arrangement of the European audit oversight systems along a continuum between entire self-regulation and direct government regulation. Table 1 shows the diverse financial structures in terms of absolute numbers and it terms of budget resources.

Although, the audit reforms in Europe were sparked by the creation of the PCAOB, European Union Member States have not merely copied the American blueprint and its extensive regulatory competencies. Therefore,

the spread of the new regulatory paradigm – away from self-regulation towards government oversight – has not led to convergence in the institutional design and the regulatory functions of the public oversight boards.

Figure 1. Categorization of European oversight systems for audit firms with public interest clients (as of 2014)

Source: Own processing

Table 1. Funding structure of oversight authorities

Country	Name of organisation	Funding structure	Budget
Austria	Austrian Auditors Supervisory Authority	State budget	Not public
Belgium	High Council for Economic Professions	Legal contribution by the accountancy body	€ 400,000
Bulgaria	Commission for Public Oversight of Statutory Auditors (CPOSA)	State	€ 631,077 (2013)
Czech Republic	Audit Public Oversight Council	State budget (possibility to increase income by fines)	Not public
Croatia	Audit Public Oversight Committee (APOC)	State budget	€ 53,000 (2013)
Denmark	Danish Supervisory Authority on Auditing (DSAA)	Fees from audit firms	€ 2.5 M (2013)
Estonia	Auditors Activities Oversight Council (AAOC)	State budget	€ 200,000 (2013)
Finland	Auditing Board of the Central Chamber of Commerce (AB3C)	Fees from the auditors	€ 1.75 M (2013)
France	Haut Conseil du Commissariat aux Comptes (H3C)	Levy on audit firms	€ 8.5 M (2013)

Country	Name of organisation	Funding structure	Budget
Germany	Auditor Oversight Commission (AOC)	Fees from audit firms	€ 5.2 M (2012)
Greece	Hellenic Accounting and Auditing Standards Oversight	Fees by auditors (if needed supplemented by the state)	Not public
Hungary	Auditors' Public Oversight Committee (APOC)	State budget Fees from chamber of auditors	Not public
Italy	Commissione Nazionale per le Società e la Borsa (CONSOB)	State budget Fees paid by audit firms	€ 127 M Others € 0.4 M fees
Ireland	Irish Auditing & Accounting Supervisory Authority	40%: State budget 60%: Accountancy bodies	€ 2.00 M (2012)
Latvia	The Authority of Audit and Accounting	State budget	Not public
Lithuania	The Authority of Auditing and Accounting (3A)	State budget	€ 460,000 (2011)
Luxembourg	Commission de Surveillance du Secteur Financier (CSSF)	90%: State budget 10%: Fees from audit firms	€ 51 M: 5.1 for audit oversight (2012)
Malta	Quality Assurance Oversight Committee (QAOC)	50%: State budget 50%: Audit profession	Not public
Netherlands	Netherlands Authority for the Financial Markets (AFM)	State budget Fees from audit firms	€ 25.6 M State € 52.7 M fees (2012)
Poland	Audit Oversight Commission	80%: State budget 20%: Fees from audit firms	€ 342,989 (2012)
Portugal	National Audit Oversight Board (CNSA)	60%: Entities which appoint board members, 40%: from audit firms	No formal budget
Romania	Council for the Public Interest Oversight of the Accountancy Profession	22%: CAFR, 38%: CECCAR, 40%: State	Not public
Slovakia	Auditing Oversight Authority (UDVA)	66%: PIE and audit firms 33%: State budget	Not available
Slovenia	Agency for Public Oversight of Auditing	Main proportion: State budget Minimal prop.: Fees from audit firms	€ 353,500 (2010)
Spain	Accounting and Auditing Institute (ICAC)	Fees and publication revenues	€ 6.9 M (2012)
Sweden	Supervisory Board of Public Accountants	Fees from audit firms	€ 3.5 M (2012)
United Kingdom	Financial Reporting Council (FRC)	Main part: Audit firms & Business community; Minimal part: State	€ 31.7 M (2013)
United States	Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB)	Accounting fees by audit firms	€ 190 M (2014)

Source: Own processing

It is striking, that the majority of countries uses a type of overseeing, where a committee within the organizational structure of a professional institute claims genuine public representation. This is called “embedded oversight”. The extent to which such committees adhere the logic of self-regulation is an empirical question for future research.

Member States have two years to adopt and to comply with the 2014 Directive. The Regulation comes into effect immediately after publication. The future will show whether the new regulatory framework will foster regulatory harmonization or whether national modes of regulation will preserve.

REFERENCES

- Coen, David. 2002, *The Politics of Regulation in Europe*, Journal of European Public Policy 9 (1): 141–45.
- Coen, D. C., and Doyle. 2000, *Designing Economic Regulatory Institutions for European Network Industries*, Current Politics and Economics of Europe 9 (4): 83–106.
- DiMaggio, Paul J., and Walter W. Powell. 1983, *The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields*, American Sociological Review 48 (2): 147–60.
- Dobbin, Frank, Beth Simmons, and Geoffrey Garrett. 2007, *The Global Diffusion of Public Policies: Social Construction, Coercion, Competition, or Learning?*, Annual Review of Sociology 33 (1): 449–72.
- Eberlein, B., and E. Grande. 2000, *Regulation and Infrastructure Management: German Regulatory Regimes and the EU Framework*, German Policy Studies 1: 39–66.
- Guler, Isin, Mauro F. Guillén, and John Muir Macpherson. 2002, *Global Competition, Institutions, and the Diffusion of Organizational Practices: The International Spread of ISO 9000 Quality Certificates*, Administrative Science Quarterly, 47 (2): 207–32.
- Holzinger, Katharina, and Christoph Knill. 2005, *Causes and Conditions of Cross-National Policy Convergence*, Journal of European Public Policy 12 (5): 775–96.
- Humphrey, Christopher, and Peter Moizer. 2008, *Understanding Regulation in Its Global Context*, “Auditing, Trust and Governance: Developing Regulation in Europe”, London: Routledge, 1 edition, 262–78.
- Posner, Elliot, and Nicolas Véron. 2010, *The EU and Financial Regulation: Power without Purpose?*, Journal of European Public Policy, 17: 400–415.
- Thatcher, Mark. 2002., *Delegation to Independent Regulatory Agencies: Pressures, Functions and Contextual Mediation*, West European Politics 25 (1): 125–47.
- European Parliament and the Council of the European Union. 2014, *Regulation (EU) No 537/2014 of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on Specific Requirements Regarding Statutory Audit of Public-Interest Entities and Repealing Commission Decision 2005/909/EC. No 537/2014.*
- The European Parliament and the Council of the European Union. 2014, *Directive 2014/56/EU of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 Amending Directive 2006/43/EC on Statutory Audits of Annual Accounts and Consolidated Accounts. 2014/56/EU*

Analysis of the Presence in Tax Havens of the Largest Accounting Firms

---

*Mihai-Bogdan AFRĂSINEI, Ph. D. Student,
Doctoral School of Economics and Business
Administration, Alexandru Ioan Cuza University of Iași,
Romania, e-mail: bogdan.afrasinei@yahoo.com*

*Univ. Prof. Iuliana Eugenia GEORGESCU,
Ph. D.
Faculty of Economics and Business Administration,
Alexandru Ioan Cuza University of Iași, Romania,
e-mail: iuliag@uaic.ro*

Abstract

The use of tax havens amongst big multinational companies has reached extremely high levels. Within the context of international tax optimization, there are few multinational companies which do not have at least one subsidiary or one related company in tax havens. By using complex tax optimization schemes through tax havens, companies succeed in lowering their tax liabilities. The literature emphasizes the fact that the largest banks in the world, the major law firms, as well as the Big 4 accounting firms have a very important role in the functioning of tax havens. Starting from this observation, in this exploratory study the authors propose an analysis of the presence in tax havens jurisdictions of the Big 4 accounting firms. In order to reach the proposed objectives, the authors analyzed the location of the offices where the Big 4 accounting firms operate. Results show that the accounting companies in the Big 4 tend to operate in tax havens through a disproportionate number of offices compared to the number of inhabitants by taking into consideration the situation of the other states. Thus, authors notice that Big 4 accounting firms operate in locations with significant financial activity, which may lead to the conclusion that they support the offshore economy.

Keywords: *tax havens, international tax optimization, accounting companies, Big 4*

JEL Codes: *F23, F38, F53, M41, M48*

Introduction

Adam Smith claimed that it would not be unreasonable for the rich ones to pay taxes not only proportionally to their incomes, but even in a higher amount. As well, in the middle of the XVIIIth century, Benjamin Franklin thought that, in this world, the only things we cannot avoid are death and taxes (Johnson and Holub, 2004).

Currently, these statements seem to be “science fiction”, as in the present economy, “only little people pay taxes”, as Leona Helmesey stated (Wood, 2015). In many cases, the rich ones (both individuals and legal entities) not only that do not pay higher taxes, but they succeed to even totally avoid paying it.

One of the problems the actual society faces is that multinational companies are increasingly detached from national economies and that they create their own offshore, separated, hidden and virtual economies (Brittain-Catlin, 2006).

Jack Blum, international expert on money laundering and one of the main opponents of “white collars” in the United States, stated that offshore centers are like a “kitchen where corporate books are cooked” (Shaxson, 2012).

Otherwise, some authors see tax havens as the main cause of financial instability (Palan, Murphy and Chavagneux, 2010).

To emphasize the negative consequences of tax avoidance over national economies, a series of organizations, such as Oxfam (2000), Tax Research LLP (Murphy, 2009), Congressional Research Service (Gravelle, 2010), Tax Justice Network (Henry, 2012), Global Financial Integrity (Kar and Freitas, 2012, Kar and Freitas, 2013) or UNCTAD (2015) dedicated their studies in regard with making estimations. Results of the above mentioned studies prove that the financial flows directed through tax havens are significantly alarming.

More than half of the financial capital that goes from a state to another is directed through tax havens.

Literature review

Unfortunately, more and more companies act according to the saying that “in business there are no rules”. Though, excepting the legislative rules, should not there be behavioral “rules”, ethical “rules” or general “rules” that would aim at the compliance with human rights?

Due to the differences that exist between countries or jurisdictions regarding the tax rates, multinational companies are encouraged to lower their tax expenditures (Brittain-Catlin, 2006). This has led to an increased international tax competition between countries. Through their study, Dietsch and Rixen (2014) reached the following conclusion: tax competition forces states to change their taxation policy in their run for mobile international capital. Thus, some countries have developed regulations that aim at attracting financial capital from other states and they do not impose any kind of taxation for certain income categories. Based on the same idea, Zorome (2007) defined offshore financial centers as being countries or jurisdictions “that provides financial services to nonresidents on a scale that is incommensurate with the size and the financing of its domestic economy”.

Offshore financial centers developed in respect with certain interest areas and each of them has created its specific infrastructure through accountants, banks or lawyers (Shaxson, 2012).

A series of authors emphasize the fact that accounting companies play a key role in the development and functioning of tax havens (Christensen and Murphy, 2004; Palan, Murphy and Chavagneux, 2010, Shaxson, 2012; Sikka, 2013).

Otherwise, Palan, Murphy and Chavagneux (2010) claim that the most important players of the international tax optimization and tax avoidance are represented by the Big 4 accounting and auditing firms. They add that such fast development of tax havens and the complexity of the tax optimization techniques would not have been possible without professional accountants, led by the Big 4 accounting firms. That is why the authors see professional accountants as “the heart” of the world’s offshore economy.

Though, one must notice the difference between tax evasion and tax avoidance. Starchild (1994) stated that tax avoidance is not synonymous to tax evasion, and that “successful people must not be punished for their ability to make money”. Though, Shaxson (2012) pinpoints the fact that there is a big gray area between the legal and the illegal offshore services. From another perspective, Dennis Healey, the Minister of Defence in the British labourist government between 1964-1970 and the Chancellor of the Exchequer¹ between 1974 and

¹ The Chancellor of the Exchequer represents the Minister of Finance in England

1979, claimed that the line between tax avoidance and tax evasion is “the width of a prison wall” (Christensen and Murphy, 2004).

Moreover, history proves that the auditing failures were behind the largest financial scandals involving huge companies such as Enron, WorldCom, Parmalat, Tyco (Shaxson, 2012). An example is the case of Enron, which developed a tax avoidance strategy (tax optimization) where 881 offshore subsidiaries were implied, out of which 692 were located only in Cayman Islands (Johnston, 2003).

Auditors play an essential role in this globalized economy and can be referred to as “the private police of capitalism” (Dunn and Sikka, 1999), considering the access to the information of audited companies.

Shaxson (2012) pinpoints the fact that international accounting standards are not elaborated by an international organism that is responsible to the governments of the member states as expected, but by a non-profit corporation.

As published on the official website, the IFRS organization is a non-profit corporation, registered in Delaware, but which has its headquarter in London, Great Britain. Delaware is considered as one of the first tax havens in the world (Palan, 2009), giving the big companies tax payment exemptions since 1880 (Deneault, 2011). This jurisdiction still has the features of a “genuine” tax haven.

Amongst the Administrators and the Members of the Consultative Council of the IFRS, it can be found a member from each company in the Big 4. Moreover, this non-profit corporation is financed by multinational companies, led by the Big 4 accounting firms. According to the last report issued by the IASB (IFRS Foundation, 2013), the operating incomes of 2013 reached 27,367,000 GBP, out of which the income originating in external contributions sum up to 78,09% (21,372,000 GBP). Approximately 9% of the total value of sponsorships comes just from the Big 4 accounting firms. The contribution of other multinational accounting companies only represents 1%. Amongst them, there can be mentioned BDO, Grant Thornton, Mazars and Crowe Howarth International.

Besides the tax competition and political implications, tax havens represent a global issue as long as they affect the standard of living of the inhabitants in certain areas.

In order to provide its own citizens the right to education, health, defense, pension, property, infrastructure, public transportation, the state definitely needs tax incomes (Sikka, 2008).

Studying in depth the phenomenon, the professor in accounting from the Essex University in Great Britain, Prem Sikka, also pinpoints the fact that tax avoidance has significantly negative social consequences and criticizes the accounting companies that participate in the violation of human rights through their tax avoidance practices (Sikka, 2013).

The relevant literature (Christian Aid, 2008; Christian Aid, 2009; Sikka, 2013; ActionAid, 2013) shows the fact that in some situations, accounting companies provide tax avoidance strategies to the largest companies and very rich individuals, even in the poorest countries in the world. Generally, these countries are located on the African continent, where in many cases the only resources are represented by the natural resources (exploited by foreign companies). Thus, if it is impossible for the state to get revenues from the taxes applied to individuals that earn less than 1 USD/day, it is also not the case of imposing taxes to the companies whose revenues drastically increase from exploiting the natural resources (Christian Aid, 2009).

To this extent, Dauphin (2000) justifies the use of tax havens through the need of protecting the wealth and assimilates these jurisdictions with some “business and enrichment trampolines”.

Big 4 accounting firms are at the top of global most successful companies, with a rich tradition and subsidiaries that are opened in more than 150 states, leading to a significant high turnover. These companies have also gained their labor market attractiveness through the consistent salaries and bonuses they offer to their employees, as well as through the professional development opportunities. In this way, they succeed in recruiting some of the best specialists in the field. Moreover, at the top of the best 100 employers made by Fortune (2015), we find all the Big 4 accounting firms: KPMG is the 63rd, PWC is the 74th, Ernst&Young is the 79th and Deloitte the 97th.

A study published in October 2012 by Harari, Meinzer and Murphy (2012) for Tax Justice Network shows that banks and Big 4 accounting firms tend to shift their operations to jurisdictions with a higher financial secrecy level.

Within the above mentioned study, 72 jurisdictions called “secrecy jurisdictions” were analyzed. They represent jurisdictions that use a high level of financial secrecy in order to attract financial capital, considered in most cases “illegal” or “abusive” (Tax Justice Network, 2015).

The high financial secrecy degree warranted by the legislation supports the growth of the companies’ profits. Authors emphasize the fact that in the run for attracting foreign financial capital, financial regulations and transparency of tax havens are undermined. As well, the results of this study show that there is a positive correlation between the number of banks and Big 4 accounting firms and the financial secrecy level of the analyzed jurisdictions.

Research methodology

Considering the relation between tax havens and Big 4 accounting firms, studied in the literature and having as a starting point the study of Tax Justice Network (Harari, Meinzer and Murphy, 2012), the purpose of this paper is to analyze the level of presence in tax havens of the Big 4 accounting firms. Within our research, we have analyzed the number of offices in all the states where the Big 4 accounting firms operate. Thus, compared to the study of Tax Justice Network, where only 72 jurisdictions called “secrecy jurisdictions” were analyzed, our study focuses on the global situation of the jurisdictions where the accounting companies in the Big 4 operate. The research requires the analysis of the presence of Big 4 accounting firms in tax havens, compared to the one in other jurisdictions.

The considered variables are: the jurisdictions where the Big 4 accounting firms operate, the number of offices in each country and the population number.

We mention that the data was gathered between March and April 2015.

In order to identify the Big 4 accounting firms offices in each country, we analyzed the web pages regarding the locations where these companies and their partners operate, published on the official websites (www.deloitte.com, www.ey.com, www.kpmg.com and www.pwc.com). As for the population number in each country, data from the World Bank (2013), Population Reference Bureau (2014), Central Intelligence Agency (2014) and United Nations Statistics Division (2012) was used. All the information was personally collected and introduced in a spreadsheet document.

Tax havens delimitation

In time, numerous organizations and researchers have tried to delimit tax havens. Thus, there are more lists of tax havens, out of which we mention the ones conducted by the Organization for Economic Cooperation and Development (1998), the International Monetary Fund (2000), Dharmapala and Hines (2006), Tax Justice Network (2007) or the U.S. Government Accountability Office (2008). Our analysis uses the U.S. Government Accountability Office (2008) list, where we added Delaware and Netherlands, as in the study performed by ActionAid (2011) (see Table 1).

Table 1. Tax havens list

No.	Jurisdiction	No.	Jurisdiction	No.	Jurisdiction
1	Andorra	19	Grenada	37	Montserrat
2	Anguilla	20	Guernsey	38	Nauru
3	Antigua and Barbuda	21	Hong Kong	39	Niue
4	Aruba	22	Ireland	40	Panama
5	Bahamas	23	Isle of Man	41	Samoa
6	Bahrain	24	Jersey	42	San Marino
7	Barbados	25	Jordan	43	Seychelles
8	Belize	26	Latvia	44	Singapore
9	Bermuda	27	Lebanon	45	Special municipalities of the Netherlands
10	British Virgin Islands	28	Liberia	46	St. Kitts and Nevis
11	Cayman Islands	29	Liechtenstein	47	St. Lucia
12	Cook Islands	30	Luxemburg	48	St. Maarten

Table 1. Tax havens list

No.	Jurisdiction	No.	Jurisdiction	No.	Jurisdiction
13	Costa Rica	31	Macao	49	St. Vincent & Grenadines
14	Curacao	32	Maldives	50	Switzerland
15	Cyprus	33	Malta	51	The Netherlands
16	Delaware	34	Marshall Islands	52	Turks and Caicos Islands
17	Dominica	35	Mauritius	53	U. S. Virgin Islands
18	Gibraltar	36	Monaco	54	Vanuatu

Source: Own processing after the United States Government Accountability Office (2008) with additions from ActionAid (2011)

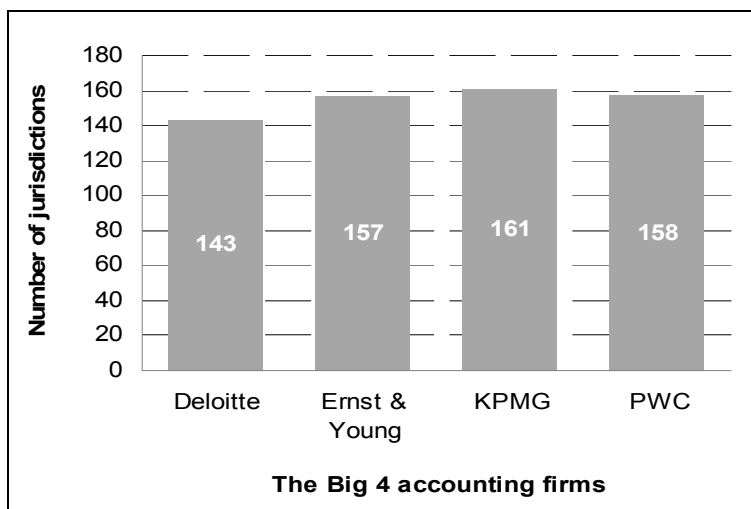
Compared to the initial list, a series of changes were made as in October 2010 the Netherlands Antilles were dissolved. From this moment on, the Netherlands Antilles, Curacao and St. Maarten became autonomous states, while Bonaire, St. Eustatius and Saba became “new municipalities” of the Netherlands, meaning that Curacao and St. Maarten are not dependencies of the Netherlands and have the possibility to organize their own governments. As for Bonaire, St. Eustatius and Saba, they wanted to keep a very strong relation with the Netherlands and preferred not to become independent. Now, the Kingdom of the Netherlands consists of the Netherlands, the independent states of Aruba, Curacao and St. Maarten (Caribbean part of the Kingdom) and the Bonaire, St. Eustatius and Saba (Caribbean Netherlands) special municipalities (Government of the Netherlands, 2010).

Research results

From the analysis of the places Big 4 accounting firms operate, we identified the fact that they have offices in 189 jurisdictions, out of which 41 jurisdictions are represented by tax havens. In other words, approximately 22% of the countries Big 4 accounting firms operate in are tax havens. **Figure 1** shows that Deloitte is located in just 143 jurisdictions, while the other Big 4 accounting firms can be found in more countries: KPMG has offices in 161 jurisdictions, PWC has offices in 158 offices, and Ernst & Young has offices in 157 jurisdictions.

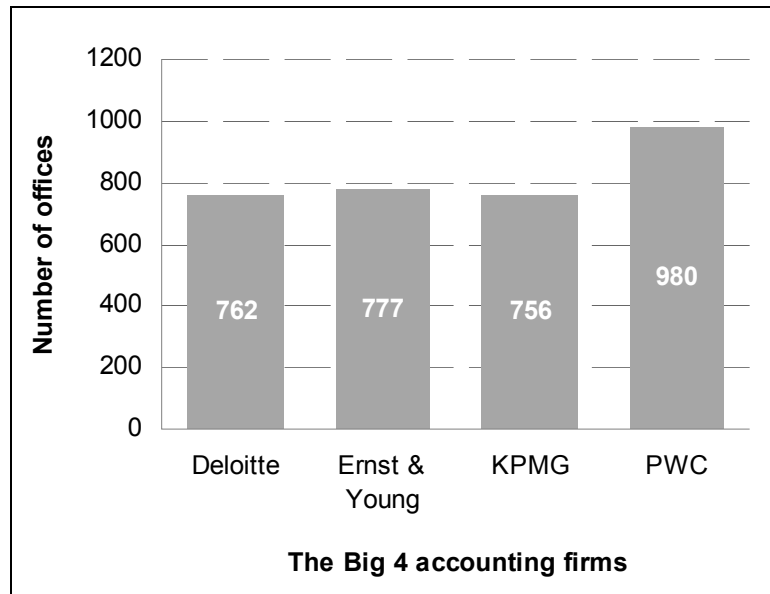
Also, the Big 4 accounting firms operate through 3,275 offices worldwide. With 980 offices, PWC is placed first in this ranking. The other 3 companies have a slightly equal number of offices: Deloitte has 762, Ernst & Young has 777 and KPMG has 756 (see **figure 2**).

Figure 1. Number of countries where the Big 4 accounting firms operate in 2015

Source: Own processing

Figure 2. Number of Big 4 accounting firms offices operating worldwide in 2015

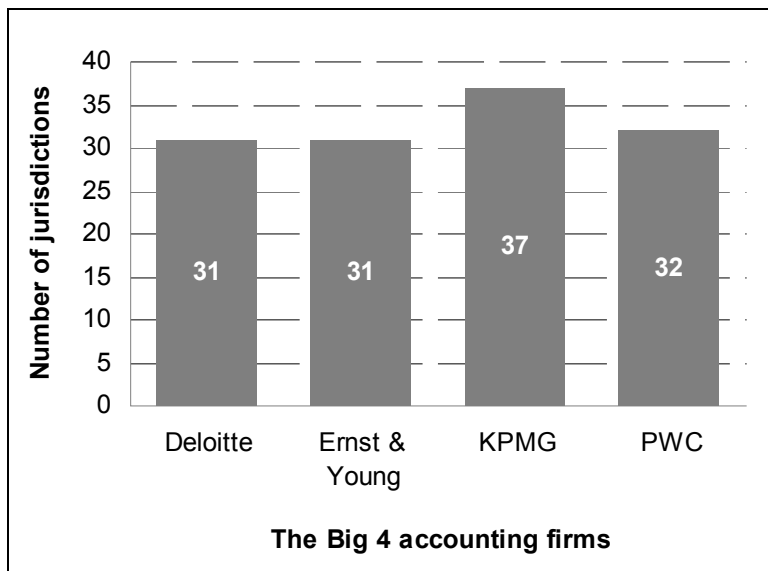
Source: Own processing

As for the presence in tax havens of the Big 4 accounting firms, we notice in **Figure 3** that KPMG has offices in 37 tax havens, PWC has offices in 32 tax havens, while Deloitte and Ernst & Young have offices in 31 tax havens; as a whole, Big 4 accounting firms operate in 41 different tax havens.

Regarding the total number of offices belonging to the Big 4 accounting firms, we have identified the fact that 286 are opened in tax havens. Thus, we can state that approximately 9% of the offices of the accounting companies in the Big 4 are in tax havens. **Figure 4** shows that, of all the Big 4 accounting firms, PWC has the most offices in tax havens (81). The second place belongs to KPMG, with 77 offices in tax havens, though it has the smallest number of offices in the world compared to the other 3 companies. Deloitte has 63 offices, and Ernst & Young has 65 offices in tax havens. Taking into consideration the percentages, it results that 8.27% of the PWC offices, 10.19% of the KPMG offices, 8.37% of the Ernst & Young offices and 8.27% of Deloitte offices operate in tax havens. We thus notice that, compared to the total number of offices, KPMG tends to have more offices in tax havens than the other Big 4 accounting firms.

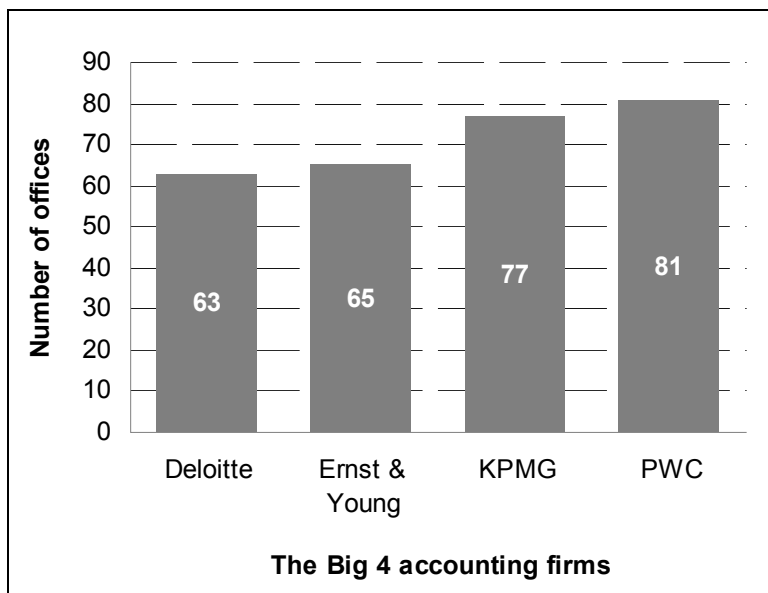
Figure 5 displays the first 20 countries regarding the number of the Big 4 accounting firms offices. From here, it can be noticed that most of the offices are located in the United States of America (356), Sweden (245), Italy (158), Canada (140), Norway (125), Japan (121) and in the United Kingdom (107). Considering the population number and the fact that the economy of the United States is the largest in the world, it is easy to understand why there is an increased number of offices of the Big 4. In turn, it could be surprising that there are so many offices of the Big 4 accounting firms in Sweden. Though, we must notice that compared to the size of its economy, Sweden became the largest private equity market in Europe (Magnusson, 2013). This is the result of the fact that this country offers the opportunity of avoiding capital gains taxes from equity investments through an "investment vehicle" called „kapitalförsäkring" (Molin, 2010). That is why Sweden can be considered as being "Europe's secret tax haven" (Molin, 2010). We cannot ignore the fact that more than half of the countries in **Figure 5** are from Europe (11 of 20), and excepting Norway and Switzerland, all of them are member states of the European Union. This shows that Big 4 accounting firms are usually located in economic developed regions or in places characterized by an intense financial activity.

Figure 3. Number of tax haven jurisdictions where the Big 4 accounting firms operate in 2015

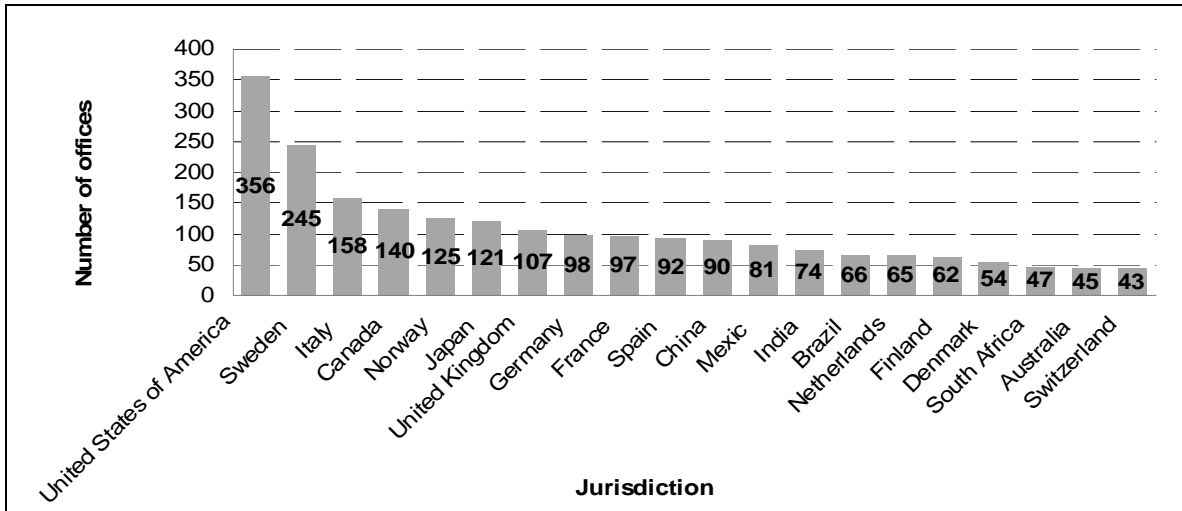
Source: Own processing

Figure 4. Number of Big 4 accounting firms offices operating in tax havens in 2015

Source: Own processing

Figure 5. Number of Big 4 accounting firms offices by countries in 2015

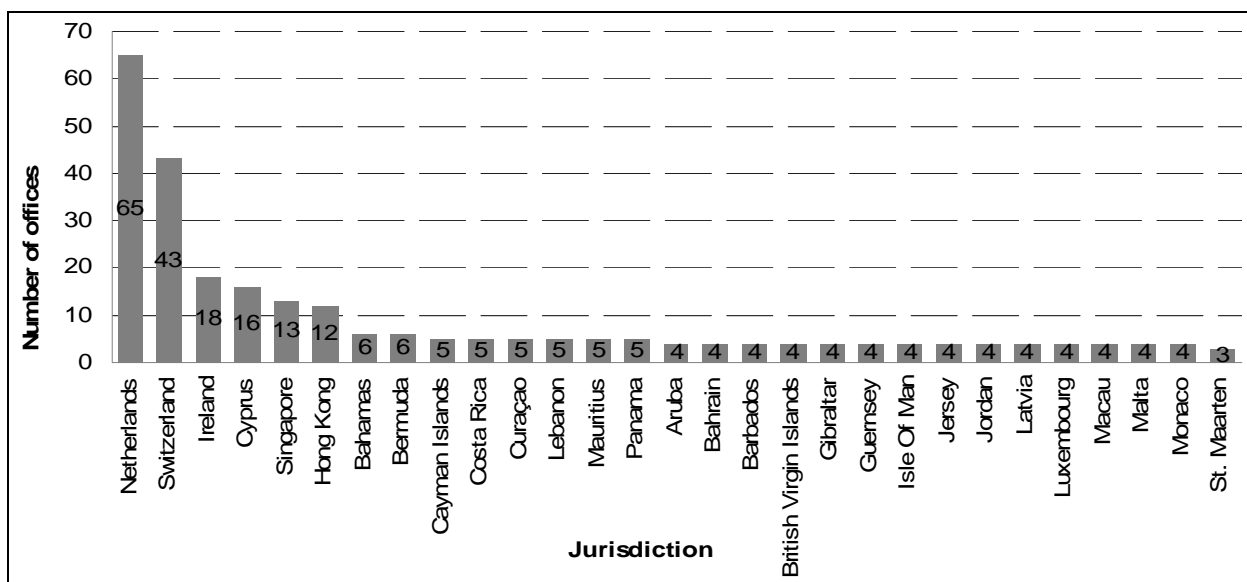

Source: Own processing

Figure 6 displays the top jurisdictions of tax havens where most of the offices belonging to the Big 4 accounting firms are operating. We observe that the tax havens where are located the most offices are: the Netherlands (65), Switzerland (43), Ireland (18), Cyprus (16), Singapore (13) and Hong Kong (12). So, we notice

that the tax havens with the highest number of offices of the Big 4 accounting firms are from Europe. As a whole, we can notice that approximately 9% of the total number of offices belonging to the Big 4 accounting firms, are located in tax havens.

Figure 6. Number of Big 4 accounting firms offices operating in tax havens in 2015

Source: Own processing

Further, we consider that it is important to analyze the number of Big 4 accounting firms which are located in

each of the 41 tax havens.

Table 2. Number of Big 4 accounting firms located in tax havens in 2015

No.	Jurisdiction	No. of Big 4 firms	No.	Jurisdiction	No. of Big 4 firms
1.	Aruba	4	22.	Malta	4
2.	Bahamas	4	23.	Mauritius	4
3.	Bahrain	4	24.	Monaco	4
4.	Barbados	4	25.	Netherlands	4
5.	Bermuda	4	26.	Panama	4
6.	British Virgin Islands	4	27.	Singapore	4
7.	Cayman Islands	4	28.	Switzerland	4
8.	Costa Rica	4	29.	Andorra	2
9.	Curaçao	4	30.	Bonaire	2
10.	Cyprus	4	31.	Liechtenstein	2
11.	Gibraltar	4	32.	St. Lucia	2
12.	Guernsey	4	33.	St. Maarten	2
13.	Hong Kong	4	34.	Turks and Caicos Islands	2
14.	Ireland	4	35.	Antigua and Barbuda	1
15.	Isle of Man	4	36.	Cook Islands	1
16.	Jersey	4	37.	Liberia	1
17.	Jordan	4	38.	Marshall Islands	1
18.	Latvia	4	39.	Seychelles	1
19.	Lebanon	4	40.	St. Vincent and Grenadines	1
20.	Luxembourg	4	41.	United States Virgin Islands	1
21.	Macao	4			

Source: Own processing

From **Table 2**, it can be noticed that in 28 tax havens are located all the companies in the Big 4, in 6 tax havens are located only two Big 4 accounting firms, while in 7 tax havens just one company out of the 4 is located. We can see from this data that in most of the tax havens are operating all of the Big 4 accounting firms. All these companies have offices even in some jurisdictions with a very low number of inhabitants, such as the British Virgin Islands, Gibraltar, Monaco, Cayman Islands, Bermuda, Guernsey, Isle of Man etc. Certainly, this situation could lack logics if accounting firms would not provide services to numerous offshore companies registered in these jurisdictions.

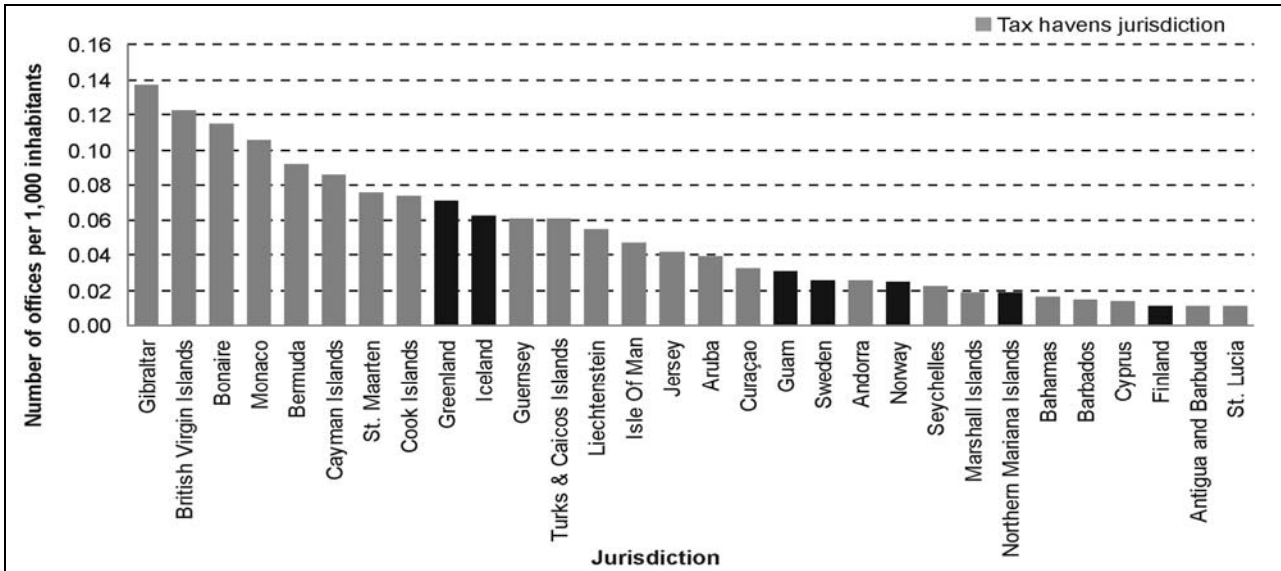
In order to emphasize in a more accurate manner the link of the Big 4 companies with tax havens, we have reported the number of offices of the Big 4 companies which operate in these jurisdictions to 1,000 inhabitants

for each country, after the model in the study of Tax Justice Network (Harari, Meinzer and Murphy, 2012).

Thus, **figure 7** displays the first 30 jurisdictions with the highest index of Big 4 accounting companies' presence. We notice that out of the first 30 jurisdictions, 21 of them are tax havens, representing 77% of the total number. Moreover, it can be seen that in the case of tax havens, the report between the number of offices of the Big 4 accounting companies and the number of inhabitants, registers high values. As such, the highest values of this index can be found in the case of some jurisdictions like Gibraltar (0.137057), British Virgin Islands (0.122399), Bonaire (0.114890), Monaco (0.105733), Bermuda (0.092274), Cayman Islands (0.085565) and St. Maarten (0.075586).

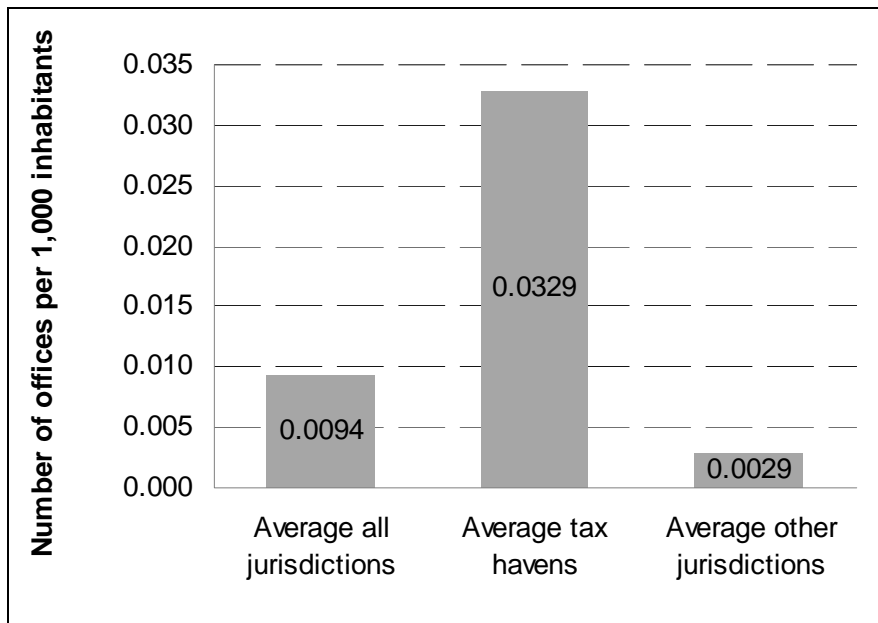
It is yet another proof that companies in the Big 4 play an essential role in the functioning of tax havens.

Figure 7. Number of Big 4 accounting firms offices operating in tax havens per 1 000 inhabitants in 2015

Source: Own processing

Figure 8. The average number of Big 4 accounting firms offices per 1 000 inhabitants by location in 2015

Source: Own processing

By analyzing the average results from the comparison between tax havens jurisdictions and the other jurisdictions, we notice from **figure 8** that the difference is significant. We also observe that Big 4 accounting firms tend to operate in tax havens through an disproportionate number of offices reported to the inhabitants' number. While the average number of offices for 1,000 inhabitants in tax havens is just 0.0329, in the case of other countries, this average only reaches 0.0029. In other words, the average value of this index for tax havens is 11 times higher than the average value in other states.

Conclusions

By analyzing the locations where Big 4 accounting firms operate in, we found that they are present in 189 jurisdictions out of which 41 jurisdictions are tax havens. In other words, approximately 22% of the jurisdictions the Big 4 accounting firms operate in are tax havens.

As for the number of offices through which these companies operate, we found that there are 3,275 offices in the world where, approximately 9% (286 offices) are located in tax havens. Considering the ratio of the number of tax havens and the other countries where Big 4 accounting firms are operating (41 to 148), we see that the number of offices in tax haven jurisdictions is significant.

Globally, most offices of the Big 4 accounting firms are located in the United States (356), Sweden (245) and Italy (158). As only for tax havens, most offices are located in three European traditional tax havens: the Netherlands (65), Switzerland (43) and Ireland (18).

Considering the 4 analyzed accounting companies, KPMG is present in most of the tax havens, while PWC has the highest number of offices in the tax havens jurisdictions.

Another perspective of the analysis of the presence of Big 4 accounting firms in tax havens required the ratio between the number of offices and 1,000 inhabitants. Results show that the highest values of this index appear in the case of tax havens. Jurisdictions as Gibraltar, British Virgin Islands, Bonaire, Monaco, Bermuda, Cayman Islands or St. Maarten registered values that significantly overpass the values corresponding to the non-tax havens jurisdictions. For example, in the case of Romania, the index value is 0.001151 and in the case of Gibraltar, the value of this index is more than 119 higher (0.137057).

Subsequently, we calculated in a separate manner the average of this index for the tax haven jurisdictions and we compared the result to the average of the index corresponding to the other jurisdictions in which accounting companies in the Big 4 are present. As a result of the analysis, we noticed that the average of tax havens is 11 times higher compared to the average of the other jurisdictions.

Thus, the presence of numerous offices belonging to Big 4 accounting firms or partners in tax havens cannot be justified by comparing it to the internal economic activity of these states. In this regard, this disproportionate presence reported to the inhabitants' number can be explained through the fact that accounting firms provide their services to companies whose economic and financial activity originates from outside of these jurisdictions.

Acknowledgement

This work was cofinanced from the European Social Fund through Sectoral Operational Programme Human Resources Development 2007-2013, project number POSDRU/159/1.5/S/142115 „Performance and excellence in doctoral and postdoctoral research in Romanian economics science domain”.

REFERENCES

1. ActionAid (2011), *Addicted to tax havens: The secret life of the FTSE 100*, available on-line at http://www.actionaid.org.uk/sites/default/files/doc_lib/addicted_to_tax_havens.pdf
2. Brittain-Catlin, W. (2005), *Offshore: the dark side of the global economy*, Picador, New York.
3. Christensen, J. and Murphy, R. (2004), *The Social Irresponsibility of Corporate Tax Avoidance: Taking CSR to the bottom line*, Development, 47(3), pp. 37–44.
4. Dauphin, C. (2000), *Ghidul cu adevărat practic al paradisurilor fiscale*, translated by Câmpeanu, A., Editura Tribuna, București.

5. Dharmapala, D. and Hines, J.R. (2006), *Which countries become tax havens?*, National Bureau of Economic Research, Working Paper 12802, pp.1-48.
6. Deneault, A. (2011), *Offshore: tax havens and the rule of global crime*, The New Press, New York.
7. Dietsch, P. and Rixen, T. (2014), *Tax competition and global background justice*, The Journal of Political Philosophy, 22 (2), pp. 150-177.
8. Dunn, J., and Sikka, P. (1999), *Auditors: Keeping the public in the dark*, Association for Accountancy and Business Affairs, Essex, U.K.
9. Gravelle, J.G. (2010), *Tax havens: International tax avoidance and evasion*, Congressional Research Service, Washington, D.C.
10. Harari, M., Meinzer, M. and Murphy, R. (2012), *Financial Secrecy, Banks and the Big 4 Firms of Accountants*, Tax Justice Network.
11. Henry, J. S. (2012), *The Price Of Offshore Revisited*, Tax Justice Network.
12. Johnson, J. and Holub, M. (2004), *Stanley Works: to Bermuda or not to Bermuda, that was the question*, Journal of Financial Crime, 11 (2), pp. 186 – 194.
13. Johnston, D.C. (2003), *Tax Moves by Enron Said to Mystify the I.R.S.*, New York Times, 13 februarie 2003.
14. Kar, D. and Freitas, S. (2012), *Illicit Financial Flows from Developing Countries: 2001-2010*, Global Financial Integrity.
15. Kar, D. and Freitas, S. (2013), *Russia: Illicit Financial Flows and the Role of the Underground Economy*, Global Financial Integrity.
16. Magnusson, N. (2013), *Sweden's Carried Interest Tax Crusade Jeopardizes Haven Status*, Bloomberg, available on-line at <http://www.bloomberg.com/news/articles/2013-01-09/sweden-s-carried-interest-tax-crusade-jeopardizes-haven-status>
17. Molin, J. (2010), *Sweden a tax haven for investors*, The Local Sweden, available on-line at <http://www.thelocal.se/20100326/25756>
18. Murphy, R. (2009), *The Direct Tax Cost of Tax Havens to the UK*, Tax Research LLP.
19. Palan, R. (2009), *The history of tax havens*, History and Policy, available on-line at <http://www.historyandpolicy.org/papers/policy-paper-92.html>
20. Palan, R., Murphy, R. and Chavagneux, C. (2010), *Tax havens: how globalization really works*, Cornell University Press, New York.
21. Shaxson, N. (2012), *Treasure islands: uncovering the damage of offshore banking and tax havens*, Palgrave Macmillan, New York.
22. Sikka, P. (2008), *Enterprise culture and accountancy firms: new masters of the universe*, Accounting, Auditing & Accountability Journal, 21 (2), pp. 268-295.
23. Sikka, P. (2013), *The tax avoidance industry: accountancy firms on the make*, Critical perspectives on international business, 9 (4), pp. 415-443.
24. Starchild, A. (1994), *The tax haven report*, in György, K., László, V., Neacșu, C. (1999), „Comaniile offshore și metode legale de reducere a impozitelor”, Edited by Napoca Star, Cluj-Napoca.
25. Wood, R.W. (2015), *10 Notorious Tax Cheats: Queen Of Mean Leona Helmsley Proved Little People Can Put You In Jail*, Forbes, available on-line at <http://www.forbes.com/sites/robertwood/2015/04/17/10-notorious-tax-cheats-queen-of-mean-leona-helmsley-proved-little-people-can-put-you-in-jail/>
26. Zorome, A. (2007), *Concept of Offshore Financial Centers: In Search Of An Operational Definition*, IMF Working Paper WP/07/87.
27. ActionAid (2013), *Deloitte in Africa – Advising big business on how to avoid tax in some of the world's poorest countries*, available on-line at http://www.actionaid.org/sites/files/actionaid/deloitte_report_v5.pdf
28. Central Intelligence Agency (2014), *The World Factbook*, available on-line at <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2119.html#gi>
29. Christian Aid (2008), *Death and taxes: the true toll of tax-dodging*, Christian Aid, London.
30. Christian Aid (2009), *The big tax return*, Christian Aid, London.

31. Fortune, *100 Best Companies to Work For*, available on-line at <http://fortune.com/best-companies/>
32. Government of the Netherlands (2010), *New constitutional order*, available on-line at <http://www.government.nl/issues/caribbean-parts-of-the-kingdom/new-constitutional-order>
33. IFRS Foundation, *ANNUAL REPORT 2013. Charting progress towards global accounting standards*, pp. 44-48, available on-line at <http://www.ifrs.org/About-us/IFRS-Foundation/Oversight/Annual-reports/Documents/IFRS-Foundation-Annual-Report-2013.pdf>
34. International Monetary Fund (2000), *Offshore Financial Centers, IMF Background Paper*, available on-line at <http://www.imf.org/external/np/mae/oshore/2000/eng/back.htm>
35. OECD (1998), *Economic Outlook*, Organization for Economic Cooperation and Development, Volume 1998, Issue 1.
36. Oxfam (2000), *Tax havens: Realising the hidden billions for poverty eradication*, Oxford: Oxfam GB Policy Paper.
37. Population Reference Bureau (2014), *World population data sheet*, available on-line at <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL>
38. Tax Justice Network (2007), *Identifying Tax Havens and Offshore Finance Centres*, available on-line at http://www.taxjustice.net/cms/upload/pdf/Identifying_Tax_Havens_Jul_07.pdf
39. Tax Justice Network (2015), *Financial Secrecy Index*, available on-line at <http://www.financial-secrecyindex.com/>
40. UNCTAD (2015), *The fiscal role of multinational enterprises: towards guidelines for Coherent International Tax and Investment Policies*, UNCTAD Investment and Enterprise Division, Working Paper 3/26/2015.
41. United Nations Statistics Division (2012), *World Statistics Pocketbook*, available on-line at <https://data.un.org/>
42. United States Government Accountability Office (2008), *International Taxation: Large U.S. Corporations and Federal Contractors with Subsidiaries in Jurisdictions Listed as Tax Havens or Financial Privacy Jurisdictions*, Report to Congressional Requesters, GAO-09-157, Washington, D.C.
43. World Bank (2013), *Population*, available on-line at <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL>
44. www.deloitte.com
45. www.ey.com
46. www.kpmg.com
47. www.pwc.com

Considerations Regarding the Triad of Sustainability in European Companies

---

Assistant Professor Mihaela DUMITRAȘCU,
Ph.D.
Bucharest University of Economic Studies, Romania,
e-mail: mihaela.dumitrascu@cig.ase.ro

Abstract

Sustainability is very important for organizations. It is however difficult to quantify, since it has a voluntary nature. Initiatives in terms of sustainable development bring a long term benefit. The paper analyzes the three-dimensional concept. In terms of methodology, it was used a sample of listed European companies, from different sectors and were analyzed the disclosed annual reports of sustainability. Were also observed other aspects disclosed voluntarily by selected companies. The issues which were noted in these reports are: eco-efficiency, dialogue with stakeholders, corporations' citizenship, human capital development etc. The relevance of the study is that it provided a homogeneous image on a heterogeneous field. It is noted that companies still give great importance to this issue which they consider as an investment generating medium or long term benefits.

Keywords: sustainability, responsibility, European companies, Stoxx Index

JEL Classification: Q56, M14, G39

Introduction

Number one represents homogeneity, harmony. If it is divided, results two, a rivalry, a development. This dualism is still tense and therefore cannot be perceived as a progression. When we have polarities, we seek to find a balance, therefore we have a triad. We have many examples in nature: matter's states (solid, fluid, gaseous), plants' parts (root, leaf, flower), music (harmony, rhythm, melody).

Based on the above ones, we can summarize that there are some situations that is not right to judge them in dualistic terms. For example, the antithesis of good-bad is not satisfactory in its completeness. Trinitarian thinking helps to acquire knowledge according to reality.

These considerations guide us, in our context, to the importance given to *Triple Bottom Line (TBL)*.

A challenge and also a subject of disagreement is the fact that *Triple Bottom Line* is used as a managerial decision algorithm. For some managers greater importance is presented by figures, instead of facts.

The added value of this article is given by the qualitative research on sustainability practices.

Bearing in mind that we are talking about a heterogeneous field, there are not so many studies so far. The chosen sample is composed by 40 European listed companies, classified ascending regarding the sustainability index. For a better relevance were used all companies, bearing in mind that there is a diversity of sectors of activity and of origin countries (**Table 1**). There were analysed the annual reports regarding sustainability for the year 2014. The information were structured by the disclosed data on the webpage of the companies and from another external sources (monthly publications). The added value of this article is useful for both managers of the companies and researchers, bringing an homogenous image of a heterogeneous field.

The paper comprises: an introduction, the study of the specialized literature, through investigation of the studies done before the present research, the description of the research methodology used, the analysis and interpreting of the results, conclusions and future research.

Review of the specialized literature

Sustainability, as shown in the literature, is nothing but medium and long term responsibility and is seen through the three interdependent and interconnected pillars: economic, ecological and social, being an important aspect for organizations and for stakeholders (**Figure 1**). The concept was first introduced by the United Nations Commission in 1987 and subsequently presented by John Elkington in 1994, in his paper "*Towards the Sustainable Corporation: Win-win-win business for Sustainable Development*". This was explained four years later in the work of the same author, "*Cannibals with Forks: the Triple Bottom Line of 21st Century Business*" Elkington (1998, p 72) and by Brown et al (2006). The basic idea that can be drawn is that what is immeasurably is also difficult to manage.

The strategy to be considered should emphasize the need for social, environmental and financial responsibility, should promote ethics and transparency in business.

As society evolves, the citizens' desire for a cleaner and safer environment intensifies. So shows up the notion of *triple bottom line*, from the writings of Adam Smith, which actually contributes to the development of a friendly environment.

Globalization and diversity make quite difficult the existence of homogeneous reports regarding responsibility, which is actually a catalyst for sustainability. This is reflected by adopting their own standards by companies, voluntarily implemented, making them very hard for comparison.

The concept of *triple bottom line* (Table 2**) refers to:**

- **social dimension** (human capital, social aspect): an organization applying *triple bottom line* will not use child labor, will give motivating salaries to employee, will maintain a safe working space, will observe an optimal working without applying operation or forced labor;
- **environmental dimension** (natural capital, environmental aspect): an organization applying *triple bottom line* will not produce dangerous goods or toxic ones;
- **economic dimension** (economic aspect): an organization applying *triple bottom line* will not see the income limited to economic, but will see it as a benefit to society.

Table 1. Analysed Companies and their sector of activity

No.	Company	Sector	Country
1	Abb	Industrial Goods & Services	CH
2	Air Liquide	Chemicals	FR
3	Allianz	Insurance	DE
4	Asml Hldg	Technology	NL
5	Axa	Insurance	FR
6	Bco Bilbao Vizcaya Argentaria	Banks	ES
7	Bco Santander	Banks	ES
8	Bg Grp	Oil & Gas	GB
9	Bmw	Automobiles & Parts	DE
10	Bnp Paribas	Banks	FR
11	British American Tobacco	Personal & Household Goods	GB
12	Bt Grp	Telecommunications	GB
13	Cie Financiere Richemont	Personal & Household Goods	CH
14	Danone	Food & Beverages	FR
15	Deutsche Telekom	Telecommunications	DE
16	Ericsson Lm B	Technology	SE
17	Glaxosmithkline	Healthcare	GB
18	Hennes & Mauritz B	Retail	SE
19	Berdrola	Utilities	ES
20	Imperial Tobacco Grp	Personal & Household Goods	GB
21	Ing Grp	Banks	NL
22	Intesa Sanpaolo	Banks	IT
23	Lloyds Banking Grp	Banks	GB
24	Lvmh Moet Hennessy	Personal & Household Goods	FR
25	National Grid	Utilities	GB
26	Nestle	Food & Beverages	CH
27	Novartis	Healthcare	CH
28	Novo Nordisk B	Healthcare	DK
29	Prudential	Insurance	GB
30	Reckitt Benckiser Grp	Personal & Household Goods	GB
31	Roche Hldg P	Healthcare	CH
32	Sanofi	Healthcare	FR
33	Sap	Technology	DE
34	Schneider Electric	Industrial Goods & Services	FR
35	Siemens	Industrial Goods & Services	DE
36	Telefonica	Telecommunications	ES
37	Unilever Nv	Personal & Household Goods	NL
38	Unilever Plc	Personal & Household Goods	GB
39	Vodafone Grp	Telecommunications	GB
40	Zurich Insurance Group	Insurance	CH

DIMENSIONS	CRITERIA
ECONOMIC	CORRUPTION CORPORATE GOVERNANCE CLIENT MANAGEMENT INVESTORS RELATIONSHIPS RISK MANAGEMENT CORPORATE CITIZENSHIP
SOCIAL	STAKEHOLDERS DIALOG EMPLOYEES INDICATORS HUMAN CAPITAL DEVELOPMENT SOCIAL REPORTING QUALITATIVE WORK FORCE
ECOLOGICAL	ECOEFICIENCY ENVIRONMENTAL POLICIES ENVIRONMENTAL REPORTING

Source: www.sustainability-index.com – Corporate Sustainability Assessment

Methodology and research results

Regarding the research methodology used in this paper, there were chosen a number of companies from various fields. The chosen sample includes 40 listed European companies, ordered ascending by sustainability index STOXX® Europe 40 Sustainability at year ended 2014. This index is eloquent in terms of environmental, social and corporate governance aspects and is covering 18 European countries such as: Austria, Belgium, Denmark, Finland, France, Germany, Greece, Iceland, Ireland,

Italy, Luxembourg, the Netherlands, Norway, Portugal, Spain, Sweden, Switzerland and the United Kingdom and 14 sectors of activity.

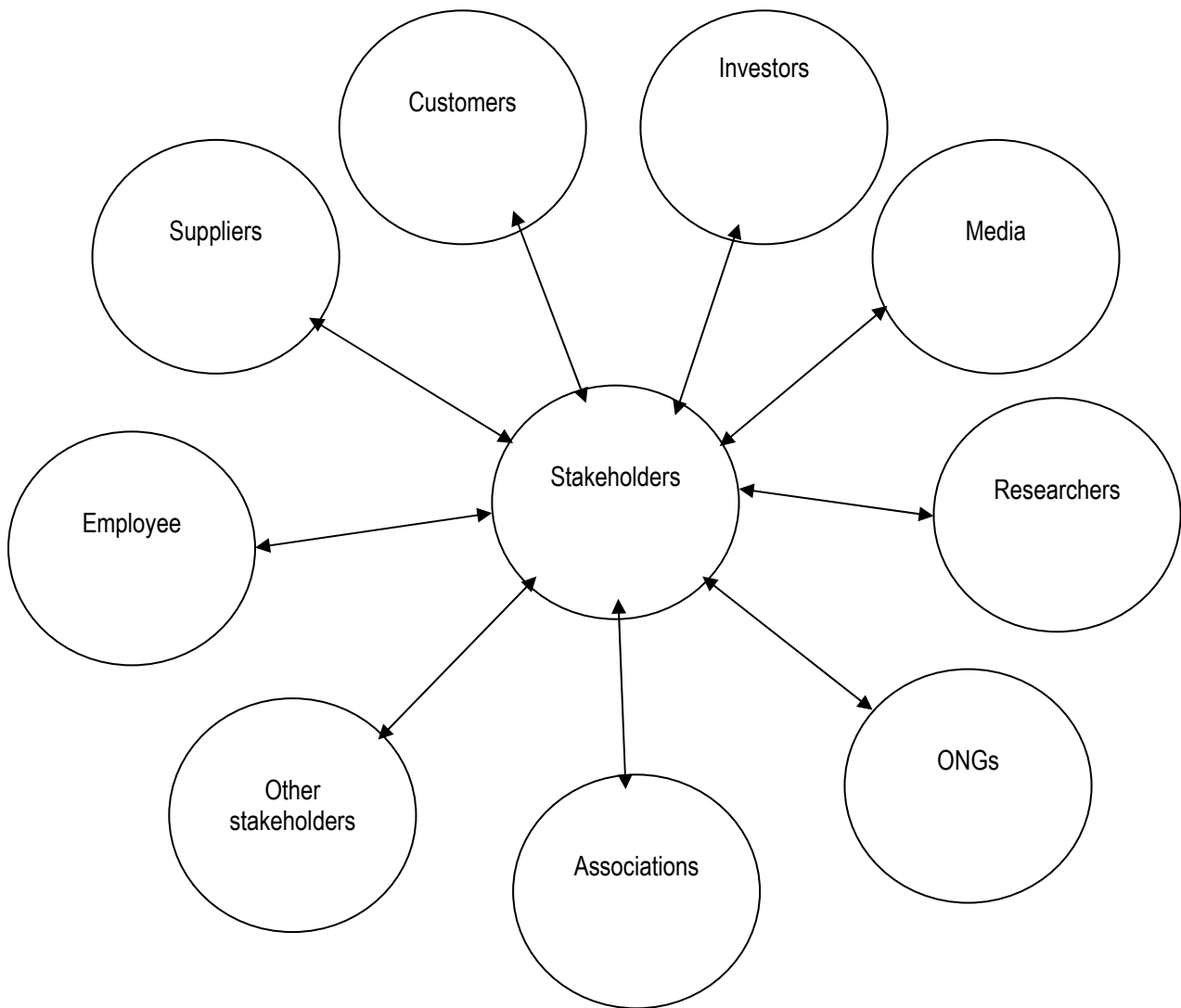
(Table 1). An original contribution envisaged in this paper is the *triple bottom line* aspects, which are analyzed and are detailed in the table below. The general sustainability criteria are divided in 3 major categories: economic, social and ecological, with more sub dimensions (Table 2).

The main CSR domains includes art, culture, economics, education, environment, religion and sport (Table 3).

No.	Category of CSR activities
1	Art and culture
2	Economics
3	Education
4	Environment
5	Religion
6	Sport

Source: Author, based on the study

Figure 1. The Main Stakeholders

Source: Author's projection

Economic dimension:

- ✓ **ABB și DANONE** recorded economic performance in areas such as risk management, market strategies.
- ✓ **AIR LIQUIDE** engaged in actions such as donations and other community and financial investments etc. Air Liquide has a code of conduct for buyers, translated into 13 languages. The staff provides tutoring activities for children through the Air Liquide Foundation.

- ✓ **ALLIANZ** promotes sustainable investments.
- ✓ **BG GRP** engages in dialogue with stakeholders, in the development of human capital.
- ✓ **DEUTSCHE TELEKOM** is concerned about the dialogue with stakeholders.
- ✓ **LM ERICSSON B** ensures fiscal responsibility, freedom of expression, the responsible use of land, anti-fraud policies, stakeholder consultation.

- ✓ **GLAXOSMITHKLINE** ensures cooperation between stakeholders.
- ✓ **HENNES & B MAURITZ** cooperates with partners who respect the environment. Most products are made in poor countries, thereby the company is also creating jobs.
- ✓ **INTESA SANPAOLO** maintains dialogue with stakeholders.
- ✓ **NOVO NORDISK B** maintains continuous dialogue with stakeholders.

Social dimension:

- ✓ **AIR LIQUIDE** provides training, workplace safety, diversity (the group holds 50,250 men and women from 80 countries), facilitates and accelerates knowledge transfer, motivates and involves employee in socially responsible actions and activities, supports the local community, offering donations.
- ✓ **BILBAO VIZCAYA ARGENTARIA BCO**. Education is a strategic priority of the group. It is promoted the access to finance for all, through the Foundation for microfinance and through the introduction of low-cost channels and products for people with low incomes.
- ✓ **BCO SANTANDER** engages in educational actions, in arts and culture, in biodiversity and volunteering.
- ✓ **BMW** promotes innovation and social inclusion.
- ✓ **BNP PARIBAS** promotes diversity, providing training for employees and philanthropy activities.
- ✓ **CIE FINANCIERE RICHEMONT** holds sustainable construction.
- ✓ **DEUTSCHE TELEKOM** is involved in volunteering, in sponsorships, in investments in educational projects, in staff training, in maintaining the balance between working hours and leisure time.
- ✓ **LM ERICSSON B** respects human rights, promotes diversity and inclusion, access to education, health services, professional training courses.
- ✓ **GLAXOSMITHKLINE** promotes human rights and transparency, promotes diversity, innovation and volunteering.
- ✓ **HENNES & B MAURITZ** invests in local communities.
- ✓ **LLOYDS BANKING GRP** promotes diversity and social inclusion, community support.
- ✓ **LVMH MOET HENNESSY** is engaged in philanthropic initiatives.
- ✓ **NESTLE** invests in local communities, ensures safe for work, promotes diversity, is offering staff training.
- ✓ **NOVARTIS** provides access to health care.
- ✓ **NOVO NORDISK B** provides access to health care and community support.
- ✓ **PRUDENTIAL** encourages and supports the local community transformation, sponsorships, socially responsible investment, diversity and social inclusion.
- ✓ **ROCHE HLDG P** offers community support.
- ✓ **SANOFI** is investing in community, health and safety at work, encourages diversity.
- ✓ **SAP** is involved in volunteering, employment growth, education, social diversity.
- ✓ **BG GRP**: provides employment motivating (there are 75 nationalities from 25 countries, 28% of employees are women at management level 9% are from non-OECD countries).
- ✓ **DANONE**: is engaged in philanthropic acts, in adopting measures to decrease workplace accidents by 24% compared to 2009, increasing the number of training hours to 31 hours compared to 28 the previous year, increasing gender parity (increased by 43% the number of women managers).
- ✓ **ABB**: gives importance to training courses.

Ecological dimension:

- ✓ **ABB** is involved in reducing electricity consumption by 2% annually, in reducing carbon dioxide emissions.
- ✓ **AIR LIQUIDE** ensures energy efficiency, develops projects regarding waste management.
- ✓ **ALLIANZ** is involved in preventing deforestation, in reducing carbon emissions, in offering green products and services.
- ✓ **ASML HLDG** ensures energy efficiency, reduces carbon footprint, saves paper, reduces water consumption, is involved in recycling, waste reduction.

- ✓ In the company **BG** NOx emissions increased by 27%, SO2 emissions decreased by 9%, was achieved the reducing of energy consumption by 2.5% annually.
- ✓ **BCO SANTANDER** invests in energy efficiency.
- ✓ **BMW** ensures the energy efficiency, the carbon emissions reduction, waste management, is reducing water consumption, is reducing fuel consumption.
- ✓ **BNP PARIBAS** is involved in socially responsible investments, in offering green products and services, in carbon footprint reduction, financial support for research on climate change.
- ✓ **BRITISH AMERICAN TOBACCO** is involved in reducing carbon emissions, in reducing energy and water.
- ✓ **CIE FINANCIERE RICHEMONT** is involved in 10% reduction of carbon emissions, in reducing water consumption by 41% over the previous year and the recycling rate by 85%.
- ✓ **DEUTSCHE TELEKOM** ensures energy efficiency, is reducing carbon emissions, is promoting sustainability and the efficient use of raw materials.
- ✓ **LM ERICSSON B** is involved in waste management, biodiversity, responsible consumption of water, renewable energy, efficient use of resources.
- ✓ **GLAXOSMITHKLINE** reduces animal testing, reduces carbon emissions, reduces water consumption, reduces energy consumption.
- ✓ **HENNES & MAURITZ B.** In relation to raw materials and materials used by the company e can mention cotton, recycled plastic to streamline energy consumption, recycled polyester and polyamide, organic linen, organic hemp, organic silk, organic leather, organic wool etc. 27% of the electricity used is from renewable sources. Carbon emissions were reduced by 14%. It was reduced the water consumption, animals are not made to suffer.
- ✓ **LLOYDS BANKING GRP** has reduced the greenhouse gas emissions, has adopted energy efficiency measures, is reducing travel for work purposes.
- ✓ **LVMH MOET HENNESSY** uses a recycling platform.

- ✓ **NESTLE** preserves the natural capital, is ensuring the efficiency of resource used, of water and energy.
- ✓ **NOVARTIS** protects the environment.
- ✓ **NOVO NORDISK B** gives importance to environment and climate change, is carrying out research on embryos of mice.
- ✓ **ROCHE HLDG P** reduces carbon footprint, uses the resources efficiently, is involved in recycling.
- ✓ **SANOFI** reduces greenhouse gas emissions, reduces carbon footprint, participates in planting trees.
- ✓ **SCHNEIDER ELECTRIC** ensures energy efficiency, renewable energy, reduces energy consumption.

Common issues to all analyzed reports

- ✓ reducing energy consumption
- ✓ using the alternative energy sources or daylight use
- ✓ reducing the use of air conditioning or ventilation introduction
- ✓ reducing water consumption
- ✓ promoting public transport among employees or using bikes

Conclusions

Proper management of human resources and the progress in sustainability are leading to increased of productivity or lower costs. Social or environmental issues can influence performance and therefore could be developed a study in this regard. The purpose of research is to observe the responsibility of the companies for their impact on society, which means, first, that an organization takes into account its actions. It can be concluded that the issues that were noted in the analysis contain references to: eco-efficiency, dialogue with stakeholders, the role of corporate citizenship, human capital etc. It is noted that companies still give great importance to this issue, which it considers as an investment generating medium or long-term benefits. The road to sustainability is at the beginning, but the positioning of social responsibility in the middle of the business shows that the company's interaction with stakeholders represents the central line of its strategy. Responsibility towards society constitutes a powerful differentiator item for companies, with implications on sustainable development. On the short term, social

responsibility actions involves costs, but on long run the company has a gain, gain which must be understood not

only by numbers, but by an intangible gain.

REFERENCES

Brown, D., J. Dillard and R.S. Marshall, 2006, *Triple Bottom Line: A business metaphor for a social construct*, Portland State University, School of Business

Collins, J., 2010, *Excelența în afaceri*, Editura Curtea Veche, București, ISBN 978-973-669-907-8

Elkington, J, 1994, *Towards the sustainable corporation: Win-win-win business strategies for sustainable*

development, California Management Review 36, no. 2: 90-100.

Elkington, J, 1998, *Cannibals with Forks: the Triple Bottom Line of 21st Century Business*, New Society Publishers, p. 72.

http://www.stoxx.com/indices/types/sustainability_desc.html

http://www.stoxx.com/indices/index_information.html?symbol=SUBP

Non financial information: a European perspective

---

*Professor emeritus Alain BURLAUD,
Conservatoire national des arts et métiers, CNAM, Paris,
France, e-mail: alain.burlaud@cnam.fr*

*Professor Maria NICULESCU,
CEO of the Institut de la francophonie pour
l'administration et la gestion, IFAG, Sofia, Bulgaria,
e-mail: maria.niculescu@refer.bg*

Abstract

Globalization and trade development have generated the internationalization of managerial concepts and also the increased demand for norms and rules both regulatory and incentive of individual and collective behaviors. It is the case of corporate social responsibility (CSR) which has known a significant growth in the historical liberal economies and a mimetic appearance in the emerging economies. Given the stakes of CSR, the normalization bodies and international organizations try to give it a statutory basis. This is also the case of "Directive 2014/95/EU" as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups.

The article analyzes this Directive through the neo-institutional theory of organizations. The authors approach is hypothetical deductive, having as hypothesis the fact that information is performative: it creates the real and modifies the behaviors. They seek to answer the question regarding the non-financial information impact on growth starting from European responsible discourse analysis and international and European legislation.

The disclosure of non-financial information, generating expectations from the public and commitments from managers, should therefore stimulate a "responsible" growth. However, the new Directive does not offer the means and procedures to materialize it. It creates obligations without specifying too much the content.

The "responsible growth", even though the term is very vague, constitutes a political option confirmed by the entire European Union courts. Yet, it cannot be express through a concrete reality; it cannot have an operationalized existence, unless it is associated with appropriate management tools, a necessity far from being confirmed.

Keywords: *financial information, non-financial information, green growth, responsible growth, performativity, norms, indicators.*

JEL Classification: *M14, D80*

Introduction

Is the enterprise nowadays just a producer of goods and services? The small ones, not necessarily. But what about the big ones, those which are more powerful than the States?

Academic literature and media present increasingly numerous reflections on corporate social responsibility (CRS). The big owners invoke this responsibility in their public relations operations. The politicians refer to it in order to associate companies with employment, landscaping and growth revival policies, policies for encouraging and protecting innovation, policies to fight against global warming, etc.

This is why the European Parliament and the Council have adopted at 22 October 2014 a directive which modifies the directive 2013/34/UE (accounting directive) "as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups." This text completes and provides a regulatory basis to other texts or statements including those of G8, G20, UN, OECD, etc. Moreover, these texts are also based on work carried out in the field by private regulatory bodies as is the ISO standard 26000 of The International Organization of Normalization or of Global Reporting Initiative (GRI). We will present this directive by positioning it in a theoretical framework, by analyzing it in a global perspective and comparing it with other texts with similar objectives.

In the first part we will present the implicit theoretical basis on which is founded the Directive that requires non-financial disclosures. In part two, we will analyze the political arguments of the request for environmental, social and governance information (ESG) subordinated to the "responsible growth" objective. Finally, in the third and final part, we will show the practical difficulties arising from the need to normalize ESG information for it to be usable by all stakeholders. In these three parts, we will focus primarily on the European directive, but it cannot be understood without reference to other regulatory frameworks quoted too in the Directive.

1. Default theoretical basis of the European directive on non-financial information

In order to understand the mechanisms mentioned by the European legislator there should be stated the theoretical foundations of his reasoning. The European

directives are not based on a conceptual framework; theories remain implicit and must be deduced from the explanatory memorandum, recitals, and the text itself. In this case, we identified four fundamental hypotheses: **an institutional theory** of the enterprise, **a relationship between information and power**, **a performative nature of information**, and **a change of economic model**.

1.1. Disclosure obligations and the institutional theory of enterprises

A judgment based on a purely liberal conception of the enterprise brings prejudices to the interests of a public that has no contractual relationship with it (the residents victims of pollution, for example) or which has a weaker position in a contractual relationship (employees, subcontractors, customers, for example) or which is under represented by the public authorities (creditors, small shareholders, captive users etc.). They have a different representation of the company and are questioning the liberal model.

A management that does not take into consideration externalities is part of the so called neo-institutional theory, according to which organizations are not comprehensible unless "it is considered the fact that they are, on one hand, connected to each other, and, on the other hand, constructed by their environment."¹

An approach based on the extended agency theory (Hill and Jones²) states that "the dissemination of information leads at reducing information asymmetry between stakeholders, and leads managers to put into application mechanisms of justification and deresponsabilization, and that the request for information disciplines managers."³

The company therefore is no longer considered as a simple knot of contracts but as an institution for that, and in which, many interested parties (*stakeholders*) may debate. Thus, the Directive from 2014 considers correctly companies as institutions when it says that

¹ Jacques Rojot, *Théorie des organisations*, in "Encyclopédie de gestion", Economica, 1997, p. 3362.

² C. W. Hill & T.M. Jones : *Stakeholder agency theory*, Journal of management studies, volume 29, 1992, p. 131 - 134.

³ Michel Capron et Françoise Quairel-Lanoizelee: *Reporting social et environnemental: peut-on normaliser?*, in "Comptabilité, société, politique. Mélanges en l'honneur du Professeur Bernard Colasse", Economica, 2012, p. 160.

large enterprises are "public interest entities"¹ and refers to "the multidimensional nature of (their) social responsibility".²

1.2. Obligation to inform and the power transfer

Information is a public good. It is free, non-exclusive and non-rival and thus is distinguished by a common good in the sense of E. Ostrom. Due to its social usefulness and gratuitousness, an intervention of a regulatory authority is needed to impose the production, publishing and content standardization in order to rebalance powers, transparency and expanded control.

The Directive assumes that, besides the investors, ESG information will give a control power over enterprises to other interested parties as well. Thus, "disclosure of non-financial information helps the measuring, monitoring and managing of undertakings' performance and their impact on society."³

1.3. The performative nature of the ESG information

Moreover, this Directive is based on the implicit hypothesis that information is performative: it creates the real and modifies the behaviors. The term "performative" has no connection with the concept of "performance" used in management.

In the field that interests us here, Article 1 of the Directive from 22.10.2014 states that "large companies" must incorporate in their management report a "non-financial statement" that would include "a description of the policies implemented" regarding ESG problems. To enunciate such a policy represents a commitment, a promise and creates an obligation. Therefore, ESG information is much more performative.

1.4. Non-financial information and the "new growth"

Finally, the last postulate "relevant" information should contribute to a "new growth", more responsible, namely

¹ European Parliament and The Council, *Directive 2014/95/UE amending Directive 2013/34/UE as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups*. Official Journal of the European Union from 15/11/2014, recital 14.

² *Ibid* recital 3.

³ *Ibid*, recital 3.

sustainable and respectful with social and environmental balance.

The first recital of the Directive from 22.10.2014 makes reference to a European Commission Communication from 13.04.2011 entitled "Single Market Act. Twelve levers to boost growth and strengthen confidence. Working together to create new growth." The twelve levers retained should contribute to "a new greener growth". The public expenditure, which is an essential leverage for growth, should support a demand for goods and services respectful towards the environment, socially responsible and innovative. The disclosure of ESG information, which creates public expectations and commitments from managers of large companies, should stimulate a green growth.

In conclusion of this first part, the demand for non-financial disclosure shall therefore be based on a representation of the enterprise that is not strictly legal, nor purely economic. If for the jurist, the company is above all a knot of contracts, the Directive has extended the contract in order to include externalities in the field of responsibility for enterprises. If for the economist, the enterprise is a form of complementary organization of the market, decided by the investors and subjected to their economic interests, the Directive assigns it a multidimensional social responsibility. From that moment, public authorities can mobilize enterprises, among other things, in order to promote a "responsible growth" as the European Union does it.

2. Incentives to a "responsible growth"

Relaunching growth constitutes obviously a consensual objective supported by all Heads of State from the European Union. When adding the term "responsible", it becomes a rhetorical figure, no one considering recommending an "irresponsible growth".... If Ronald Reagan said that "The state is not the solution to our problem; The state is the problem", opinion which we do not share, this quote can be resumed, paraphrasing it as follows: "the growth is not the solution; it is the problem".⁴ But this does not mean much if are not

⁴ Jean-Pierre BROVELLI & Claude SIMON, *Stop au mirage de la croissance*, Les éditions de l'atelier, 2015, p. 11, quoting Jean GADREY.

defined the terms of this expression which can have several meanings. What kind of growth is about? It is obvious that to relaunch a consuming growth of more non-renewable resources it cannot be a sustainable solution, therefore viable. The markets capacity to integrate long-term equilibriums is not demonstrated¹, no more than their efficiency.² In fact, update mechanisms have as objective to sub represent more distant events in the decision criteria. Thus, there must be a corrective intervention of the public authorities.

We will illustrate this awareness through a number of documents issued by the European authorities, which we will present chronologically.

2.1. The position of European commissioner in charge of internal market and services

Michel BARNIER, which was the European commissioner in charge of internal market and services, declared that he would like "to give a coherent response to internal market shortcomings, for a model of sustainable and inclusive growth"³. He proposes a modernization of the "legislative framework in order to reach a balanced policy which supports a request for goods and services respectful with the environmental, socially responsible and innovative, to provide simpler and more flexible procedures to awarding powers and assure a better access to small and medium enterprises (SMEs)."⁴ Michel BARNIER, a center-right politician, recognized, therefore, the market deficiencies and proposes a more objective intervention of the public power, especially through public command.

¹ In 1669, the ordinance for waters and forests of Colbert introduced a long-term management of oak forests in France particularly to have sufficient wooden resources for shipbuilding. A market equilibrium would have led to a short-term management of forests with trees having a slow growing rate. Therefore, the market "myopia" is not a recent discovery!

² Alain BURLAUD & Bernard COLASSE, *International Accounting Standardisation: Is Politics Back?*, in "Accounting in Europe", volume 8, n° 1, June 2011, p. 23 - 47

³ European Commission, *Twelve levers for the Single Market of 2012: together for a new growth*, April 13, 2011, document IP/11/469.

⁴ *Ibid*

2.2. European Parliament resolution

The European Parliament adopted, on February 6, 2013, two Resolutions.

The first Resolution refers to corporate social responsibility (CSR) for "promoting the interests of society and a route to sustainable and inclusive recovery". In this regard, the Parliament notes that "1 123 investors (representing USD 32 trillion in total assets under management) endorsing the UN Principles of Responsible Investment (UNPRI)."⁵ He "warns that businesses can only be sustainable in the future if they exist within a sustainable economy, and that there can be no alternative to adaptation to a low-carbon future, which also encompasses the preservation of the world's social and natural capital, a process in which CSR must play a decisive role".⁶ As there is no action without challenge, the Parliament "welcomes that the role of public markets in promoting CSR practices was recognized, including the access to training, equality, fair trade and social integration of disadvantaged workers and disabled people, in order to encourage companies to assume a greater social responsibility".⁷

The second resolution of the Parliament refers to corporate social responsibility for a "responsible and transparent behavior (...) and (a) sustainable growth"⁸. He notes that "the current global economic crisis arose from fundamental errors with respect to transparency, accountability, responsibility and from short-termism. (...) CSR (...) can make a great contribution towards restoring lost confidence, which is necessary for a sustainable economic recovery, and can mitigate the social consequences of the economic crisis. (...) Making CSR part of a sustainable business strategy is in the interest of businesses and of society as a whole."⁹ Therefore, according to the European Parliament, there is a direct link between CSR and growth. "Tax policy should be considered part and parcel of CSR and that

⁵ European Parliament, *Resolution of February 6, 2013 on Corporate Social Responsibility: promoting society's interests and a route to sustainable and inclusive recovery*, Recital F.

⁶ *Ibid*, Resolution no. 7.

⁷ *Ibid*, Resolution no. 60.

⁸ European Parliament, *Resolution of February 6.2013 on Corporate Social Responsibility: accountable, transparent and responsible business behaviour and sustainable growth*.

⁹ *Ibid* Resolution no. 2.

socially responsible behaviour consequently leaves no room for strategies aimed at evading tax or exploiting tax havens."¹ He also underlines that CSR "must not be reduced to a marketing tool."² Finally, he pleads "that the Commission should, as quickly as possible, develop the projected common life cycle-based methodology for measuring environmental performance."³

These resolutions constitute in some way the "roadmap" of the Parliament but they have a non-operational feature. The latter derives from the Parliament and Council directives.

2.3. The Directive on the publication of non-financial information

A directive is a European juridical act that commits Member States on the objective to be achieved but it leaves them the choice of form and methods. Therefore, they should transpose the Directive within the specified deadlines set by it in their national law. As for the directive on publication of non-financial information, a proposal was published on April 16, 2013 when applying the European Parliament's resolutions⁴, then the directive itself at October 22, 2014.⁵

The Directive proposal contains a long explanatory memorandum which notes that "the current approach to the disclosure of non-financial information in the Accounting Directives has not been sufficiently effective. (...) The obligation set by the Accounting Directives lacks clarity and may prejudice legal certainty."⁶ Due to

the weakness of markets and of a lack of regulation "it is estimated that only 2500 out of the total 42000 EU large companies formally disclose non-financial information on a yearly basis."⁷ The new requirement would include, according to estimates, around 18,000 EU companies⁸ due to the increased purpose.

In its recitals the Directive states that "disclosure of non-financial information is vital for managing change towards a sustainable global economy by combining long-term profitability with social justice and environmental protection."⁹ In other words, information is inseparable from action. Moreover, as we have seen, it is performative. However, aware of the cost of producing information, the European authorities exempt the SMEs from providing it.¹⁰

In conclusion of the second part, it's all about restoring a social pact based on the search for a long-term profitability which would respect a certain social justice, the environment, business ethics (fight against corruption), and the human rights.

The bet of the European authorities is that investors but also the consumers and the public, in general, will sanction the enterprises least "responsible" in the sense of the Directive. It remains to be known how this responsibility can be appreciated or measured, what instruments will be developed.

3. The instrumentation of a responsible growth policy due to non-financial information

The complexity of the subject determines the Parliament and the Commission to adopt certain prudence by dialoguing, experiencing, and giving it time. Not later than 6.12.2016, the Commission will publish "non compulsory guidelines on the methodology and key performance indicators". At the same time, the Directive will also have to be transcribed into the national laws of the Member States. It will not come into effect before January 1, 2017, which makes the first reports to not be published until the beginning of 2018. On 12.06.2018 the

¹ *Ibid* Resolution no. 7.

² *Ibid* Resolution no. 23.

³ *Ibid* Resolution no. 32.

⁴ European Parliament and the Council, *Proposal for a Directive amending Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large companies and groups*. Strasbourg, April 16, 2013.

⁵ European Parliament and the Council, *Directive 2014/95/EU amending Directive 2013/34/EU as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups*. Official Journal of The European Union, 15/11/2014. Directive 2013/34/EU from June 26, 2013 merged the old directives 4 and 7, respectively 78/660/CEE (on financial statements) and 83/349/CEE (on consolidated statements) into a single accounting directive.

⁶ European Parliament and the Council, *Proposal for a Directive*, *op. cit.* p. 3.

⁷ *Ibid*, p. 4.

⁸ *Ibid*, p. 8.

⁹ European Parliament and the Council, *Directive*, *op. cit.* Recital 3.

¹⁰ *Ibid* Recital 14.

latest, the Commission will have to submit to the Parliament a report on the implementation of the directive for a possible reevaluation. Finally, the recitals of the Directive state that enterprises can rely on the national standards or on those published by the public international organizations (UN, OECD) or private international organizations (ISO, GRI).

In fact, the instruments cited by the directive are regrouped in two parts:

- The commitment and management referentials which describe the objective to be fulfilled developed by the UN, OECD and ISO;
- The reporting referential developed by GRI.

In the following paragraphs we will quickly present these four referentials.

3.1. Guiding principles on business and human rights: implementing the United Nations "Protect, Respect and Remedy" Framework

United Nations published on March 21, 2011 "Guiding principles on business and human rights". As the title indicates, they do not relate to all ESG communication, but only to the business activities that threaten human rights. The scope is more limited, but we will notice that methodological problems are the same.

With no regulatory power, the UN can publish only "principles" that the Member States should afterwards integrate in their own national laws. Thus, "in meeting their duty to protect, States should: (...)

- c) Provide effective guidance to business enterprises on how to respect human rights throughout their operations;
- d) Encourage, and where appropriate require, business enterprises to communicate how they address their human rights impacts."¹

If initially the human rights issue was a matter concerning the states, the tremendous global development of the private sector in the 90s has put on the agenda the issue of respecting human rights by the enterprises. However, "this proposal has generated a very conflictual debate between the business world and the human rights groups, without much support from the

¹ United Nation, *Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations 'Protect, Respect and Remedy' Framework*, 21.3.2011, p. 9.

public administrations authorities."² We are, therefore, far from consensual measures ... competition through cost, on a world market, pushes to social *dumping*. The argument often encountered is limited, for example, to the problem of whether it is preferable for the children to work in factories or to leave them on the streets of Third World capitals. But raising the issue in these terms, there is no mention about the greed of some enterprises' managers or groups of shareholders.

"The responsibility falling upon businesses to respect human rights applies to all businesses, regardless of size, sector, operational framework, property regime or structure. However, the openness and the complexity of the means by which the enterprises discharge this responsibility may change according to these factors and the severity of adverse incidents on human rights."³As a result, there must be reached a balance between the universality of human rights and the diversity of local situations. The operationalization of these general principles is the key question.

"Business enterprises whose operations or operating contexts pose risks of severe human rights impacts should report formally on how they address them. In all instances, communications should:

- (b) Provide information that is sufficient to evaluate the adequacy of an enterprise's response to the particular human rights impact involved;
- (c) In turn not pose risks to affected stakeholders, personnel or to legitimate requirements of commercial confidentiality."⁴

Without providing an operating mode, the Guiding Principles demand that enterprises should be obliged to disseminate information stressing, however, the limit represented by business secrecy. "

Communication can take a variety of forms, including in-person meetings, online dialogues, consultation with affected stakeholders, and formal public reports. Formal reporting is itself evolving, from traditional annual reports and corporate responsibility/sustainability reports, to include online updates and integrated financial and non-financial reports."⁵

² *Ibid* p. 3.

³ *Ibid* p. 17 § 114.

⁴ *Ibid* p. 23 § 21.

⁵ *Ibid* p. 24.

In conclusion, it appears that beyond the very general and obviously generous goals, the operationalization is entrusted to other regulatory authorities.

3.2. Guidelines for multinational enterprises of the Organization for Economic Cooperation and Development

"The OECD Guidelines for Multinational Enterprises are recommendations addressed by governments to multinational enterprises operating in or from adhering countries. They provide non-binding principles and standards for responsible business conduct in a global context consistent with applicable laws and internationally recognised standards."¹ They have as vocation promoting a positive contribution of businesses to economic, environmental and social progress worldwide.

One of the remedies set in motion is encouraging the publication of information. The Guidelines do not provide a grid of informing indicators, but only an unlimited list of topics that include financial and non-financial information. Ambitions are strong: "enterprises should apply high quality standards for accounting, and financial as well as non-financial disclosure, including environmental and social reporting where they exist."² However, these ambitions are tempered by limits because "disclosure recommendations are not expected to place unreasonable administrative or cost burdens on enterprises. Nor are enterprises expected to disclose information that may endanger their competitive position unless disclosure is necessary to fully inform the investment decision and to avoid misleading the investor."³

Financial and corporate governance information is already a legal requirement in a large majority of countries and certainly in all European countries. For what it means non-financial information, OECD recognizes that the area is not yet stabilized.⁴ As examples, the Guiding Principles cite issues like the emission of greenhouse effect gas, biodiversity, consumer protection, taxation etc. but their investigation and quantification are not mentioned. However, it is noted that such information may include entities beyond

the financial accounting perimeter of the enterprise: sub-contractors, suppliers etc. Indeed, the transfer of environmentally damaging activities to other entities must be controlled.

From a practical perspective, there is nothing comparable in the Guiding Principles with the standardized human resources statistics⁵ that enterprises with more than 300 employees have to publish in France. They simply suggest that "enterprises (cooperate) with NGOs and intergovernmental organisations in developing reporting standards that enhance enterprises' ability to communicate how their activities influence sustainable development outcomes"⁶ as cited by Global Reporting Initiative.

It would be naive to imagine a global regulatory system without a constraining regulation and persuasion. But OECD has no regulatory power. In the best case, it can invoke the weapon represented by the reputational risk weighing on multinationals: *naming* and *shaming* (designate and blame).

We have just seen that the UN and the OECD, as well as the European Parliament, are turning to private actors to provide technical content of their general principles, in order to translate them into procedures. Or if they remain isolated, these general policy statements have no effect. The Governmental authorities, which have a strong political legitimacy, ask private "sub-contractors" who have a technocratic legitimacy to design the operational framework.

3.3. ISO 26000: guidance on social responsibility

The International Standardization Organization (ISO, from the Greek *ισος* which means "equal") is a global federation of the national standardization bodies which represents 163 countries. The ISO collection comprises 18.400 standards!⁷

ISO 26000 "Guidance on social responsibility" identifies seven "central problems" which are divided in a variable number of "action areas".

¹ OECD *Guidelines for Multinational Enterprises*, 2011, p. 3

² *Ibid* p. 33, § 4.

³ *Ibid* p. 34, § 30.

⁴ *Ibid* p. 35, § 33.

⁵ According to the Labour Code, art. R2323-17.

⁶ OECD, *op. cit.* p. 36 § 34.

⁷ ISO, *Discovering ISO 26000*, p. 2. The figures at the end of 2010. All these rules are not available through free access and must be purchased.

ISO 26000 is not a management system standard because it does not contain requirements and therefore it cannot be the subject of a certification. It is rather to encourage enterprises to progress. Thus, Article 7 of the rule "provides guidelines on the application of social responsibility within an organization. It includes guidelines on understanding the social responsibility of an organization, its integration into the whole organization, the communication in relation to societal responsibility, improving the credibility of an organization given by the societal responsibility, reviewing progress, and improving performance and evaluating the interest of voluntary initiatives for societal interest."¹

"Once the organization has retained the principles and identified the key issues as well as the relevant and important policy areas of societal responsibility, it is considered that it seeks to integrate this responsibility through its decisions and activities using the guidelines provided by the Article 7 cited above."²

In conclusion to the paragraphs 3.1. and 3.3. from above, we underline that the commitment and management referentials describing the objectives to be achieved which were developed by the UN, OECD and ISO fall solely in the performative register, as we previously defined it in 1.3. Therefore, these are promises that engage the one recommending them to make immeasurable efforts in order to protect and respect relatively less restrictive promises but which can cost you dearly in case of scandal regarding the damage to the reputation of the incorrect enterprise or suspected of being so. The company - institution recognizes the existence of counter-powers.

3.4. Integrated Reporting

Global Reporting Initiative (GRI) has realized the most advanced work in making operational the ESG reporting. GRI was created in 1997 at the initiative of an US non-profit organization, Coalition for Environmentally Responsible Economies (CERES) in order to provide a complete (inclusive) mechanism for information (*accountability*) for all stakeholders (*multi-stakeholder*) and not primarily for investors, how CERES did it. After 2002, GRI is part of the United Nations Environment Program (UNEP) and is based in the Netherlands. It maintains strategic partnerships with OECD and ISO.

¹ ISO, *op. cit.* p. 5.

² *Ibid* p. 8.

A first version of the guidelines of GRI was published in 2000. From update to update in May 2013 version no. 4. (G4) has been published. This proves that the subject is still less stabilized. G4 comprises two volumes: Principles (96 pages) and an application guide (268 pages).

According to GRI, the sustainable development report discusses the impact of an organization's daily activities on economy, environment and society. The G4 version differs from the previous ones in that it insists on the need to orient the report on topics relevant to the activities and key stakeholders of the organization. This relevance concern highlights the professional judgment of the author of the report; the same mechanism is found in the accounting standards, IFRS, to assess balance sheet elements, to determine a materiality threshold etc. But, because of this, the risk of paradoxical injunction increases:³ comparability calls for standardization, and relevance, customizing of information produced. The balance point between the two conflicting objectives is not clear.

"Reporting Principles" is divided into two categories: four "content principles" and six "quality principles". Specifically, these principles generate the development of 150 indicators.

Many of these indicators are constructed in the same spirit with the Guidelines of the OECD and / or the ten principles of the UN Global Compact. Obviously, it is not possible in this article to present and to comment on these indicators. Their number, importance and complexity of the definitions show to what point translating principles into operational elements or standardized procedures is complex.

It is also interesting to note the gap between the ambition of the directive and the weakness of relative solutions to the necessary instrumentation. However, the need for consistent and comparable information is repeatedly emphasized in the recitals.⁴ How can ESG information reunite these qualities when there is no established rule to define the content and number of these indicators? At one limit, the comparability from one year to another for the same company it might be

³ The obligation to do two opposite things. Example: I am ordering you to be free. There is an obligation of obedience to an order and an obligation of freedom, i.e. to decide yourself, incompatible with the first obligation.

⁴ According to recitals 3, 6, 15 and 21.

ensured, but obviously not for different companies belonging, for example, to a specific industry.

In conclusion to this third part, the Directive does not provide a direction for use, a procedure. It creates an obligation without specifying too much the content. Article 1, paragraph 1, requires enterprises to include in their management report a non-financial declaration comprising "non-financial key performance indicators on specific activities", namely "relative to environmental, social and personnel issues, in respect to human rights and the fight against corruption."

Just as the accounting directive from 2013 that "entrusted" the elaboration of accounting standards to a private body, namely the International Accounting Standards Board (IASB), the directive on non-financial information from 2014 "entrusts" to other private bodies the development of the normative referential needed, which nowadays is, essentially, GRI. This raises a substance problem on which political science may have more to say.

The credibility of information provides an answer on the normative referential quality and the existence of an independent external control at the same time. Thus, Article 5, paragraph 1, indicates that "Member States shall ensure that the legal Controller of the accounts or the audit Office will verify whether the non-financial statement referred to in paragraph 1 or the separate report referred to in paragraph 4 was supplied". This measure may still be insufficient insofar as the auditor of the financial statements verifies only the existence of information, but does not certify its accuracy. That is why, Article 1, paragraph 6, adds that "Member States may require that the information in the non-financial statement referred to in paragraph 1 or in the separate report referred to in paragraph 4 be verified by an independent assurance services provider."

Conclusion

A certain number of enterprises have anticipated a legal obligation in order to publish ESG reports, their initiative enrolling in their public relations and legitimization policy towards an environment more or less hostile. But legalization allows generalization and normalization.

The case of ESG or sustainable development reports illustrate that, beyond this technical information, are political choices. Thus, implicitly, the European Parliament and the Council have a representation of the

business as a public interest entity, which is not a shareholder vision. The company is an institution which has societal responsibilities; it must accept the existence of internal and external counter-power; it has transparency obligations and must enroll in a macroeconomic model based mostly on environmental concerns and opportunities.

"The responsible growth", although the term is very vague, it is a political choice confirmed by all the European Union courts. However, it cannot be translated into an operationalized reality, unless it is known to be associated with management instruments. Same as in accounting matters, the directive cannot independently develop such instruments, because it is only a directive. Its content must therefore be complemented by the external structures that have technical competence. The only convincing "toolbox" mentioned in the recitals of the Directive, is the one developed by GRI, for example, which was adopted in France by the energy company EDF. But it addresses a certain number of problems:

- All information should be standardized, or a professional judgment can be exercised in order to adapt and increase its relevance?
- The G4 comprises 150 indicators; is this information still exploitable? In terms of financial communication, it is customary to say that it's all about profit or loss (*bottom line*). It remains to be found a balance between seeking comprehensiveness and reducing complexity in order to take into account the cognitive abilities of the decision maker.

It is noted that the equilibrium points are not yet achieved.

Finally, the sustainability report poses, also, the issue of information certification for which there are no bodies of specialized experts (yet?). Can financial auditors certify them? Can we trust specialized certifiers who do not belong to a regulated professional body?

After studying the texts, the subject is obviously far from being exhausted. It also should be addressed in terms of companies' practices by studying the content of their reports. It should also be known the users' opinion. What have they done with the information from these reports? Have they been useful? Can they threaten the image of a company that would not have a virtuous behavior?

REFERENCES

- Allouche, José, *Encyclopédie des ressources humaines*, Vuibert, 2006
- Brovelli, Jean-Pierre & Simon, Claude, *Stop au mirage de la croissance*, Editions de l'atelier, 2015.
- Burlaud, Alain & Colasse, Bernard, *Normalisation comptable internationale : le retour du politique ?*, Comptabilité, contrôle, audit, tome 16, volume 3, December 2010, p. 115 - 128.
- Burlaud, Alain & Perez, Roland, *La comptabilité est-elle un "bien commun"?* in "Comptabilité, société, politique. Mélanges en l'honneur du professeur Bernard COLASSE", *Economica*, 2012, p. 216 - 233.
- Burlaud, Alain & Simon, Claude, *Reflections on Accounting Measure: Priority of Balance Sheet or Income Statement?*, "Audit Financiar" journal, Bucharest, Year XIII, No. 122-2/2015, p. 3 - 9.
- Capron, Michel & Quairel-Lanoizelee, *La responsabilité sociale d'entreprise*, La Découverte, 2007, 122 p.
- Christophe, Bernard, *La comptabilité verte. De la politique environnementale à l'écobilan*. De Boeck, 1995, 186 p.
- Dejean, Frédérique & Martinez, Isabelle, *Communication environnementale des entreprises du SBF 120 : déterminants et conséquences sur le coût du capital actions*, Comptabilité, contrôle, audit, tome 15, volume 1, 2009, p. 55 - 77.
- Ferone, Geneviève (entretien avec Alain Burlaud & Philippe Zarlowski), *La notation sociale*, Revue française de gestion, no. 147, 2003, p. 77 - 84.
- Igalens, Jacques; Dejean, Frédérique and El Akremil, Assâad, *L'influence des systèmes économiques sur la notation*, Revue française de gestion, No. 183, 2008, p. 135 - 155.
- Laufer, Romain & Burlaud, Alain, *Management public. Gestion et légitimité*. Dalloz, 1980, 337 p.
- Mikol, Alain and Peuch-Lestrade, Philippe, *L'impact de la RSE sur les entreprises et la profession comptable*, in "Comptabilité, finance et politique. De la pratique à la théorie : l'art de la conceptualisation. Mélanges en l'honneur du Professeur Christian Hoarau", *Ordre des experts-comptables*, 2014, p. 121 - 128.
- Niculescu, Maria, *Les sciences de gestion : de la démarche cartésienne à la vision systémique*, in "Comptabilité, contrôle et société. Mélanges en l'honneur du Professeur Alain Burlaud", Foucher, 2011, p. 307 - 316.
- Niculescu, Maria & Lavalette, Georges, *Savoir rattraper le temps économique avec une vision systémique*, Bibliotheca printing house, 2012, p. 334.
- Quairel, Françoise, *Responsable mais pas comptable : analyse de la normalisation des rapports environnementaux et sociaux*, Comptabilité, contrôle, audit, tome 10, volume 1, 2004, p. 7 - 36.
- Richard, Jacques & Plot, Emmanuelle, *La gestion environnementale*, La Découverte, 2014, 126 p.
- Rosé, Jean-Jacques (under its supervise), *Responsabilité sociale de l'entreprise. Pour un nouveau contrat social*, De Boeck, 2006, 403 p.
- Saussois, Jean-Michel, *Théories des organisations*, La Découverte, 2007, 120 p.
- European Commission, *Twelve levers for the Single Market of 2012: together for a new growth*, April 13, 2011, document IP/11/469.
- European Parliament, *Resolution of 6 February 2013 on Corporate Social Responsibility: promoting society's interests and a route to sustainable and inclusive recovery*, on [http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=fr&reference=2012/2097\(INI\)](http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=fr&reference=2012/2097(INI))
- European Parliament, *Resolution of 6 February 2013 on Corporate Social Responsibility: responsible and transparent behavior and sustainable growth*, [http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=fr&reference=2012/2098\(INI\)](http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=fr&reference=2012/2098(INI))
- European Parliament and the Council, *Proposal for a Directive amending Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large companies and groups*. Strasbourg, April 16, 2013.
- European Parliament and The Council, *Directive 2014/95/UE which amends Directive 2013/34/UE on disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups*. Official Journal of the European Union from 15/11/2014, recital no. 14.

Global Reporting Initiative, *G4 Lignes directrices pour le reporting développement durable, Principes de reporting et éléments d'information*. 2013, p. 96

Global Reporting Initiative, *G4 Lignes directrices pour le reporting développement durable, Guide de mise en œuvre*. 2013, 268 p.

Organization for Economic Cooperation and Development, *OECD Guiding Principles for Multinational Enterprises*, 2011, p. 106.

United Nations, *Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations 'Protect, Respect and Remedy' Framework*, 21.3.2011, p. 9.

Aspects Regarding the Judicial Liability of Professional Accountant

---

Lecturer Adrian Doru BÎGIOI, Ph.D.
Bucharest University of Economic Studies, Romania,
e-mail: adrian.bigioi@cig.ase.ro

Abstract

Irrespective of organizational form, the accounting profession involves an increasingly responsibility. Most professional obligations of accountants are arising under the contract for services and in practice there are situations when, for various reasons, they do not fulfill their contractual obligations or fulfill them improperly, engaging their liability.

There are several forms of liabilities, such as civil liability (which could be contractual and delictual one) and criminal liability. Based on these considerations, the author elaborated a study that analyzed the second form of responsibility, namely the penal judicial liability. To meet the objective of the research, the author has selected a sample of 63 judgments handed down by national courts which dealt with economic crimes, from a total number of 3,334 judgments. Those decisions were published by The Bucharest Court of Appeal, from 1 January 2008 to 28 February 2010, and the results show that the main breaches, for which the professional accountants were convicted of, were: complicity in tax evasion, involvement in setting up an organized criminal group, intellectual forgery, fraudulent bankruptcy, complicity in crimes on preventing and sanctioning money laundering, abuse of power, in the form of "malfeasance in office".

The results can be used for further research to determine the causes that led to these situations and to realize the importance of responsibility on accountants' activity.

Keywords: professional accountant, audit mission, responsibility, complicity, criminal liability

JEL Classification: H21, H25, G38

1. Introduction

The professional accountant plays an important role in ensuring economic stability of a country, by participating in the protection of the public interest. To achieve this overall objective, it can perform various tasks, such as financial audit, the signing of commercial contracts, accounting registration of primary documents, proving certain economic and financial operations, preparing financial statements, providing tax advice, preparing the tax statements, accounting expertise, valuation of assets of a company, activities regarding the reorganization of enterprises through merger, division or liquidation. To support realizing quality services, the professional bodies have issued a series of rules that must be respected by their members. However, some accountants who work under commitments such as service contracts, contracts of mandate or court orders, do not fulfill neither their contractual obligations nor the legal ones or improperly fulfill them. Causes of these situations are diverse, noting in this regard: the complexity of missions, changing legislation, misapplication of it because of different interpretations of certain terms or – the worst situation - economic and tax non-compliance by committing criminal acts. Therefore, in certain situations, there is civil liability (tort or contractual) of professional accountants or even criminal liability. To test the reality, this research study aimed to analyze the second situation - namely the facts that may attract criminal liability of professional accountants, starting from the judgments pronounced by the courts. The aim of the study is to help improve the professional accountants' liability concepts and to make some recommendations in terms of avoiding situations that may affect the quality of their missions.

2. Literature Review

Professional Accountants Liability concepts are presented in a series of papers, but also in legislation. Dzienkowski, John S.¹ has developed a paper entitled *Accountants' Liability for Compilation*, in which he

¹ Dzienkowski, John S., *Accountants' Liability for Compilation and Review Engagements* (1981). *Texas Law Review*, Vol. 60, No. 759, 1981-1982; U of Texas Law, Public Law Research Paper No. 453, Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2276981>

addressed the role of the financial auditor in the context of providing financial information. He pointed out that US legislation obliges only large companies to audit their financial statements, while small businesses have been neglected. The law defines the breach as being an action under the criminal law, committed with guilt, unreasonable and attributable to the person who committed it².

Feinman, Jay M.³, from Florida State University, has prepared a study entitled *Liability of Accountants for Negligent Auditing: Doctrine, Policy, and Ideology*, in which he addressed conceptual issues concerning financial auditor liability in legal doctrine, focusing especially on private law liability in modern private law. O'Brien, Christine Neylon⁴ analyzed the professional accountants liability through the prism of common law, of statutory law, of corruption acts, of Accounting Standards and, eventually, of criminal rules.

Sepinwall, Amy J.⁵ developed a study entitled *Crossing the Fault Line in Corporate Criminal Law*. The results of the study revealed the inefficiency of criminal law in combating financial crises.

In the paper entitled *Criminal Liability of Auditors* the author, Suman Aastha⁶, has prepared a study on criminal liability of auditors in India and some countries in the Commonwealth.

Öberg Jacob approached the aspects regarding the defining of criminal sanctions in EU legislation, through the ratification of the Lisbon Treaty. The author has

² Art. 15 din Legea nr. 286/2009 privind Noul Cod Penal

³ Feinman, Jay M., *Liability of Accountants for Negligent Auditing: Doctrine, Policy, and Ideology*. Florida State University Law Review, Vol. 31, 2003, Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=450580> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.450580>

⁴ O'Brien, Christine Neylon, *The Legal Environment of the Accounting Profession* (March 7, 1986). *Business Law Review*, Vol. 19, pp. 102-119, 1986, Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1566466>

⁵ Sepinwall, Amy J., *Crossing the Fault Line in Corporate Criminal Law* (September 14, 2014). 40 *Journal of Corporation Law* __ (2014 Forthcoming), Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2496201>

⁶ Suman, Aastha, *Criminal Liability of Auditors* (August 13, 2010), Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1658348> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1658348>

proposed the legislation correlation of member countries with European Convention on Human Rights.¹

Thomas Kathleen DeLaney² has prepared a study entitled *The Psychic Cost of Tax Evasion*, indicating that the Governments of the States are losing hundreds of billions of dollars by companies because of reports of lower turnover. The author suggests applying the theory of deterrence. According to it the policy makers should reduce tax evasion by introducing measures such as: increasing tax penalties, increasing the controls execution rate or a combination of both.

McGee, Robert W. and others have developed a study in which they analyzed the causes that can determine tax evasion.³ Thus, taxpayers do not pay taxes while the government is corrupt and do not allocate budgetary resources according to legal requirements, tax rates are too high or if the companies are into default.

Abraham, Martin A. and others have analyzed the interaction between the tax rules and social rules⁴. The study shows that the applying of voluntary compliance of tax payers' theory has a significant impact on tax evasion, causing its decline.

Fochmann, Martin and others have developed a study entitled *Mental Accounting in Tax Evasion Decisions – An Experiment on Underreporting and Overdeducting*. The study reveals the behavior of taxpayers across the phenomenon of tax evasion. Thus, the results show that they tend to evade paying taxes rather by the underestimation of revenue more than overstatement of expenses.

¹ Öberg, Jacob, *The Definition of Criminal Sanctions in the EU* (April 11, 2013). *European Criminal Law Review* 3 (2013) 273, Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2346955>

² Thomas, Kathleen DeLaney, *The Psychic Cost of Tax Evasion* (September 10, 2014), 56 *Boston College Law Review* 617 (2015), Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2494489>

³ McGee, Robert W. and Yoon, Yeomin and Li, Ye, *The Ethics of Tax Evasion: A Comparative Study of Chinese and U.S. Opinions* (January 24, 2015). *Indonesian Journal of International & Comparative Law* 2(1): 161-186 (2015), Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2555090>

⁴ Abraham, Martin A. and Lorek, Kerstin and Richter, Friedemann and Wrede, Matthias, *Collusive Tax Evasion and Social Norms* (January 30, 2015). CESifo Working Paper Series No. 5167, Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2559706>

3. Data and Research Methodology

Data that are subject of the research were extracted from case law that been published officially by the courts in Romania⁵. In terms of research methodology, there were used both quantitative and qualitative methods. In order to fulfill the objective of the research we have selected from the database published officially by the courts of Romania during the period 1 January 2008 - 28 February 2010, a sample of 63 judgments handed down by The Court of Appeal in economic crime matters, from a total number of 3,334 decisions taken, which represents a rate of 1.89% of published decisions, considering that the sample is a representative one. In further study, was developed a qualitative analysis of the published information based on judgments. Further, there were extracted the necessary information based on questionnaires, which are grouped by category of economic crimes covered. At the end was determined the total weight of each crime offenses in total offenses under the study, the results being centralized on the weight.

4. Study' Results

Following the development study on the determination of the facts that were committed by professional accountants who can bring criminal charges against them, we obtained the results summarized in the **Table 1**.

⁵ <http://www.jurisprudenta.org/Search.aspx>

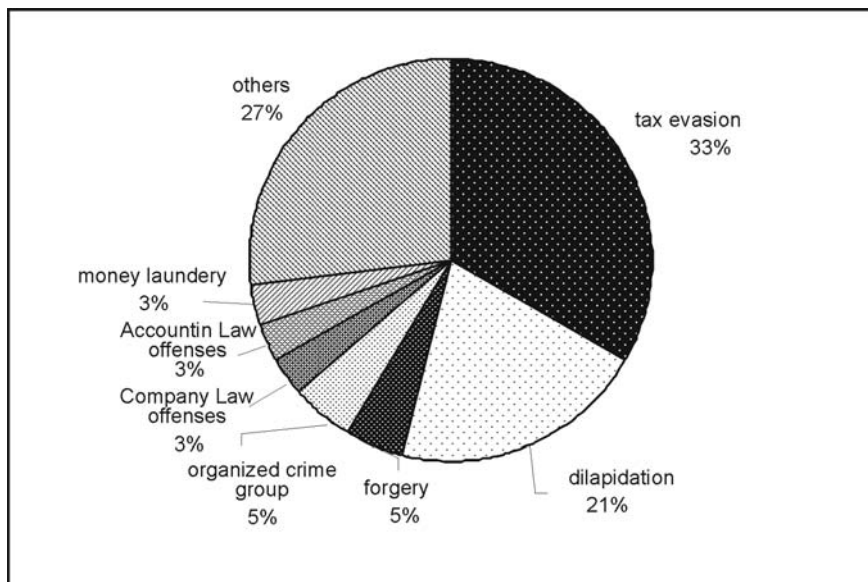
Table 1. Estimating the percentage of criminal actions committed by professional accountants, as co-authors or authors

No.	Domain	Law broken	Judgments	Percentage (%)
1	tax evasion offenses	Law no.87/1994, Law no. 241/2005	21	33%
2	dilapidation	Art. 215 ind.1 C.I.	13	21%
3	forgery of private documents	Art. 290 old C.I.	3	5%
4	initiation, establishment of organized criminal group, joining or supporting such a group	Law no. 39/2003 art. 7	3	5%
5	aggravated theft	Art. 209 old C.I.	3	5%
6	abuse against personal interests	Art.246 old C.I.	2	3%
7	"malfeasance in office" in qualified form	Art.248 ind 1 old C.I.	2	3%
8	unlawful administration	Art. 214 old C.I.	2	3%
9	money laundering	Law no. 656/2002 art. 23	2	3%
10	check law offenses	Law no. 59/1934	2	3%
11	company Law offenses	Law no. 31/1990	2	3%
12	accounting Law offenses	Law no.82/1991	2	3%
13	abuse against public interests	Art.248 old C.I.	1	2%
14	crime on electronic commerce	Law no. 365/2002	1	2%
15	customs regime offenses	Law no.141/1997	1	2%
16	negligence	Art. 249 old C.I.	1	2%
17	fraud	Art. 215 old C.I.	1	2%
18	use of false	Art. 291 C.I.	1	2%
Total	X	X	63	100.00%

Source: Author's projection, based on data processing from <http://www.jurisprudenta.org/Search.aspx>

The results are represented in Figure 1.

Figure 1. Graphical Representation of Facts that May Attract Criminal Liability of Professional Accountants

Source: Author's projection, based on data processing from <http://www.jurisprudenta.org/Search.aspx>

5. Conclusions

Following the research, based on data extracted from the court ruling, it appeared that the facts that have attracted criminal liability of professional accountants, as perpetrators or accomplices, were: tax evasion offenses; dilapidation; forgery of private documents; initiation, establishment of organized criminal group, joining or supporting such a group; aggravated burglary; abuse of office against personal interests; serious abuse of office; fraudulent management; the offense of money laundering; check law offenses; offenses to the Companies Act. No. 31/1990; offenses to Accounting Law No. 82/1991; abuse of office against public interests; crime on electronic commerce; official negligence; fraud; use of forgery.

Through the analysis of the results it is shown that accountants from the sample studied were committed in the context of their specific criminal acts both as authors, but especially as accomplices. Thus:

- on the first place there are crimes of tax evasion, which accounted 33% of total;
- on the second place there are crimes of dilapidation, with 21% of total;
- on the third place there are offenses of forgery in private documents, which have accounted 21% of total;
- on the fourth place there are initiation offenses, establishment of organized criminal group, joining or supporting such a group, which have a share of 21% in total;

Among other crimes that have been committed by professional accountants, as accomplices or authors mentioned, we can mention: money laundering (representing 3%), accounting law offenses (with a share of 3%), crime fraudulent management (accounting for 3%), crimes on Company Law no. 31/1990 (representing 3%), customs offenses (with a share of 2%), negligence (with a share of 2%).

The results are caused by the fact that the accountants in question acted unlawfully in their missions, participating in the perpetration of acts such as:

- making incorrect entries and omission of accounting records, resulting in distortion of revenues, expenditures, financial results and of the assets and liabilities reflected in the balance sheet¹;

¹ Accounting Law no. 82/1991

- failure to emphasize accounting documents or other legal documents, commercial operations or revenues²;
- highlighting, in the accounting or other legal documents, expenses which are not based on real operations or fictitious highlight of other operations;
- destroying or hiding accounting documents;
- execution of double accounting records;
- financial evading checks, tax or customs by declaring, declaring fictitious or misreporting on principal or secondary premises of persons checked;
- destroyed accounting documents are not restored within the time entered in the records of control, although they are able to do so;
- retaining intentionally within 30 days of the due date, of the amounts of taxes or withholding;
- establishing using bad faith by the taxpayer of taxes or contributions, resulting in obtaining without right sums of money by way of reimbursement or refund from the state budget³;
- the conversion or transfer of property, knowing that results from crime, the purpose of concealing or disguising the illicit origin of such property or in order to help the person who committed the offense from which the goods to evade prosecution, trial or penalty⁴;
- the concealment or disguise of the true nature, source, location, disposition, movement or ownership of the assets or rights over them, knowing that the goods originate from crime;
- the acquisition, possession or use of property, knowing that they originate from crime⁵;
- participation in the creation of an organized criminal group, acting in a coordinated manner in order to commit one or more serious crimes to obtain directly or indirectly a financial or other material benefit another⁶.

² Law no. 241 from July 15, 2005 on preventing and combating tax evasion

³ Law no. 241 from July 15, 2005 on preventing and combating tax evasion

⁴ Law no. 656/ 2002 on preventing and sanctioning money laundering

⁵ Law no. 656/ 2002 on preventing and sanctioning of money laundering

⁶ Law no. 39/2003 on preventing and combating organized crime

Regarding the findings, we consider that is needed a greater attention of professional accountants in the missions they carry out, so as to ensure specific legal compliance and to avoid situations that may trigger their liability. The results can be used for further research in order to analyze the causes that led to such situations and to realize the importance of the responsibility of the accountants' activity.

Acknowledgements

This work was co-financed by the European Social Fund through the Human Resources Development Operational Programme 2007-2013, project number POSDRU/159/1.5/S/134197 "Performance and Excellence in Doctoral and Postdoctoral Research in Economic Sciences from Romania".

REFERENCES

- Abraham, Martin A. and Lorek, Kerstin and Richter, Friedemann and Wrede, Matthias, *Collusive Tax Evasion and Social Norms* (January 30, 2015). CESifo Working Paper Series No. 5167, Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2559706>
- Dzienkowski, John S., *Accountants' Liability for Compilation and Review Engagements*, (1981), Texas Law Review, Vol. 60, No. 759, 1981-1982; U of Texas Law, Public Law Research Paper No. 453, Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2276981>
- Feinman, Jay M., Liability of Accountants for Negligent Auditing: Doctrine, Policy, and Ideology. Florida State University Law Review, Vol. 31, 2003. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=450580> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.450580>
- Fochmann, Martin and Wolf, Nadja, *Mental Accounting in Tax Evasion Decisions – An Experiment on Underreporting and Overdeducting* (April 16, 2015), Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2595070> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2595070>
- McGee, Robert W. and Yoon, Yeomin and Li, Ye, *The Ethics of Tax Evasion: A Comparative Study of Chinese and U.S. Opinions* (January 24, 2015), Indonesian Journal of International & Comparative Law 2(1): 161-186 (2015). Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2555090>
- O'Brien, Christine Neylon, *The Legal Environment of the Accounting Profession* (March 7, 1986). Business Law Review, Vol. 19, pp. 102-119, 1986, Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1566466>
- Öberg, Jacob, *The Definition of Criminal Sanctions in the EU* (April 11, 2013). European Criminal Law Review 3 (2013) 273, Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2346955>
- Sepinwall, Amy J., *Crossing the Fault Line in Corporate Criminal Law* (September 14, 2014). 40 Journal of Corporation Law (2014 Forthcoming), Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2496201>
- Suman, Aastha, *Criminal Liability of Auditors* (August 13, 2010), Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1658348> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1658348>
- Thomas, Kathleen DeLaney, *The Psychic Cost of Tax Evasion* (September 10, 2014). 56 Boston College Law Review 617 (2015), Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2494489>
- ***
- Law no. 15/1968 on Romania Penal Code, Official Gazette no. 79 - 79 bis of June 21, 1968
- Law no. 31/1990 on commercial companies, Official Gazette no. 126-127 of November 17, 1990, with subsequent amendments
- Accounting Law no. 82/1991, Official Gazette no. 265 of December 27 1991, with subsequent amendments
- Law no. 656/ 2002 on preventing and sanctioning money laundering, Official Gazette no. 904 of December 12, 2002, with subsequent amendments
- Law no. 39/2003 on preventing and combating organized crime, Official Gazette no. 50 of January 29, 2003, with subsequent amendments
- Law no. 571/2003 on Tax Code, Official Gazette no. 927 of December 23, 2003, with subsequent amendments
- Law no. 241 of July 15, 2005 to prevent and combat tax evasion, Official Gazette no. 672 of July 27, 2005, with subsequent amendments
- Law no. 286/2009 on The New Penal Code, Official Gazette no. 510, on July 24, 2009, with subsequent amendments
- <http://www.jurisprudenta.org/Search.aspx>

Camera Auditorilor Financiari
af
din România

64226571000013